

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ (EXECUTIVE MBA)

Διπλωματική Εργασία:

Φορολογική Συνείδηση & Συμμόρφωση: Προσέγγιση των
Εννοιών, η Ελληνική Πραγματικότητα και Προοπτικές για το
Μέλλον

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Καλυψώ Σαρδέλη

Επιβλέπων: Καθηγητής Μιχαήλ Σφακιανάκης

Πειραιάς, 2014

Φορολογική Συνείδηση και Συμμόρφωση: Προσέγγιση των Εννοιών, η Ελληνική Πραγματικότητα και Προοπτικές για το Μέλλον

Καλυψώ Σαρδέλη

Σημαντικοί Όροι: Φορολογική Συμμόρφωση, Φορολογική Συνείδηση, Αναχαίτιση Φοροδιαφυγής

Περίληψη

Τα φαινόμενα φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής αποτελούν διαχρονικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελληνική φορολογική διοίκηση. Η εύρεση λύσεων στα εν λόγω προβλήματα απαιτεί τον προσδιορισμό των παραγόντων που ενισχύουν τη φορολογική συμμόρφωση. Οι διαδεδομένες μέθοδοι επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας που απορρέουν από τις κλασικές οικονομικές θεωρίες αναχαίτισης της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής αδυνατούν να εξηγήσουν τα παρατηρούμενα ποσοστά συμμόρφωσης σε παγκόσμιο επίπεδο και είναι πολλές φορές αναποτελεσματικές. Η φορολογική συνείδηση ως εγγενές κίνητρο συμμόρφωσης υποστηρίζεται ότι μπορεί να εξηγήσει τις παρατηρούμενες αντιφάσεις.

Οι βασικοί στόχοι της παρούσας διπλωματικής είναι τρεις. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκεται η θεωρητική αποσαφήνιση του ρόλου της φορολογικής συνείδησης στη συμμόρφωση των φορολογούμενων ως σύγχρονη εναλλακτική προσέγγιση, η διερεύνηση των κυριότερων τάσεων που ακολουθούνται από την Ελληνική φορολογική διοίκηση και η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της διενέργειας φορολογικών ελέγχων, ως μία από τις βασικότερες κλασικές μεθόδους επιβολής της φορολογικής συμμόρφωσης.

Τα ευρήματα της μονομεταβλητής και διμεταβλητής ανάλυσης που διενεργήθηκε υποδεικνύουν ότι οι Ελληνικές φορολογικές αρχές δίνουν αυξανόμενη έμφαση στη διενέργεια φορολογικών ελέγχων, ενώ η σχέση μεταξύ πλήθους ελέγχων και ποσοστού είσπραξης των φορολογικών οφειλών που προκύπτουν από αυτούς τους ελέγχους είναι αρνητική. Η αποκλειστική και εντεινόμενη έμφαση σε κλασικές μεθόδους φορολογικής επιβολής μπορεί να επιφέρει πολλαπλά αρνητικά αποτελέσματα σε δημοσιονομικό και κοινωνικό επίπεδο, περιορίζοντας περαιτέρω την φορολογική συνείδηση των πολιτών. Η καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης μέσω της ένταξης σύγχρονων δράσεων στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της φορολογικής διοίκησης κρίνεται απαραίτητη για τη διευκόλυνση της επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων και την καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ φορολογικής διοίκησης και πολιτών.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Φοροδιαφυγή και Φοροαποφυγή – Διαφορές και Παραδείγματα	13
Πίνακας 2: Μέγεθος και Εξέλιξη της Φοροδιαφυγής σε 38 χώρες του ΟΟΣΑ ως % του ΑΕΠ... 33	33
Πίνακας 3: Μέση σχετική επίδραση (σε ποσοστό) των επιμέρους προσδιοριστικών παραγόντων στη δημιουργία παραοικονομίας σε 38 χώρες του ΟΟΣΑ (περίοδος 1999-2010).....	34
Πίνακας 4: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Είσπραξη Παλαιών Οφειλών"	40
Πίνακας 5: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Είσπραξης Ληξιπρόθεσμων Οφειλών Τρέχοντος έτους»	42
Πίνακας 6: Μέτρα Κεντρικής Τάσης, και Διασποράς της Μεταβλητής «Πλήθος Τακτικών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις».	43
Πίνακας 7: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Είσπραξης από Τακτικούς Ελέγχους Μεγάλων Επιχειρήσεων»	45
Πίνακας 8: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Πλήθος Προσωρινών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις»	46
Πίνακας 9: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Εισπράξεων από Προσωρινούς Ελέγχους σε Μεγάλες Επιχειρήσεις»	47
Πίνακας 10: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Πλήθος Ελέγχων σε Φυσικά Πρόσωπα»	48
Πίνακας 11: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Είσπραξης από Ελέγχους Φυσικών Προσώπων»	50
Πίνακας 12: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Σύνολο Αναφορών για Βεβαιωμένη Φοροδιαφυγή»	51
Πίνακας 13: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Σύνολο Αναφορών για Βεβαιωμένη Φοροδιαφυγή > € 50.000»	52
Πίνακας 14: Έλεγχοι Κανονικότητας Κατανομών των Υπό Διερεύνηση Μεταβλητών	54
Πίνακας 15: Μη παραμετρική ανάλυση συσχέτισης μεταξύ πλήθους τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και ποσοστού εισπράξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων	56
Πίνακας 16: Μη παραμετρική ανάλυση συσχέτισης μεταξύ πλήθους προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και ποσοστού εισπράξης από προσωρινούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων	56
Πίνακας 17: Μη παραμετρική ανάλυση συσχέτισης μεταξύ πλήθους ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα και ποσοστού εισπράξεων από ελέγχους φυσικών προσώπων	57
Πίνακας 18: Περιγραφικά στατιστικά συνόλου αναφορών για φοροδιαφυγή ανά έτος	58
Πίνακας 19: Έλεγχος Mann-Whitney συνόλου αναφορών για φοροδιαφυγή ανά έτος	58

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Δομή της Διπλωματικής.....	3
Διάγραμμα 2: Ταξινόμηση των Φόρων	10
Διάγραμμα 3: Το Υπόδειγμα Φορολογικής Συμμόρφωσης του Fischer	15
Διάγραμμα 4: Προτεινόμενο Θεωρητικό Υπόδειγμα Σχέσεων των Υπό Διερεύνηση Ενοιών ...	28
Διάγραμμα 5: Ποσό Είσπραξης Παλαιών Οφειλών (σε Εκατομμύρια Ευρώ)	41
Διάγραμμα 6: Είσπραξη Ληξιπρόθεσμων Οφειλών Τρέχοντος Έτους	42
Διάγραμμα 7: Πλήθος Τακτικών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις.....	44
Διάγραμμα 8: Ποσοστό Είσπραξης από Τακτικούς Ελέγχους σε Μεγάλες Επιχειρήσεις	45
Διάγραμμα 9: Πλήθος Προσωρινών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις	46
Διάγραμμα 10: Ποσοστό Εισπράξεων από Προσωρινούς Ελέγχους σε Μεγάλες Επιχειρήσεις	48
Διάγραμμα 11: Πλήθος Ελέγχων σε Φυσικά Πρόσωπα	49
Διάγραμμα 12: Ποσοστό Είσπραξης από Ελέγχους Φυσικών Προσώπων.....	50
Διάγραμμα 13: Πλήθος Αναφορών Βεβαιωμένης Φοροδιαφυγής	52
Διάγραμμα 14: Πλήθος Αναφορών Βεβαιωμένης Φοροδιαφυγής > € 50.000	53
Διάγραμμα 15: Πιθανή Επίδραση της Αύξησης των Ελέγχων στο Φορολογικό Κενό	62
Διάγραμμα 16: Πιθανή Επίδραση της Αύξησης του Φορολογικού Κενού στο Πλήθος των Ελέγχων	63

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1.	Οριοθέτηση του θέματος υπό διερεύνηση.....	1
1.2.	Σκοπός και στόχοι της διπλωματικής	1
1.3.	Δομή της διπλωματικής	2
2.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	4
2.1.	Φορολογία	4
2.1.1.	Η έννοια της φορολογίας.....	4
2.1.2.	Ιστορική αναδρομή	5
2.1.3.	Αρχές φορολογίας.....	6
2.1.4.	Τα είδη της φορολογίας και η εξέλιξη των φορολογικών δομών	8
2.2.	Φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και παραοικονομία	11
2.3.	Φορολογική συμμόρφωση.....	14
2.3.1.	Η έννοια της φορολογικής συμμόρφωσης.....	14
2.3.2.	Επιβολή προστίμων και φορολογική συμμόρφωση	18
2.4.	Φορολογική συνείδηση	20
2.4.1.	Ορισμός φορολογικής συνείδησης.....	20
2.4.2.	Φορολογική συνείδηση και συμμόρφωση	20
2.4.3.	Τρόποι ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης	23
2.4.4.	Φορολογική συνείδηση και εκπαίδευση	26
2.5.	Προτεινόμενο θεωρητικό υπόδειγμα	27
2.6.	Σύγχρονες τάσεις στη φορολογική διοίκηση – Compliance Risk Management	29
2.7.	Η περίπτωση της Ελλάδας	32
2.7.1.	Φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και παραοικονομία στην Ελλάδα	32
2.7.2.	Κατευθύνσεις της Ελληνικής φορολογικής διοίκησης.....	36
3.	ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	39
3.1.	Μεθοδολογικές παρατηρήσεις.....	39
3.2.	Μονομεταβλητή ανάλυση δεδομένων.....	40
3.3.	Διμεταβλητή ανάλυση δεδομένων	54
4.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	60
4.1.	Ανάλυση ευρημάτων.....	60
4.2.	Προτάσεις για μελλοντικές προοπτικές.....	64
5.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	68
5.1.	Ελληνική.....	68
5.2.	Ξενόγλωσση	69
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I: Στοιχεία Φορολογικών Ελέγχων και Δημοσίων Εσόδων (01/2013 – 09/2014)	76
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: Ορισμοί Μεταβλητών	77

Ευχαριστίες

Για τη διεκπεραίωση της παρούσας Πτυχιακής Εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Μιχαήλ Σφακιάνακη για τη συνεργασία και την πολύτιμη συμβολή του στην ολοκλήρωση της.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

«In this world nothing can be said to be certain, except death and taxes».

Benjamin Franklin (1706-90)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Οριοθέτηση του θέματος υπό διερεύνηση

Τα φαινόμενα της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής αποτελούν ένα σημαντικό πρόβλημα για την εύρυθμη λειτουργία του κράτους. Πέρα από τη διασφάλιση της ομαλής είσπραξης των προβλεπόμενων δημοσιονομικών εσόδων, η εξεύρεση λύσης σε αυτά τα ζητήματα αποτελεί προϋπόθεση των ευνοούμενων και δημοκρατικών κοινωνιών, της ύπαρξης κράτους δικαίου και της καθιέρωσης αντιλήψεων δικαιοσύνης.

Αυτές οι σκιάδεις διαστάσεις της οικονομίας αποτελούν διαχρονικά ζητήματα ιδιαίτερου προβληματισμού και στην Ελλάδα, ενώ πολλοί τις έχουν τοποθετήσει ανάμεσα στις σημαντικότερες αιτίες της πρόσφατης δημοσιονομικής κρίσης και οικονομικής ύφεσης. Η εξομάλυνση των φαινομένων φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής είναι επιτακτική εντός του πλαισίου εξόδου από την ύφεση και εκσυγχρονισμού του δημόσιου τομέα. Πέρα από τις παραδοσιακές προσεγγίσεις φορολογικής επιβολής, η σύγχρονη πραγματικότητα απαιτεί την αναγνώριση της σημασίας της εκούσιας συμμόρφωσης, ως απόρροιας της καθιέρωσης και διατήρησης φορολογικής συνείδησης στο κοινωνικό σύνολο.

1.2. Σκοπός και στόχοι της διπλωματικής

Η διπλωματική αποσκοπεί στην αποσαφήνιση των εννοιών της φοροδιαφυγής, φοροαποφυγής, παραοικονομίας, φορολογικής συνείδησης και φορολογικής συμμόρφωσης, καθώς και στη διερεύνηση των μεθόδων φορολογικής συμμόρφωσης που ακολουθούνται από τις Ελληνικές φορολογικές αρχές. Απώτερος σκοπός είναι η αποσαφήνιση του ρόλου της φορολογικής συνείδησης στη συμμόρφωση των φορολογούμενων και η προώθησή της ως σύγχρονη εναλλακτική προσέγγιση στις κλασικές προσεγγίσεις επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας.

Πιο αναλυτικά, οι επιμέρους στόχοι της διπλωματικής είναι:

Σ₁: Η θεωρητική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ φορολογικής συνείδησης και συμμόρφωσης, καθώς και ο προσδιορισμός των παραγόντων επιρροής τους.

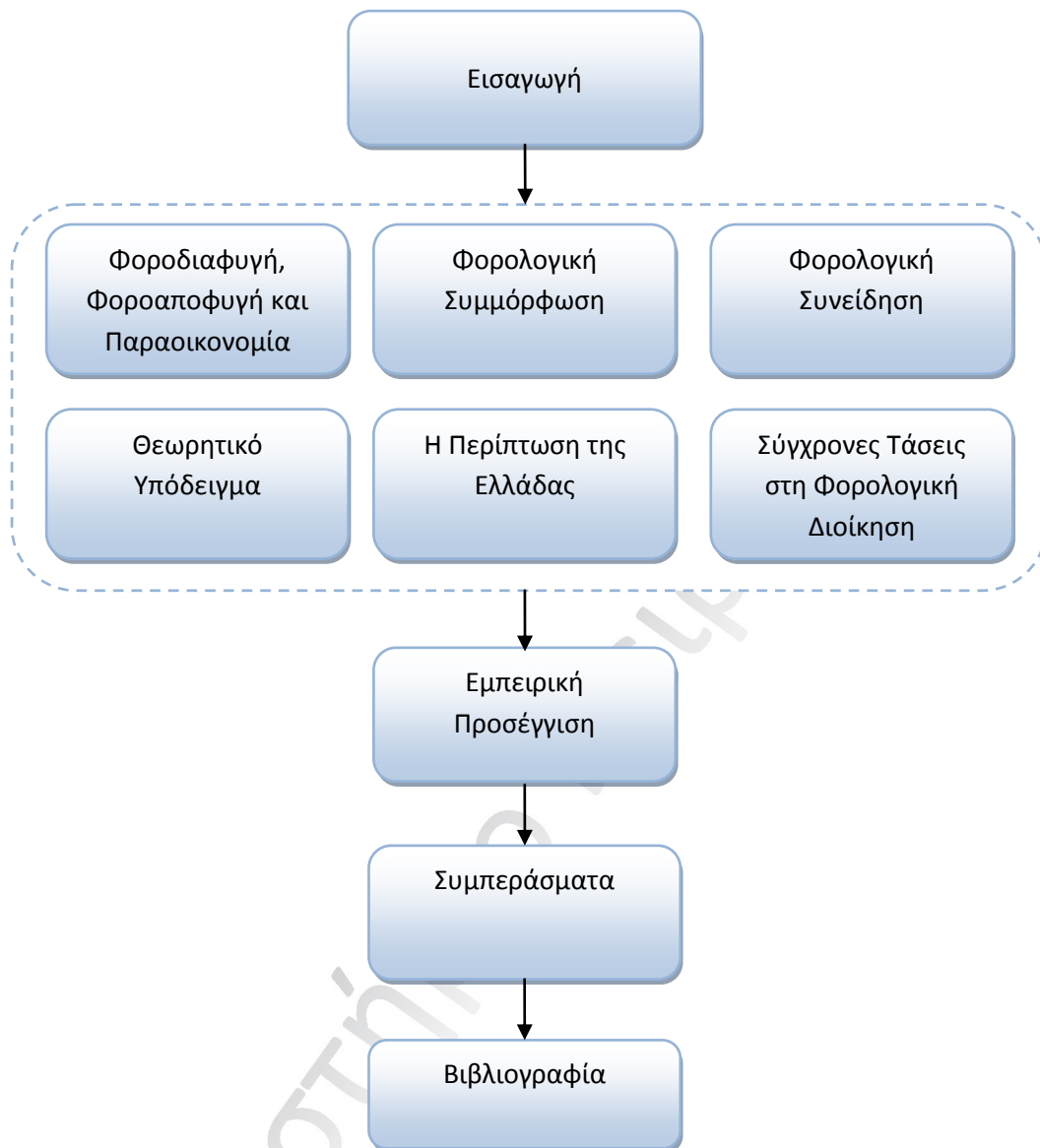
Σ₂: Η θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση των τάσεων των φορολογικών πρακτικών που ακολουθούνται από τις Ελληνικές φορολογικές αρχές

Σ₃: Η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των φορολογικών ελέγχων ως κυρίαρχη μέθοδος επιβολής φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα

Ο πρώτος στόχος της διπλωματικής (Σ₁), αφορά στη θεωρητική επισκόπηση που διενεργείται ενώ οι δύο επόμενοι στόχοι (Σ₂ – Σ₃), αφορούν κυρίως στο εμπειρικό μέρος της διατριβής. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι για την εξαγωγή συμπερασμάτων στο τέλος της διατριβής, επιδιώκεται ο συνδυασμός των βασικότερων σημείων της θεωρίας και των σημαντικότερων ευρημάτων της ανάλυσης δεδομένων.

1.3. Δομή της διπλωματικής

Μετά την εισαγωγική πρώτη ενότητα, η διπλωματική επιδιώκει στο δεύτερο κεφάλαιο τη διενέργεια θεωρητικής επισκόπησης στις έννοιες της φορολογίας, της φοροδιαφυγής – φοροαποφυγής - παραοικονομίας, της φορολογικής συμμόρφωσης και φορολογικής συνείδησης. Στη συνέχεια του δευτέρου κεφαλαίου οριοθετείται ένα προτεινόμενο εννοιολογικό υπόδειγμα που απεικονίζει τις σχέσεις των εννοιών που διερευνήθηκαν, ενώ διενεργείται και μία εξέταση της περίπτωσης της Ελλάδας. Στο τρίτο κεφάλαιο, επιδιώκεται μία εμπειρική προσέγγιση των στόχων της διπλωματικής με τη διενέργεια μονομεταβλητής και διμεταβλητής ανάλυσης δεδομένων. Στο τέταρτο κεφάλαιο, η διπλωματική προβαίνει στην ανάλυση των ευρημάτων και στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των βιβλιογραφικών αναφορών στο κεφάλαιο 5 και τα παραρτήματα.

Διάγραμμα 1: Δομή της Διπλωματικής

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1. Φορολογία

2.1.1. Η έννοια της φορολογίας

Η φορολογία έχει τόσο οικονομική όσο και νομική διάσταση στη σύγχρονη κοινωνία. Για τη νομική επιστήμη, ο επικρατών ορισμός αποδίδεται στον Gaston Jèze ο οποίος ισχυρίστηκε ότι *φόρος είναι η αναγκαστική χρηματική παροχή των ιδιωτών προς το κράτος υπό μορφή οριστική και χωρίς ειδικό αντάλλαγμα με σκοπό την κάλυψη των δημοσίων βαρών*. Σε κάθε περίπτωση, η σύγχρονη πραγματικότητα προϋποθέτει και άλλους σκοπούς της φορολογίας οι οποίοι δεν εξυπηρετούνται από αυτόν τον ορισμό (π.χ. τροποποίηση συμπεριφοράς των φορολογούμενων και κοινωνικοπολιτικοί σκοποί). Για τη νομική επιστήμη, ο φόρος διακρίνεται από το ανταποδοτικό τέλος το οποίο ενώ αποτελεί αναγκαστική παροχή των πολιτών, καταβάλλεται έναντι ειδικής αντιπαροχής. Έτσι προκύπτει μια σχέση αντιστοιχίας μεταξύ παροχής των πολιτών και αντιπαροχής από το κράτος¹. Ως αποτέλεσμα, η διάκριση μεταξύ φόρου και τέλους έγκειται στη φύση και στο σκοπό που υπηρετεί η εκάστοτε εισφορά². Υιοθετώντας την οικονομική θεώρηση της φορολογίας, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ / OECD) ορίζει ότι φόρος είναι η *«αναγκαστική, μη ανταποδοτική πληρωμή στη γενική κυβέρνηση»* (OECD, 1996: σελ.3). Λογίζεται ως μη ανταποδοτική πληρωμή διότι τα οφέλη που παρέχονται από την κυβέρνηση στους φορολογούμενους δεν δίνονται αναλογικά με τις πληρωμές που αυτοί καταβάλλουν.

Για την οικονομική επιστήμη, το κράτος επιβάλλει φόρους για να επιτύχει όλους τους βασικούς οικονομικούς του στόχους, όπως η άριστη κατανομή των παραγωγικών συντελεστών, η άριστη διανομή του εισοδήματος μεταξύ των μελών της κοινωνίας, η σταθεροποίηση της οικονομίας, η μείωση του πληθωρισμού και της ανεργίας, καθώς και η οικονομική ανάπτυξη (Δράκος, 1996). Σε γενικές γραμμές, το κράτος επιβάλλει φόρους για τη διασφάλιση της λειτουργίας του και η φορολογία αποτελεί μία αναπόφευκτη θυσία των πολιτών (Ανδρεάδης, 1935).

¹ Απόφαση ΣτΕ 649/81

² Απόφαση ΣτΕ 3556/98

2.1.2. Ιστορική αναδρομή

Ο θεσμός της φορολογίας βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την δημιουργία και την εξέλιξη του κράτους. Στην αρχαιότητα και μέχρι το Μεσαίωνα, η φορολογία δεν είχε προσλάβει τη σύγχρονη καθολικότητα που τη διέπει και πολλές φορές επιβαλλόταν σε ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες. Συνήθως, τα κράτη δημιουργούσαν έσοδα από κατακτητικές εκστρατείες, εκούσιες εισφορές ή εκμετάλλευση της κρατικής περιουσίας. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, έγινε μία μεταστροφή και οι φόροι αναδείχτηκαν ως το σημαντικότερο μέσο για την εύρεση κρατικών πόρων. Η επιβολή φόρων από τους ηγεμόνες ήταν αυθαίρετη με γνώμονα τις κρατικές ανάγκες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αυθαίρετης φορολογικής αντιμετώπισης των πολιτών αποτελεί ο Ιωάννης ο Ακτήμων, ηγεμόνας της Αγγλίας στις αρχές του 13^{ου} αιώνα. Η επανάσταση των βαρόνων, αντίδραση στην αυθαίρετη επιβολή δυσβάσταχτης φορολογίας από τον Ιωάννη τον Ακτήμονα είχε σαν αποτέλεσμα την παραχώρηση από τον ηγεμόνα της «Magna Carta Libertatum» (Σγουρίτσας, 1947; Μάνεσης, 1978: σελ.32) η οποία αναφέρει στο άρθρο 12 ότι «*Ουδέν αντισέκωμα ή βοήθημα δέον να επιβάλλεται στο βασίλειο χωρίς την συγκατάθεση του κοινού συμβουλίου*». Η σημασία αυτής της ειδικής αναφοράς έγκειται στο γεγονός ότι έθεσε τη βάση για την αρχή της νομιμότητας του φόρου, αφού όρισε την ανάγκη νομιμοποίησης της φορολογίας από τους πολίτες.

Αξίζει τα σημειωθεί ότι η φορολογική αυθαιρεσία υπήρξε η αφορμή της έναρξης του αγώνα ανεξαρτησίας των αποίκων της Αμερικής κατά της Αγγλίας. Πιο συγκεκριμένα, η Tea Act του 1773 με την οποία επιβλήθηκε δασμός στο εισαγόμενο στις αμερικανικές αποικίες τσάι εξαγρίωσε τους αποίκους και αποτέλεσε το έναυσμα για την έναρξη των προσπαθειών ανεξαρτητοποίησης της Αμερικής. Στη Γαλλία, η αρχή της νομιμότητας του φόρου διατυπώθηκε για πρώτη φορά στο άρθρο 14 της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη το οποίο αναγνώριζε σε όλους τους πολίτες «*το δικαίωμα να διαπιστώνουν αυτοπροσώπως ή δια των αντιπροσώπων τους την αναγκαιότητα της δημόσιας φορολογίας, να συγκατατίθενται σε αυτή ελεύθερα, να παρακολουθούν τη χρήση της και να καθορίζουν το ποσοστό, το αντικείμενο, τον τρόπο καταβολής και την διάρκεια τους*» (Μαυριάς & Παντελής, 1981: σελ.423).

Στην Ελλάδα, αυτές οι εξελίξεις καθοδήγησαν την υιοθέτηση συγκεκριμένων φορολογικών αρχών στα Ελληνικά συντάγματα την νεότερης ιστορίας (π.χ. παράγραφος η΄ του Συντάγματος της Επιδαύρου το 1822, παράγραφος ζ΄ του

Συντάγματος του Άστρους το 1823, άρθρο 10 του Συντάγματος της Τροιζήνας το 1827). Οι βασικότερες αρχές της φορολογίας εξετάζονται στην ακόλουθη υποενότητα.

2.1.3. Αρχές φορολογίας

Όσον αφορά στην Ελληνική επικράτεια, πρωτογενής και ιεραρχικά ανώτερη πηγή του Φορολογικού Δικαίου αποτελεί το Σύνταγμα. Στο Σύνταγμα τίθενται οι βασικές αρχές της φορολογίας οι οποίες πρέπει να τηρούνται τόσο από το νομοθέτη όσο και από τον εφαρμοστή του φορολογικού δικαίου. Αυτές οι αρχές διασφαλίζουν τη φύση του κοινωνικού κράτους δικαίου. (Κόντος-Μάναλης, 2003: σελ.27-29).

Για την οικονομική επιστήμη, η πρώτη προσπάθεια οριοθέτησης φορολογικών αρχών έγινε από τον Adam Smith (1776) στον «πλούτο των εθνών» ο οποίος εξέθεσε τους περίφημους κανόνες της φορολογίας (canons of taxation). Πιο συγκεκριμένα, οι κανόνες του Smith (1776) ήταν οι ακόλουθοι:

- Η φορολογία πρέπει να είναι ίση για όλους τους πολίτες (δηλαδή να υπάρχει αναλογική φορολογία ως προς το εισόδημα)
- Οι φόροι δεν πρέπει να είναι αυθαίρετοι ή αβέβαιοι για τους φορολογούμενους
- Οι φόροι δεν πρέπει να είναι απρόσφοροι (inconvenient) για τους φορολογούμενους, δηλαδή η είσπραξή τους πρέπει να γίνεται με τον πλέον πρόσφορο για τους φορολογούμενους τρόπο
- Η συλλογή των φόρων πρέπει να είναι οικονομική, δηλαδή τα έξοδα για τη συλλογή των φόρων δεν πρέπει να είναι δυσανάλογα προς τα έσοδα που αποφέρουν

Οι γενικοί αυτοί κανόνες αδυνατούσαν να προδιαγράψουν ένα συγκεκριμένο φορολογικό σύστημα αλλά απέκλειαν ορισμένες αυθαιρεσίες της κυβέρνησης. Σε κάθε περίπτωση, αποτέλεσαν σε μεγάλο βαθμό τα θεμέλια για την οριοθέτηση των σύγχρονων φορολογικών αρχών που ορίζονται στο Ελληνικό Σύνταγμα. Συνολικά, οι γενικές αρχές που διέπουν την άσκηση της φορολογικής εξουσίας είναι οι ακόλουθες (Φινοκαλίωτης, 2005):

- **Η αρχή της νομιμότητας του φόρου:** Κανένας φόρος δεν επιβάλλεται ούτε εισπράττεται χωρίς τυπικό νόμο, που καθορίζει το υποκείμενο της φορολογίας

και το εισόδημα, το είδος της περιουσίας, τις δαπάνες και τις συναλλαγές ή τις κατηγορίες τους στις οποίες αναφέρεται ο φόρος.

- **Η αρχή της βεβαιότητας του φόρου:** Ο χρόνος και ο τρόπος πληρωμής, καθώς και το πληρωτέο ποσό πρέπει να είναι σαφή και ορισμένα για τον φορολογούμενο και για οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο.
- **Η αρχή της χρηστής διοικήσεως και της προστασίας της εμπιστοσύνης του φορολογούμενου έναντι μεταβολών της ερμηνείας της φορολογικής διοίκησης:** Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ φορολογούμενου και φορολογικής αρχής.
- **Αρχή της μη αναδρομικής ισχύος των φορολογικών ρυθμίσεων:** Σε ένα κράτος δικαίου ο πολίτης θα πρέπει να γνωρίζει εκ των προτέρων τις συνέπειες της πράξης που σκοπεύει να επιχειρήσει και να εμπιστεύεται ότι η σύννομη διαγωγή του θα έχει τις συνέπειες που προέβλεπε ο σχετικός νόμος, με βάση τον οποίο είχε λάβει την απόφασή του.
- **Αρχή της φορολογικής δικαιοσύνης:** Οι έλληνες πολίτες συνεισφέρουν αδιακρίτως στα δημόσια βάρη αναλόγως των δυνάμεών τους. Αυτή η αρχή, προϋποθέτει την ικανοποίηση της αρχής της καθολικότητας του φόρου και της αρχής της φορολογικής ισότητας. Η τελευταία, επιβάλλει την όμοια μεταχείριση των φορολογικών υποκειμένων κάτω από όμοιες οικονομικές συνθήκες (οριζόντια φορολογική ισότητα) και την ανόμοια μεταχείριση όσων βρίσκονται κάτω από ανόμοιες περιστάσεις (κάθετη φορολογική ισότητα). Τούτο απαγορεύει στο νομοθέτη να θεσπίζει αυθαίρετες φορολογικές διακρίσεις υπέρ ή εις βάρος μερίδας των πολιτών. Η σύγχρονη πρακτική θέτει ως δείκτη προσδιορισμού της φοροδοτικής ικανότητας των πολιτών κατά πρώτο λόγο το εισόδημα, κατά δεύτερο λόγο την περιουσία και κατά τρίτο λόγο τη δαπάνη.

Εκτός από τις φορολογικές αρχές που προαναφέρθηκαν, τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών, όπως αυτά κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα θέτουν περιορισμούς στη φορολόγηση. Παλαιότερα επικρατούσε η αντίληψη ότι το κράτος ασκεί χωρίς δεσμεύσεις τη φορολογική του εξουσία με χαρακτηριστική την απόφαση του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου των ΗΠΑ στην οποία αναφέρθηκε ότι «η δύναμη να φορολογείς περιλαμβάνει τη δύναμη να καταστρέφεις»³. Πιο συγκεκριμένα και κατά την άσκηση φορολογικής εξουσίας, οι φορολογικές αρχές οφείλουν να σέβονται τα ακόλουθα Συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των πολιτών:

- Το δικαίωμα στην ιδιοκτησία (αποφυγή φαινομένων δήμευσης περιουσίας)

³ McCulloch vs. the State of Maryland (1819) «The power to tax involves the power to destroy»

- Το δικαίωμα στην προσωπική και επαγγελματική ελευθερία του ατόμου
- Το θεσμό της οικογένειας

Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί ότι η φορολογία αποτελεί ένα δυναμικό θεσμό ο οποίος εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις συνθήκες που επιτάσσει η σύγχρονη κοινωνία. Παραμένει απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία του κράτους αλλά διέπεται από αρχές και κανόνες που εξασφαλίζουν την αποδοτικότερη, αποτελεσματικότερη και δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών στους πολίτες.

2.1.4. Τα είδη της φορολογίας και η εξέλιξη των φορολογικών δομών

Υιοθετώντας διαφορετικά κριτήρια μπορούν να προκύψουν διάφορες κατηγοριοποιήσεις φόρων. Η βασικότερη διάκριση των φόρων γίνεται μεταξύ άμεσων και έμμεσων με βάση τρία κριτήρια (Δράκος, 1996: σελ.174):

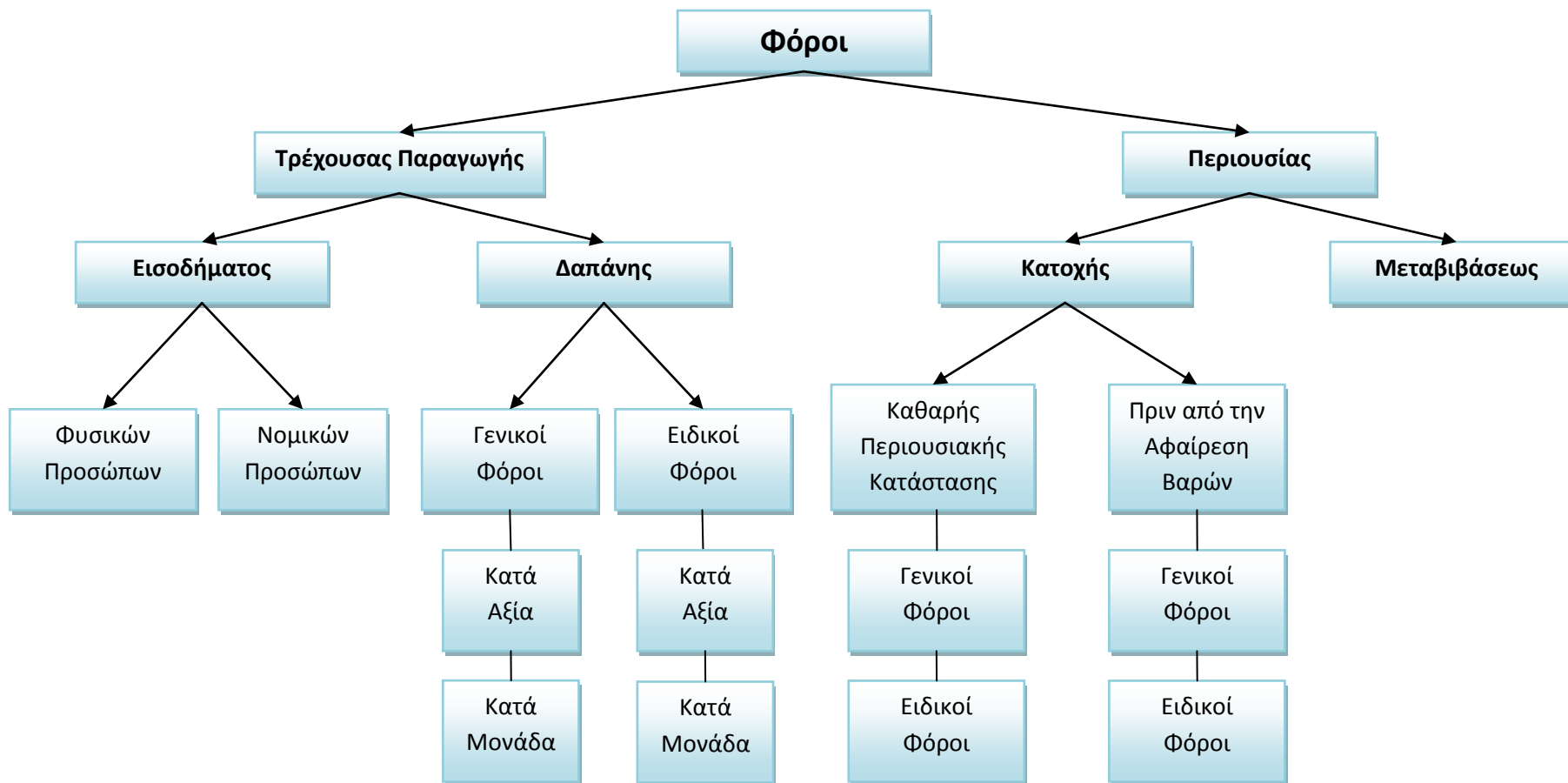
- **Το κριτήριο της πρόθεσης του νομοθέτη**, σύμφωνα με το οποίο εάν ένας φόρος επιβλήθηκε με πρόθεση να μη μεταβιβαστεί τότε χαρακτηρίζεται ως άμεσος.
- **Το κριτήριο της διοικητικής μεθόδου εφαρμογής ενός φόρου**, σύμφωνα με το οποίο άμεσοι είναι οι φόροι που καταβάλλονται απευθείας από τους φορολογούμενους ενώ έμμεσοι είναι οι φόροι που πληρώνονται μέσω της ανταλλαγής αγαθών.
- **Το κριτήριο της δυνατότητας προσαρμογής ενός φόρου στις ιδιαίτερες συνθήκες του φορολογούμενου**, σύμφωνα με το οποίο οι άμεσοι φόροι λογίζονται ως προσωπικοί αφού επιβάλλονται ανάλογα με τις ατομικές συνθήκες του φορολογούμενου σε αντίθεση με τους έμμεσους.

Ενδεικτικά, άλλες πιο δευτερεύουσες διακρίσεις των φόρων είναι σε (Δράκος, 1996: σελ.175-177):

- Τρέχουσας παραγωγής ή περιουσίας
- Εισοδήματος και δαπάνης
- Φυσικών και νομικών προσώπων
- Ειδικούς και γενικούς φόρους δαπάνης
- Κατά μονάδα και κατά αξία (ad valorem)

- Κατοχής και μεταβιβάσεως περιουσίας
- Προοδευτικοί, αναλογικοί και αντιστρόφως προοδευτικοί φόροι (ίσως η σημαντικότερη τόσο από θεωρητικής όσο και από πρακτικής άποψης)

Σε γενικές γραμμές, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, η φύση της οικονομίας και τα δομικά χαρακτηριστικά της επηρεάζουν τόσο τη δυνατότητα φορολόγησης όσο και τα είδη της φορολογίας που μπορούν να επιβληθούν. Ως αποτέλεσμα, η αναλυτική διάκριση των φόρων και των χαρακτηριστικών τους αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για το σχεδιασμό ενός κατάλληλου φορολογικού συστήματος σε συνδυασμό με τις εξελίξεις του ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού και επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Μία ενδεικτική αναλυτική διάκριση των ειδών της φορολογίας παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2: Ταξινόμηση των Φόρων

Πηγή: Δράκος, 1996: σελ. 176

Οι Hinrichs (1966) και Musgrave (1969) σημειώνουν ότι η σύγχρονη φορολογική δομή χαρακτηρίζεται από τη στροφή προς την εταιρική φορολογία και την προοδευτική φορολογία εισοδήματος σε αντίθεση με την εκτεταμένη φορολογία περιουσίας και κατανάλωσης του παρελθόντος. Αυτή η μεταστροφή, σύμφωνα με τους εν λόγω συγγραφείς, έχει διευκολυνθεί από τη διεύρυνση του τομέα της αγοράς, τη συρρίκνωση του αγροτικού τομέα, τη συγκέντρωση της εργασίας και τα αυξανόμενα επίπεδα αλφαριθμητισμού. Περαιτέρω αλλαγές στην τεχνολογία της φορολογικής διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων της παγκοσμιοποίησης και την χρηματοοικονομικής καινοτομίας, ωθούν προς την υιοθέτηση φορολογικών συστημάτων που βασίζονται στην επιβολή φόρων κατανάλωσης ευρείας βάσης (π.χ. Φ.Π.Α.) και επίπεδων συντελεστών φορολογίας εισοδήματος. Ο Alt (1983) επισήμανε τη σημασία του κόστους συμμόρφωσης και διοικητικού κόστους στην εξέλιξη των φορολογικών συστημάτων. Σύμφωνα με τον ίδιο, έχει γίνει εξαιρετικά εύκολη η συλλογή φόρων από τις επιχειρήσεις σε σχέση με τα νοικοκυριά, ενώ η ευρεία υιοθέτηση του Φ.Π.Α. οφείλεται κυρίως στη μείωση του διοικητικού κόστους που επιφέρει. Οι Balke & Gardner (1991) ισχυρίζονται ότι τα μειούμενα οριακά κόστη συλλογής φόρων εξηγούν την αύξηση του μεγέθους της κυβέρνησης και τις αλλαγές στη φορολογία της Αμερικής και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι αυτοί οι παράγοντες αποτελούν σημαντικές παραμέτρους για τη χάραξη φορολογικής πολιτικής. Για την ολοκληρωμένη ανάλυση του θεσμού της φορολογίας, είναι απαραίτητη η εξέταση των φαινομένων της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής, καθώς και ο προσδιορισμός των αιτιών και αποτελεσμάτων τους.

2.2. Φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και παραοικονομία

Η επιβολή φορολογίας προκαλεί ποικίλες ανταποκρίσεις από τους φορολογούμενους, νόμιμες και μη. Παράλληλα, το θέμα της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής συμπεριλαμβάνει πολλές διαστάσεις και προβλήματα ενώ είναι γεγονός ότι δεν υφίσταται μία ξεκάθαρη διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών. Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις ιδιαιτερότητες, η κλασική διάκριση μεταξύ φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής αποδίδεται στον Oliver Wendell Holmes, ο οποίος

ανέφερε ότι όταν ο νόμος θέτει ένα όριο, μία περίπτωση είναι είτε εντός είτε εκτός αυτού. Εφόσον η περίπτωση βρίσκεται εντός ορίων το υποκείμενο επωφελείται τα μέγιστα στα πλαίσια του νομικά επιτρεπτού. Αντιθέτως, όταν μία περίπτωση χαρακτηρίζεται ως διαφυγή, υπονοείται ότι υπερβαίνει το νομοθετικό όριο. Ως αποτέλεσμα το ξεχωριστό χαρακτηριστικό της φοροδιαφυγής είναι η παρανομία. Σύμφωνα με τους Alm & Vasquez (2001) και Chiumya (2006), ο όρος φοροδιαφυγή αναφέρεται σε παράνομες πρακτικές που ακολουθούνται έτσι ώστε να αποφευχθεί η καταβολή του αναλογούντος φόρου. Παραδείγματα αυτών των πρακτικών είναι η απόκρυψη φορολογητέου εισοδήματος, κερδών και δραστηριοτήτων, η διαστρέβλωση των πηγών και του μεγέθους του εισοδήματος ή η υπερεκτίμηση εξαιρέσεων, πιστώσεων και εκπτώσεων. Η φοροδιαφυγή μπορεί να συμβεί ως απομονωμένο περιστατικό εντός δραστηριοτήτων που είναι, κατά τα άλλα, νόμιμες ή στα πλαίσια της ανεπίσημης οικονομίας όταν το σύνολο των δραστηριοτήτων είναι σκιώδες (GIZ, 2010).

Η φοροδιαφυγή οδηγεί σε χαμηλότερα φορολογικά έσοδα τα οποία προσθέτουν επιπρόσθετες φορολογικές επιβαρύνσεις σε αυτούς που καταβάλλουν τους φόρους τους. Επιπρόσθετα, επειδή οι ευκαιρίες φοροδιαφυγής διαφέρουν ανά επάγγελμα ή κλάδο της οικονομίας (Frederiksen, Graversen & Smith, 2005), η φοροδιαφυγή μπορεί να διαστρεβλώνει και την προσφορά εργασίας (Parker, 2003). Σε όρους κάθετης ισότητας, εφόσον οι φτωχοί είχαν περισσότερες δυνατότητες φοροδιαφυγής από τους πλουσίους ή ήταν καλύτεροι σε αυτό, τότε οι υπεύθυνοι θα ήταν περισσότερο επιεικείς σε αυτά τα φαινόμενα (Cowell, 1987). Περαιτέρω, η φοροδιαφυγή μπορεί να επιδεινώσει τις αναδιανεμητικές επιδράσεις του φορολογικού προγράμματος. Σε κάθε περίπτωση, η μη αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων είναι πιθανό να προκαλέσει στη διοίκηση λανθασμένες εκτιμήσεις για τις διανεμητικές και δημοσιονομικές επιδράσεις των αλλαγών στο φορολογικό και ασφαλιστικό σύστημα (Matsaganis & Flevotomou, 2010). Σε όρους οριζόντιας ισότητας, τα άτομα με παρόμοια εισοδήματα διαφέρουν στην τάση και στις ευκαιρίες διαφυγής. Ως αποτέλεσμα, η φοροδιαφυγή παραβιάζει τις έννοιες της δικαιοσύνης και ίσης αντιμετώπισης, ενώ υποσκάπτει την ιδέα της αμοιβαιότητας μεταξύ του κράτους και των πολιτών.

Όπως προαναφέρθηκε, στην καθημερινή πρακτική υπάρχουν πολλές ασαφείς καταστάσεις στις οποίες η διαχωριστική γραμμή είναι δυσδιάκριτη και οι φορολογικές αρχές μπορεί να προβαίνουν σε λανθασμένες εκτιμήσεις. Εντός των νομίμων ανταποκρίσεων στην επιβολή φορολογίας είναι η υποκατάσταση δραστηριοτήτων, συναλλαγών ή αγαθών των οποίων η φορολόγηση μεταβάλλει τη

σχετική τους τιμή και η φοροαποφυγή, η οποία συμπεριλαμβάνει τις προσπάθειες ελάττωσης των φορολογικών βαρών χωρίς τη μεταβολή των επιλογών κατανάλωσης (Slemrod & Yitzhaki, 2002).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η φοροαποφυγή λαμβάνει χώρα εντός των νόμιμων πλαισίων του φορολογικού συστήματος και οι φορολογούμενοι επωφελούνται του κώδικα και εκμεταλλεύονται «παραθυράκια» του νόμου (GIZ, 2010). Με άλλα λόγια, οι φορολογούμενοι εμπλέκονται σε δραστηριότητες που είναι νόμιμες αλλά αντιτίθενται στο σκοπό του φορολογικού νόμου. Συνήθως, η φοροαποφυγή εμπεριέχει ειδικές δραστηριότητες με αποκλειστικό σκοπό τη μείωση των φορολογικών υποχρεώσεων. Ο Stiglitz (1985) διακρίνει μεταξύ τριών βασικών αρχών φοροαποφυγής ενός φόρου εισοδήματος: (i) τη χρονική αναβολή καταβολής φορολογίας, (ii) την αναζήτηση ευνοϊκότερης φορολογίας μεταξύ ατόμων που φορολογούνται διαφορετικά (π.χ. διαφορετικά κλιμάκια εισοδήματος) και (iii) την αναζήτηση ευνοϊκότερης φορολογίας μεταξύ εναλλακτικών εισοδηματικών ροών. Σε κάθε περίπτωση, αξίζει να σημειωθεί ότι πολλές τεχνικές φοροαποφυγής μπορεί να αποτελούν συνδυασμούς αυτών των αρχών.

Πίνακας 1: Φοροδιαφυγή και Φοροαποφυγή – Διαφορές και Παραδείγματα

Πηγή: GIZ, 2010

Φοροδιαφυγή	Φοροαποφυγή
Σκόπιμη διαστρέβλωση των φορολογικών πληροφοριών	Εκμετάλλευση του νομικού πλαισίου η οποία αντιβαίνει με τον σκοπό της φορολογικής νομοθεσίας
Ενδεικτικά παραδείγματα: 1) Μη δήλωση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων σε υπεράκτιους λογαριασμούς 2) Εικονικά τιμολόγια 3) Πλαστές συναλλαγές για σκοπούς Φ.Π.Α. 4) Χρηματισμός φορολογικών αρχών 5) Κατάχρηση φορολογικών κινήτρων ή ελαφρύνσεων	Ενδεικτικά παραδείγματα: 1) Μεταφορά κερδών 2) Αύξηση ενδοεταιρικού χρέους 3) Τοποθεσία κεντρικών υπηρεσιών 4) Διαπραγμάτευση φορολογικών κινήτρων 5) Στρατηγικός φορολογικός σχεδιασμός με σκοπό την ελαχιστοποίηση των φορολογικών υποχρεώσεων (π.χ. μέσω της χρήσης εκπτώσεων)

Τόσο η φοροδιαφυγή όσο και η φοροαποφυγή οδηγούν σε παρόμοια αποτελέσματα, με το βασικότερο να είναι η απώλεια δημοσίων εσόδων. Αυτή η

απώλεια πόρων για το κράτος οφείλεται και σε άλλους παράγοντες που μαζί με τη φοροδιαφυγή αποτελούν την παραοικονομία. Ακολουθώντας μία συνήθη διάκριση, η παραοικονομία διαχωρίζεται σε τρία μέρη (Kirchgässner, 2010):

1. τη φοροδιαφυγή, κατά την οποία νομότυπες δραστηριότητες εκτελούνται με νόμιμο τρόπο χωρίς όμως την καταβολή της σχετικής φορολογίας
2. τη μαύρη αγορά, κατά την οποία νόμιμες δραστηριότητες εκτελούνται με παράνομο τρόπο
3. τη διενέργεια παράνομων δραστηριοτήτων

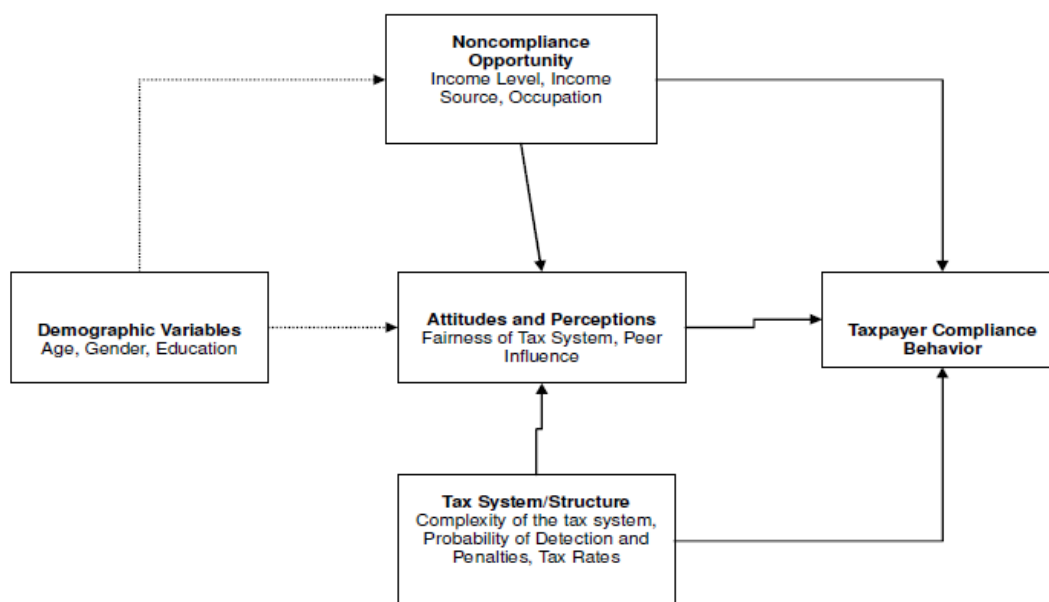
Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι όπως προαναφέρθηκε, η φοροδιαφυγή μπορεί να λαμβάνει χώρα και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δραστηριότητες γίνονται παράνομα. Συνεπώς, οι δραστηριότητες της παραοικονομίας είναι πάντα συνδεδεμένες με τη φοροδιαφυγή και επηρεάζονται από κοινούς παράγοντες (Kirchgässner, 2010).

2.3. Φορολογική συμμόρφωση

2.3.1. Η έννοια της φορολογικής συμμόρφωσης

Η θέληση των φορολογούμενων να καταβάλλουν φόρους διαφέρει ανά τον κόσμο, ενώ η άποψη ότι η συμμόρφωση οφείλεται μόνο στο ύψος του φορολογικού βάρους είναι απλοποιημένη. Οι Jackson & Milliron (1986) διενέργησαν μία ολοκληρωμένη επισκόπηση της βιβλιογραφίας αναφορικά με τη φορολογική συμμόρφωση και προσδιόρισαν δεκατέσσερις κρίσιμους παράγοντες επιρροής. Αυτοί οι παράγοντες κατηγοριοποιήθηκαν από τους Fischer, Wartick & Mark (1992) σε τέσσερις ομάδες ως ακολούθως: (i) *δημογραφικοί* (π.χ. ηλικία, φύλο και εκπαίδευση), (ii) *ευκαιρίες μη συμμόρφωσης* (π.χ. επίπεδο εισοδήματος, πηγή εισοδήματος και επάγγελμα), (iii) *στάσεις και αντιλήψεις* (π.χ. δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος και επιρροή από το περιβάλλον) και (iv) *δομή του φορολογικού συστήματος* (π.χ. πολυπλοκότητα, πιθανότητα εντοπισμού, πρόστιμα και φορολογικοί συντελεστές). Ως αποτέλεσμα, το εν λόγω υπόδειγμα που

απεικονίζεται στο Διάγραμμα 3, εμπεριέχει οικονομικούς, κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες:

Διάγραμμα 3: Το Υπόδειγμα Φορολογικής Συμμόρφωσης του Fischer

Τα δημογραφικά στοιχεία επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση κυρίως μέσω της διαμόρφωσης στάσεων και αντιλήψεων, καθώς και μέσω της παροχής ευκαιριών μη συμμόρφωσης (Chau & Leung, 2009). Σε γενικές γραμμές, αυτοί που έχουν περισσότερες πιθανότητες να φοροδιαφύγουν είναι νεότεροι φορολογούμενοι (Jackson & Milliron, 1986; Andreoni, Erard & Feinstein, 1998) και χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου (Song & Yarbrough, 1978). Όσον αφορά στο φύλο, οι έρευνες είναι διχασμένες.

Στο υπόδειγμα συμμόρφωσης των Fischer, Wartick & Mark (1992) η ευκαιρία μη συμμόρφωσης μπορεί να επηρεάσει τη συμμόρφωση άμεσα μέσω του επιπέδου εισοδήματος και έμμεσα μέσω των στάσεων και αντιλήψεων. Σε αυτό το πλαίσιο, οι πιθανότητες φοροδιαφυγής αυξάνουν σε φορολογούμενους με υψηλότερα εισοδήματα (Vogel, 1974; Houston & Tran, 2001), αυτοαπασχολούμενους (Aitken & Bonneville, 1980; Houston & Tran, 2001) και στελέχη επιχειρήσεων (Sutherland, 1949; Andreoni, Erard & Feinstein, 1998).

Όσον αφορά στις στάσεις και αντιλήψεις των φορολογούμενων, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διαστάσεις της δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος και η

επιρροή από το περιβάλλον του ατόμου. Πράγματι, η πεποίθηση ότι το φορολογικό σύστημα είναι άδικο αυξάνει τις πιθανότητες φοροδιαφυγής (Grasmick & Scott, 1982). Περαιτέρω, η επιρροή από φίλους, συγγενείς και συνεργάτες όπως εκφράζεται από την αποδοχή ενεργειών φοροδιαφυγής δύναται να ωθήσει τους φορολογούμενους προς αυτή την κατεύθυνση (Chan, Troutman & O'Brian, 2000).

Τέλος, το φορολογικό σύστημα είναι κρίσιμος παράγοντας επιρροής της φοροδιαφυγής. Σε γενικές γραμμές, η φοροδιαφυγή ευνοείται από την πολυπλοκότητα του συστήματος (Richardson, 2006) και τους υψηλούς φορολογικούς συντελεστές (Alm, Bahl & Murray, 1993).

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, οι κυριότεροι λόγοι απουσίας φορολογικής συμμόρφωσης μπορούν να διαχωριστούν σε δύο γενικές κατηγορίες (GIZ, 2010):

- 1. Παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τη συμμόρφωση των φορολογούμενων με τη φορολογική νομοθεσία:** Αυτοί οι παράγοντες μπορεί να συνεισφέρουν είτε στη χαμηλότερη θέληση να καταβληθούν φόροι (φορολογική συνείδηση) είτε στο υψηλό κόστος συμμόρφωσης με τη φορολογική νομοθεσία.
- 2. Παράγοντες που προκαλούν αδυναμία επιβολής της φορολογικής διοίκησης και των δικαστηρίων:** Αυτοί οι παράγοντες προκύπτουν από ανεπάρκειες στη διοίκηση και είσπραξη φόρων, στον έλεγχο και στην παρακολούθηση των φορολογικών πληρωμών, παράμετροι οι οποίες περιορίζουν τη δυνατότητα ανίχνευσης και δίωξης των παραβατών.

Από την πρώτη ομάδα παραγόντων, οι συνθήκες που επηρεάζουν τη φορολογική συνείδηση αναλύονται ξεχωριστά στην επόμενη ενότητα (ενότητα 2.4). Το υψηλό κόστος συμμόρφωσης αφορά στο κόστος που φέρει ο φορολογούμενος για να συγκεντρώσει τις σχετικές πληροφορίες, να συμπληρώσει τα φορολογικά έντυπα, κ.λπ. Ο δείκτης της παγκόσμιας ανάπτυξης της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank, 2008) αναφορικά με το «χρόνο προετοιμασίας και πληρωμής φόρων» διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών του κόσμου (από 210 ώρες κατά μέσο όρο στις χώρες του ΟΟΣΑ έως και 2600 ώρες στη Βραζιλία). Αυτή η κατάσταση οδηγεί πολλές επιχειρήσεις να προβληματίζονται σημαντικά για το διοικητικό βάρος που επωμίζονται παρά για το ύψος των πραγματικών φορολογικών οφειλών τους (Everest-Philips, 2008). Σε αυτές τις περιπτώσεις, το κόστος συμμόρφωσης λογίζεται ως υψηλό και η πιθανότητα συμμόρφωσης των φορολογούμενων αναμένεται να είναι μικρή. Ειδικά οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις φέρουν μεγάλο κόστος συμμόρφωσης,

κυρίως εξαιτίας των γραφειοκρατικών εργασιών που πρέπει να εκτελούνται για την πλήρη εναρμόνιση τους με τις απαιτήσεις της φορολογικής νομοθεσίας (SBP, 2005).

Όπως προαναφέρθηκε, η δεύτερη ομάδα παραγόντων μη συμμόρφωσης αφορά στην αδυναμία επιβολής των φορολογικών νόμων. Οι ελλειμματικές διαδικασίες είσπραξης φόρων μπορούν να προκύψουν από τον ελλιπή προσδιορισμό των φορολογούμενων που είναι υπόχρεοι καταβολής φόρων (GIZ, 2010). Για παράδειγμα και κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, η διατήρηση ενός λειτουργικού φορολογικού μητρώου αντιμετωπίζει δυσκολίες και εντείνει το πρόβλημα. Άλλες δυσχέρειες εστιάζουν σε οργανωτικά ζητήματα της φορολογικής διοίκησης και στη σχέση της με το υπουργείο οικονομικών. Σε γενικές γραμμές, είτε το υπουργείο αναλαμβάνει τη λειτουργία της φορολογικής διοίκησης είτε διατηρείται μία ημιαυτόνομη λειτουργία της φορολογικής διοίκησης εκτός αυτού. Σύμφωνα με τους Fjeldstad & Moore (2009), η εκτέλεση των λειτουργιών της φορολογικής διοίκησης και είσπραξης από τα υπουργεία οικονομικών χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη διαφθορά και υψηλότερα κόστη συμμόρφωσης. Επιπρόσθετα, τυχόν ασαφείς δικαιοδοσίες αναφορικά με την είσπραξη και τη διοίκηση των φόρων από διαφορετικούς φορείς μπορεί να οδηγήσει σε διοικητικές ανεπάρκειες και απώλεια φορολογικών εσόδων. Σε γενικές γραμμές, η οργάνωση ανάλογα με τις λειτουργίες της φορολογικής διοίκησης και όχι με βάση τα διαφορετικά είδη φορολογίας ή εσόδων θεωρείται πιο αποδοτική (GIZ, 2010).

Η φορολογική διοίκηση και η φορολογική πολιτική είναι αλληλένδετες με αποτέλεσμα η τελευταία, να επηρεάζει σημαντικά το κόστος και την οργάνωση της πρώτης. Αντιστρόφως, η ικανότητα της φορολογικής διοίκησης επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται η φορολογική πολιτική. Ως αποτέλεσμα, και τα δύο πεδία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν σχεδιάζονται φορολογικές μεταρρυθμίσεις (GIZ, 2010). Τέλος, ανεπάρκειες στην είσπραξη φόρων προκύπτουν από το γεγονός ότι αρκετές οικονομίες χαρακτηρίζονται από ένα σημαντικό ανεπίσημο τομέα. Οι εταιρείες και τα άτομα που δραστηριοποιούνται στη σκιώδη οικονομία δεν καταβάλλουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις με αποτέλεσμα την απώλεια εσόδων για το δημόσιο. Πολλές φορές, οι λόγοι εισόδου στην παραοικονομία δεν είναι άμεσα σχετιζόμενοι με την φοροδιαφυγή αλλά προκύπτουν από τις περιορισμένες ευκαιρίες ή τις υπερβολικές διοικητικές απαιτήσεις εισόδου στην επίσημη οικονομία (GIZ, 2010).

Μία επιπρόσθετη αιτία εντός της δεύτερης κατηγορίας παραγόντων απουσίας φορολογικής συμμόρφωσης είναι η αδυναμία εντοπισμού και δίωξης των

ακατάλληλων φορολογικών πρακτικών. Η ανεπάρκεια των φορολογικών αρχών μειώνει την πιθανότητα εντοπισμού των παραβατών, γεγονός το οποίο επηρεάζει τις αποφάσεις των φορολογούμενων αναφορικά με τη φοροδιαφυγή. Επιπλέον, το υπάρχον νομικό πλαίσιο αποτελεί μία σημαντική προϋπόθεση για κάθε δραστηριότητα επιβολής. Για παράδειγμα, το μέγεθος και η φύση των ποινών που επιβάλλονται μετά από τη φοροδιαφυγή είναι άμεσα συνδεδεμένο με το επίπεδο φορολογικής συμμόρφωσης (Fishlow & Friedman, 1994). Τέλος, οι συχνές αλλαγές της φορολογικής νομοθεσίας προκαλούν αστάθεια και αδιαφάνεια του κώδικα με αποτέλεσμα τη δημιουργία σύνθετων διατάξεων οι οποίες μπερδεύουν τόσο τους φορολογούμενους όσο και τις φορολογικές αρχές. Το γεγονός αυτό παρέχει ευκαιρίες φοροαποφυγής ή φοροδιαφυγής εξαιτίας της έλλειψης κατανόησης από τα εμπλεκόμενα μέρη (Mo, 2003).

Συχνά, η απουσία φορολογικής συμμόρφωσης είτε δια μέσου της φοροδιαφυγής είτε δια μέσου της φοροαποφυγής είναι προϊόντα δυσλειτουργιών στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον μιας χώρας (GIZ, 2010).

2.3.2. Επιβολή προστίμων και φορολογική συμμόρφωση

Είναι γεγονός ότι η φορολογία συνιστά μία νόμιμη αλλά εξαναγκαστική απόσπαση πλούτου από τους φορολογούμενους. Ενώ η κυβέρνηση αποσπά ένα ποσό φόρου από αυτούς που συμμορφώνονται, επιδιώκει την απόσπαση μεγαλύτερου ποσού από τους παραβάτες μέσω της επιβολής προστίμων. Ο προφανής λόγος επιβολής προστίμων είναι η προώθηση της φορολογικής συμμόρφωσης. Σε κάθε περίπτωση όμως, είναι αμφίβολη η συμμόρφωση του παραβάτη της αρχικής φορολόγησης στην επιβολή ενός δεύτερου (επιπρόσθετου) φόρου.

Η δικαιολόγηση των προστίμων εξηγείται διαφορετικά από τα υφιστάμενα υποδείγματα συμμόρφωσης. Μία θεώρηση συνιστά ότι οι φορολογούμενοι συμμορφώνονται στις υποχρεώσεις τους για να αποφύγουν τις νομικές κυρώσεις (π.χ. πρόστιμα και φυλάκιση) όταν αυτές οι κυρώσεις αναμένονται να επιφέρουν μεγαλύτερο κόστος από το κόστος συμμόρφωσης (Doran, 2009). Η δεύτερη κυρίαρχη θεώρηση αναφέρει ότι οι φορολογούμενοι θα εξυπηρετήσουν τις

υποχρεώσεις τους διότι επιθυμούν να συμβαδίσουν με ένα κοινωνικό ή προσωπικό πρότυπο όπως είναι ο σεβασμός στις νόμιμες υποχρεώσεις τους ή η ανταπόδοση της συνεργασίας των άλλων (Doran, 2009). Στην πράξη, καμία από τις δύο θεωρήσεις δεν εξηγεί τα επίπεδα συμμόρφωσης ενώ η κάθε μία αποδίδει στα πρόστιμα διαφορετικό ρόλο: για την **οικονομική θεώρηση** τα πρόστιμα πρέπει να είναι αρκετά αυστηρά έτσι ώστε να υπερβαίνουν το κόστος συμμόρφωσης, ενώ για την **θεώρηση των κοινωνικών προτύπων** τα πρόστιμα μπορεί να ζημιώσουν τα επίπεδα συμμόρφωσης (π.χ. μπορεί να λειτουργήσουν ως ένδειξη ότι οι άλλοι πολίτες φοροδιαφεύγουν). Αυτό το υπόδειγμα προωθεί την υποκατάσταση των προστίμων με άλλα μέτρα τα οποία ενισχύουν την εμπιστοσύνη και το σεβασμό αναφορικά με τις νόμιμες υποχρεώσεις των φορολογούμενων.

Δύο σημαντικές διαστάσεις για τη θεωρία προστίμων είναι η βεβαιότητα εντοπισμού του παραβάτη και η αυστηρότητα των ποινών. Οι Allingham & Sandmo (1972) ανέφεραν ότι αυτές οι δύο αποτρεπτικές διαστάσεις για τις παραβάσεις είναι αντιστρόφως ανάλογες. Δηλαδή, όταν οι πιθανότητες εντοπισμού είναι υψηλές, τα πρόστιμα πρέπει να είναι χαμηλά και αντίστροφα. Οι ίδιοι συγγραφείς έδειξαν ότι όταν η πιθανότητα εντοπισμού είναι βέβαιη, μια ήπια τιμωρία μπορεί να είναι το ίδιο αποτελεσματική με μία πιο αυστηρή. Με άλλα λόγια, η αύξηση των προστίμων δεν θα λειτουργήσει ως αποτελεσματικός αποτρεπτικός παράγοντας εφόσον ο παραβάτης γνωρίζει ότι η πιθανότητα εντοπισμού είναι υψηλή.

Ως αποτέλεσμα αρκετοί ερευνητές (π.χ. Graetz & Wilde, 1985) αμφέβαλαν για την αποτελεσματικότητα του υποδείγματος των ποινών σε βαθμό στον οποίο πρότειναν τη διενέργεια φορολογικών ελέγχων και τη μείωση των φορολογικών συντελεστών για την αύξηση φορολογικής συμμόρφωσης. Οι Jackson & Milliron (1986) ισχυρίστηκαν ότι η αυστηρότητα των ποινών δεν έχει γραμμικές επιδράσεις στη φορολογική συμμόρφωση και ότι το κοινωνικό κόστος αυτών των προστίμων μπορεί να υπερβεί τα οφέλη τους (π.χ. γενική αποξένωση και έλλειψη σεβασμού προς το νόμο). Η ανάλυση του ζητήματος των προστίμων αποκτά ακόμη μεγαλύτερη αξία όταν ληφθεί υπόψη το αυξανόμενο πρόβλημα του «φορολογικού κενού», δηλαδή της διαφοράς ανάμεσα στο ποσό που χρωστούν οι φορολογούμενοι και στο ποσό που καταβάλλουν (Doran, 2009). Η απάντηση σε αυτό το φαινόμενο με την επιβολή μεγαλύτερο προστίμων είναι αμφίβολου αποτελέσματος.

Αυτή η εργασία υιοθετεί την οπτική ότι η φορολογική συνείδηση και οι προσδιοριστικοί της παράγοντες μπορούν να εξηγήσουν ικανοποιητικά το φαινόμενο της φορολογικής συμμόρφωσης διεθνώς (π.χ. Riahi-Belkaoui, 2004). Σε γενικές

γραμμές, όταν οι χώρες παρέχουν στους πολίτες τους τις κατάλληλες συνθήκες η εκούσια φορολογική συμμόρφωση μέσω της ανάπτυξης ισχυρής φορολογικής συνείδησης θα είναι στο μέγιστο επίπεδο.

2.4. Φορολογική συνείδηση

2.4.1. Ορισμός φορολογικής συνείδησης

Η φορολογική συνείδηση έχει οριστεί ως η «*ηθική υποχρέωση για την καταβολή φόρου*» και ως ένα «*πιστεύω συνεισφοράς στην κοινωνία μέσω της φορολογίας*» (Torgler & Schneider, 2007α). Η θεμελίωση της έννοιας της φορολογικής συνείδησης γίνεται μέσω της σύνδεσής της με τη φορολογική ηθική η οποία εμπεριέχει «*τους κανόνες συμπεριφοράς που διέπουν τους πολίτες ως φορολογούμενους στη σχέση τους με την κυβέρνηση*» (Song & Yarborough, 1978). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η φορολογική συνείδηση, αντίθετα με τη φοροδιαφυγή αφορά σε ατομικές στάσεις και όχι συμπεριφορές. Ο περιορισμός της φορολογικής συνείδησης μειώνει το κόστος παράνομης συμπεριφοράς και αυξάνει τα κίνητρα εμπλοκής στην παραοικονομία (Torgler & Schneider, 2007β).

2.4.2. Φορολογική συνείδηση και συμμόρφωση

Στη βιβλιογραφία είναι ευρέως αποδεκτό ότι τα έθνη με χαμηλότερα επίπεδα φορολογικής συνείδησης έχουν υψηλότερα ποσοστά φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Πράγματι, σύμφωνα με τον Kirchgässner (2010), η φορολογική συνείδηση έχει σημαντικές επιδράσεις στη συμπεριφορά των φορολογούμενων και συνεπώς, στην παραοικονομία. Ο ίδιος επισημαίνει ότι η φορολογική συνείδηση, μεταξύ άλλων, εξαρτάται από τις θεσμικές συνθήκες, την αντιμετώπιση των πολιτών από το κράτος, από την εμπιστοσύνη τους στο πολιτικό και νομικό σύστημα και από το βαθμό συμμετοχής τους στις δημοσιονομικές αποφάσεις.

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία του εγκλήματος, ο βαθμός αποτροπής της φοροδιαφυγής, ως προϊόν της πιθανότητας εντοπισμού των παραβατών και του μεγέθους του επιβαλλόμενου προστίμου, καθορίζει το ποσό του διαφυγόντος εισοδήματος. Με δεδομένη τη χαμηλή ένταση ενεργειών αποτροπής της φοροδιαφυγής στις περισσότερες χώρες, όπως αυτές προκύπτουν από την περιορισμένη συχνότητα των ελέγχων και των μικρών προστίμων, οι φορολογούμενοι θα έπρεπε να διαφεύγουν περισσότερο από αυτό που πραγματικά παρατηρείται. Με άλλα λόγια, η φορολογική συμμόρφωση είναι ιδιαίτερα υψηλή. Μία καθαρά οικονομική ανάλυση του «στοιχήματος» της φοροδιαφυγής συνεπάγεται ότι τα περισσότερα άτομα θα διέφευγαν της καταβολής φόρων εφόσον λειτουργούσαν ορθολογικά, διότι είναι εξαιρετικά απίθανο να συλληφθούν και να τιμωρηθούν (Alm, McClelland & Schulze, 1992). Η αντιλαμβανόμενη πιθανότητα ανίχνευσης των παραβατών είναι υποκειμενική, γεγονός το οποίο συνιστά ότι η αντίληψη του ατόμου ότι θα εντοπιστεί από τις φορολογικές αρχές είναι αρκετά υψηλότερη από τις αντικειμενικές πιθανότητες εντοπισμού (Feld & Frey, 2005).

Ενώ οι εσφαλμένες εκτιμήσεις δεν μπορούν να διατηρηθούν μακροχρόνια, οι υποκειμενικές εκτιμήσεις για την πιθανότητα εντοπισμού υφίστανται δεδομένου ότι η ατομικές ικανότητες διαφυγής φόρων διαφέρουν μεταξύ υποομάδων του πληθυσμού. Είναι γεγονός ότι διαφορετικές κατηγορίες εισοδημάτων είναι ευκολότερο να διαφύγουν της φορολόγησης. Σε κάθε περίπτωση, οι εμπειρικές αναλύσεις φορολογικής συμμόρφωσης πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους και δημογραφικές μεταβλητές έτσι ώστε να είναι πιο ρεαλιστικές. Παρόλα αυτά, το βασικό οικονομικό υπόδειγμα, διευρυμένο με δημογραφικά χαρακτηριστικά δεν έχει εξηγήσει επαρκώς το βαθμό φορολογικής συμμόρφωσης που παρουσιάζεται στην πράξη (Frey & Feld, 2002).

Μια αρκετά πιο θεμελιώδης κριτική της βασικής οικονομικής προσέγγισης στη φοροδιαφυγή παρέχεται από ένα πλήθος ερευνών (π.χ. Schwartz and Orleans, 1967; Roth, Scholz & Witte, 1989) σύμφωνα με τις οποίες η φορολογική συνείδηση εξυπηρετεί ως μια εξήγηση του βαθμού φορολογικής συμμόρφωσης. Οι Frey & Feld (2002) ισχυρίζονται ότι η φορολογική συμμόρφωση καθοδηγείται από μια ψυχολογική σύμβαση μεταξύ των πολιτών και των φορολογικών αρχών. Για να ισχύσει αυτό το συμβόλαιο, μπορεί να παρέχονται κίνητρα και ποινές αλλά πρέπει να ληφθούν υπόψη και συναισθηματικοί δεσμοί που υπερβαίνουν τη συναλλακτική λογική (Williamson, 1985).

Οι Doerrenberg κ.α., (2012), ανέπτυξαν ένα υπόδειγμα το οποίο προβλέπει ότι οι φορολογούμενοι με υψηλότερη φορολογική συνείδηση φορολογούνται περισσότερο, επειδή η φορολόγηση τους έχει χαμηλότερο κόστος για τις αρχές. Πιο συγκεκριμένα, οι εν λόγω συγγραφείς αναφέρουν ότι εισοδηματικές ομάδες με υψηλά επίπεδα φορολογικής συνείδησης αντιμετωπίζουν συστηματικά υψηλότερους μέσους και οριακούς συντελεστές φορολόγησης. Αυτό το φαινόμενο είναι απαράδεκτο αφού πέρα από τον κίνδυνο απώλειας της φορολογικής συνείδησης που αυτοί οι φορολογούμενοι επιδεικνύουν εξαιτίας της αδικίας που υφίστανται, καταστρατηγείται η έννοια της ίσης μεταχείρισης από τον νόμο.

Οι περισσότερες μελέτες προσεγγίζουν το ζήτημα της φορολογικής συμμόρφωσης από τρεις θεωρητικές προσεγγίσεις: τη γενική θεωρία «αναχαίτισης», τη θεωρία οικονομικής αναχαίτισης και τη θεωρία δημοσιονομικής ψυχολογίας (Riahi-Belkaoui, 2004). Τα γενικά συμπεράσματα αυτών των θεωριών είναι ότι η απουσία συμμόρφωσης αναχαιτίζεται με ποινές (π.χ. Tittle, 1980), μπορεί να θεωρηθεί ως μία καθαρά οικονομική απόφαση σε κατάσταση αβεβαιότητας (π.χ. Allingham & Sandmo, 1972) ή δύναται να θεωρηθεί ως το αποτέλεσμα μη οικονομικών παραγόντων όπως τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, οι στάσεις και οι αντιλήψεις ως προς τη συμμόρφωση (π.χ. Kinsey, 1986).

Δεδομένης όμως της μειωμένης πιθανότητας εύρεσης και τιμωρίας των παραβατών, αυτές οι τρεις θεωρίες δεν παρέχουν μία σαφή και ολοκληρωμένη εξήγηση αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους οι πολίτες καταβάλλουν φόρους (Alm, McClelland & Schulze, 1992, σελ. 22) με αποτέλεσμα να υπερεκτιμούν τα ποσοστά μη συμμόρφωσης (Andreoni, Erard & Feinstein, 1998, σελ. 855). Το φαινόμενο της απουσίας φορολογικής συμμόρφωσης είναι μία αρκετά καλή ένδειξη του βαθμού ύπαρξης σκιώδους (μαύρης) οικονομίας διεθνώς (Cowell, 1990, σελ. 22–23). Το κυρίαρχο πρόβλημα της παραοικονομίας είναι το γεγονός ότι τα άτομα συμπεριφέρονται αντίτιμα παρέχοντας ψευδείς πληροφορίες. Αυτή η διαστρέβλωση των πληροφοριών μπορεί να επηρεάσει την άσκηση κρατικού ελέγχου και εξουσίας στην οικονομία (Cowell, 1990, σελ. 40).

Αυτό που θα μπορούσε να εξωθήσει τους πολίτες να συμπεριφερθούν έντιμα, και να παρέχουν ορθές πληροφορίες έτσι ώστε να βελτιωθεί το ποσοστό συμμόρφωσης είναι ένα εσωτερικό κίνητρο καταβολής φόρων το οποίο αποκαλείται «φορολογική συνείδηση» (Feld & Frey, 2002). Για παράδειγμα, οι Graetz & Wilde (1985, σελ. 358) αναφέρουν ότι «η αυξημένη φορολογική συμμόρφωση μπορεί να εξηγηθεί είτε από τη δέσμευση του φορολογούμενου αναφορικά με τις υποχρεώσεις

του και το σεβασμό του απέναντι στο νόμο είτε από την έλλειψη ευκαιριών να φοροδιαφύγει». Όταν αυτοί οι παράγοντες αποκτούν μικρότερη σημασία, τότε το επίπεδο ηθικής επιδεινώνεται (Benabou, 1996). Ως αποτέλεσμα, η ηθική διαφθορά προσδιορίστηκε ως η κυρίαρχη αιτία της μειούμενης φορολογικής συμμόρφωσης (Schwartz & Orleans, 1967; Slemrod, 1992). Δεδομένης της δυσκολίας χωρών με ριζωμένη τη συνήθεια μη καταβολής φόρων να καθιερώσουν φορολογική συνείδηση (GIZ, 2010) η αποσαφήνιση των παραγόντων που ευνοούν την ανάπτυξή της είναι ιδιαίτερα σημαντική.

2.4.3. Τρόποι ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης

Με δεδομένη τη σημασία της φορολογικής συνείδησης, αρκετές έρευνες έχουν εστιάσει στους παράγοντες που διαμορφώνουν τόσο την καθιέρωση όσο και τη διατήρηση της φορολογικής συνείδησης. Σε αυτό το πλαίσιο, αρκετοί ερευνητές ισχυρίζονται ότι οι μορφές άμεσης δημοκρατίας όπως τα δημοψηφίσματα και οι πρωτοβουλίες (initiatives) αποτελούν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της φορολογικής συνείδησης (Feld & Frey, 2002; Frey, 1997; Pommerehne & Weck-Hannemann, 1996). Σύμφωνα με τον Kirchgässner (2010), για την επίτευξη υψηλής φορολογικής συνείδησης, θεσμικοί και πολιτισμικοί παράγοντες είναι τουλάχιστον τόσο σημαντικοί όσο και τα οικονομικά κίνητρα. Μία ενδιαφέρουσα θεώρηση είναι η οπτική των «κοινωνικών συμβάσεων» οι οποίες προσδιορίζουν το όφελος που η κυβέρνηση είναι διατεθειμένη να προσφέρει στα άτομα με αντάλλαγμα τη χρηματοδότηση αυτού του οφέλους μέσω της φορολογίας. Η κοινωνική σύμβαση είναι μία ιδιαίτερη σύμβαση στην οποία οι φορολογούμενοι εμπιστεύονται την κυβέρνηση και συμμορφώνονται με το φορολογικό βάρος που τους αναλογεί, με την προϋπόθεση να τους παρέχονται εκείνες οι συνθήκες που διασφαλίζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους, ευνοούν την ηθικότητα, προωθούν το σεβασμό των ηθικών κανόνων, επιτρέπουν της ομαλές σχέσεις με τους συμπολίτες τους και εγγυώνται την ομαλή εκτέλεση των καθημερινών τους δραστηριοτήτων (Riahi-Belkaoui, 2004).

Αναλυτικότερα, οι βασικότεροι παράγοντες που έχουν εντοπιστεί στη βιβλιογραφία και διαμορφώνουν τη φορολογική συνείδηση είναι οι ακόλουθοι:

1. **Αποτελεσματικοί νόμοι ανταγωνισμού** (Frey, 1994; Hermalin, 1992; Zywicki, 2002): Κοινωνικές συμβάσεις που επιτρέπουν στα άτομα να ασκούν υψηλά επίπεδα προσπάθειας για την παροχή ιδιωτικών αγαθών. Σε ανταλλαγή του οφέλους που αποκομίζουν από το ιδιωτικό αγαθό, τα άτομα επιδεικνύουν μεγαλύτερη διάθεση συμμόρφωσης με τους φορολογικούς κανόνες.
2. **Ύπαρξη οικονομικής ελευθερίας** (Ali, 1997; Alm, Jackson & McKee, 1992; Feige, 1989): Κοινωνικές συμβάσεις που διασφαλίζουν οικονομικές ελευθερίες δημιουργούν περισσότερες ευκαιρίες στα άτομα να είναι παραγωγικά με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν μεγαλύτερη φορολογική συμμόρφωση.
3. **Απόδοση σημαντικού ρόλου στις αγορές κεφαλαίου** (Beck, Ross & Norman, 2000; Choi & Wong, 2002): Μία ισχυρή αγορά κεφαλαίων δημιουργεί τις κατάλληλες δυνατότητες χρηματοδότησης για την παροχή ιδιωτικών αγαθών με αποτέλεσμα την υψηλότερη φορολογική συμμόρφωση.
4. **Σημασία ηθικών κανόνων** (Coffee, 2001; Dyck & Zingales, 2001): Όταν οι ηθικοί κανόνες είναι σημαντικοί στην κοινωνία (όπως μπορούν για παράδειγμα να μετρηθούν από τα επίπεδα εγκληματικότητας), η ασφάλεια που παρέχεται από την κοινωνική σύμβαση διασφαλίζει την αποτελεσματικότερη ιδιωτική παραγωγή με αποτέλεσμα την καλύτερη φορολογική συμμόρφωση.
5. **Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά** όπως η ηλικία, το φύλο, η εκπαίδευση, το εργασιακό κύρος και τα θρησκευτικά πιστεύω (OECD, 2012).
6. **Αντιλήψεις αναφορικά με τους θεσμούς, τη χρήση των φορολογικών εσόδων, την ποιότητα των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών και τη «δύναμη» της δημοκρατίας** (OECD, 2012; GIZ, 2010; Everest-Phillips, 2008): Παράλληλα με την εισαγωγή μεθόδων καλύτερης επιβολής του νόμου, μεταρρυθμίσεις που βελτιώνουν τη διαφάνεια και την αποδοτικότητα των τρόπων χρήσης των δημοσίων εσόδων (στα οποία σημαντικό ρόλο παίζει και η ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών) μπορούν να βελτιώσουν τη φορολογική συνείδηση και άρα τα επίπεδα συμμόρφωσης. Σε γενικές γραμμές, οι πολίτες αναμένουν κάποιο είδος υπηρεσίας ή οφέλους ως ανταπόδοση των φόρων που καταβάλλουν.
7. **Φορολογικό σύστημα και αντίληψη δικαιοσύνης** (Allingham & Sandmo, 1972; GIZ, 2010): Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές ενισχύουν τη διαφυγή εξαιτίας του περιορισμού του διαθέσιμου εισοδήματος των φορολογούμενων. Εκτός των φορολογικών συντελεστών, η γενικότερη δομή του φορολογικού συστήματος επιφέρει επιδράσεις στην επιθυμία των φορολογούμενων να συμμορφωθούν. Για παράδειγμα, η πιθανή εκτίμηση των πολιτών ότι οι εταιρείες έχουν τη δυνατότητα να εκμεταλλευθούν «παράθυρα» του νόμου δημιουργεί αίσθημα

αδικίας του συστήματος. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Frey & Torgler (2004) αναφέρουν ότι υψηλή αντιλαμβανόμενη ύπαρξη φοροδιαφυγής μεταξύ των φορολογούμενων οδηγεί σε χαμηλότερα επίπεδα φορολογικής συνείδησης. Το ζήτημα των αντιλήψεων είναι αρκετά σύνθετο. Αρχικά, είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ των αντιλήψεων δικαιοσύνης του φορολογικού κώδικα καθεαυτού και της ίσης κατανομής των φορολογικών βαρών ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες όπως αυτή προκύπτει από τον κώδικα (Erard & Feinstein, 1994). Κατά δεύτερον, οι αντιλήψεις μπορεί να αφορούν στην ικανότητα των άλλων να «παίξουν με το σύστημα» καλύτερα από άλλους, είτε μέσω διαφυγής είτε μέσω αποφυγής. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκτιμήσεις δικαιοσύνης έχουν μεγαλύτερη σημασία στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς των πιο εύπορων μελών της κοινωνίας παρά των πιο φτωχών. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι παράγοντες που διαμορφώνουν τις εκτιμήσεις των φορολογούμενων οι οποίοι συμπεριλαμβάνουν στατιστικά στοιχεία, συγκρίσεις με τις ομάδες αναφοράς και τα μέσα.

8. **Επίπεδο διαφθοράς** (GIZ, 2010): Εάν εξαιτίας της διαφθοράς οι πολίτες είναι αβέβαιοι για την ορθή χρήση των φορολογικών εσόδων (π.χ. για την παροχή δημόσιων αγαθών) επηρεάζεται η θέλησή τους να καταβάλλουν τους αναλογούντες φόρους. Σε ακραίες περιπτώσεις, εάν το κόστος δωροδοκίας των φορολογικών αρχών είναι χαμηλότερο από το πιθανό όφελος της διαφυγής, οι φορολογούμενοι μπορεί να αναζητήσουν τρόπους φοροδιαφυγής.
9. **Κράτος δικαίου** (GIZ, 2010): Εάν το νομικό σύστημα δεν λειτουργεί στο πλαίσιο ενός κράτους δικαίου, οι πολίτες αντιλαμβάνονται προβλήματα αυθαιρεσίας, διάκρισης και άνισης αντιμετώπισης με αποτέλεσμα την απώλεια της φορολογικής τους συνείδησης.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, είναι γεγονός ότι το υψηλότερο επίπεδο φορολογικής συνείδησης και θεσμικής ποιότητας οδηγεί σε μικρότερη παραοικονομία (Torgler & Schneider, 2007α). Μεταξύ όλων των παραγόντων επιρροής της φορολογικής συμμόρφωσης, η φορολογική συνείδηση είναι ίσως ο σημαντικότερος αφού εξηγεί τα επίπεδα συμμόρφωσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία και τη φύση της φορολογικής συνείδησης των πολιτών, ο ρόλος της εκπαίδευσης αναδεικνύεται ως εξαιρετικά κρίσιμος για την διαμόρφωση και διατήρηση αυτής της επιθυμητής στάσης.

2.4.4. Φορολογική συνείδηση και εκπαίδευση

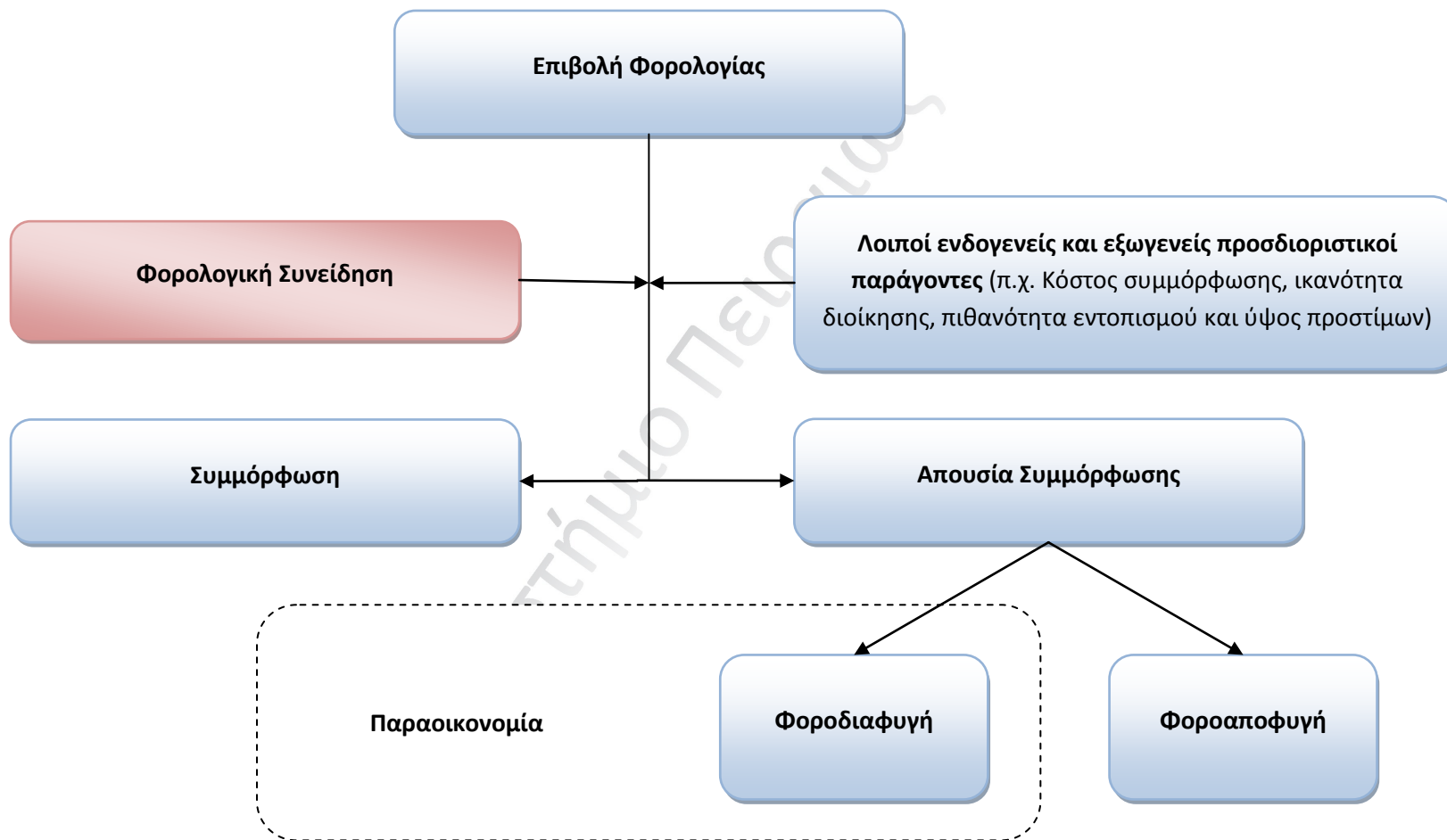
Η εκπαίδευση των πολιτών είναι ένας από τους σημαντικότερους προσδιοριστικούς παράγοντες διαμόρφωσης συμπεριφοράς. Παρόλα αυτά, στο πλαίσιο της φορολογίας, η επίδραση της εκπαίδευσης στη φορολογική συνείδηση είναι αβέβαιη: Οι μορφωμένοι άνθρωποι τείνουν να αντιλαμβάνονται καλύτερα τις παροχές του κράτους και πώς αυτό δαπανά τα φορολογικά έσοδα (Doerrenberg & Reichl, 2010). Ως εκ τούτου, η φορολογική συνείδηση μεταξύ των μορφωμένων αναμένεται να διαφέρει με βάση την αποτελεσματικότητα των δαπανών (Torgler, 2007). Με σταθερή την παράμετρο της αποτελεσματικότητας των δημόσιων δαπανών, ενώ κάποιες έρευνες υποστηρίζουν θετικές επιδράσεις της μόρφωσης στη συνείδηση (π.χ. Alm & Gomez, 2008, Konrad & Qari, 2009, Torgler, 2005), άλλες υποδεικνύουν ασήμαντες ή ακόμα και αρνητικές σχέσεις (π.χ. Frey & Torgler 2007; Alm, Martinez-Vazque & Torgler, 2006).

Για τους Chau & Leung (2009), η εκπαίδευση ως δημογραφική μεταβλητή αναφέρεται στην ικανότητα των φορολογούμενων να κατανοήσουν και να συμμορφωθούν ή όχι με τους φορολογικούς νόμους (Jackson & Milliron, 1986). Δύο πτυχές της εκπαίδευσης έχουν διαχωριστεί από τους μελετητές: «ο βαθμός γνώσης δημοσιονομικών θεμάτων και ο βαθμός επίγνωσης ευκαιριών διαφυγής» (Groenland & Veldhoven, 1983). Η κατοχή αυτής της γνώσης είναι σημαντική για τη διαμόρφωση στάσεων έναντι της φορολογικής συμμόρφωσης.

Παρά τις θετικές συσχετίσεις μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και φοροδιαφυγής, η εκπαίδευση των φορολογούμενων σε ζητήματα φορολογικής ηθικής αποτελεί μία εναλλακτική προσέγγιση για την ανάπτυξη φορολογικής συνείδησης. Σε κάθε περίπτωση όμως, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο γεγονός ότι ενώ η εκπαίδευση ή / και η υποστήριξη των φορολογούμενων βοηθάει στην κατανόηση των υποχρεώσεων και δικαιωμάτων τους, δεν αποτελεί την καλύτερη αντιμετώπιση περιπτώσεων εσκεμμένης φοροδιαφυγής (Russell, 2010).

2.5. Προτεινόμενο θεωρητικό υπόδειγμα

Μετά από την θεωρητική ανάλυση, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση ενός υποδείγματος των εννοιών που διερευνήθηκαν, στο Διάγραμμα 4. Η επιβολή φορολογίας επιφέρει στους φορολογούμενους το δίλημμα της συμμόρφωσης ή μη με τις προκύπτουσες υποχρεώσεις τους. Αυτή η απόφαση επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων, τόσο εξωτερικών (π.χ. φορολογικό σύστημα και πρόστιμα, πιθανότητα εντοπισμού) όσο και εγγενών (π.χ. φορολογική συνείδηση). Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις επιταγές του φορολογικού νόμου, οι παραβάτες υιοθετούν τους δρόμους της φοροδιαφυγής ή / και φοροαποφυγής, διαχωρισμός που υφίσταται με βάση τη νομιμότητα της κάθε πράξης. Τέλος και σε αντίθεση με την φοροαποφυγή, η φοροδιαφυγή ως παράνομη δραστηριότητα εντάσσεται στο πλαίσιο της παραοικονομίας.

Διάγραμμα 4: Προτεινόμενο Θεωρητικό Υπόδειγμα Σχέσεων των Υπό Διερεύνηση Εννοιών

2.6. Σύγχρονες τάσεις στη φορολογική διοίκηση – Compliance Risk Management ⁴

Γενικευμένη τάση των φορολογικών διοικήσεων στη σημερινή εποχή, αποτελεί μια πιο συνεργατική προσέγγιση του φορολογούμενου, βασισμένης στην αμοιβαία εκτίμηση, εμπιστοσύνη και διαφάνεια. Είναι αξιοσημείωτος, παρατηρώντας τις χώρες του ΟΟΣΑ, ο αριθμός των κρατών που αυτή τη στιγμή κάνουν επισκόπηση του τρόπου με τον οποίο αλληλεπιδρούν με τους φορολογούμενους και ψάχνουν νέους τρόπους βελτίωσης της φορολογικής συμμόρφωσης. Η ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ φορολογικής διοίκησης και φορολογουμένων ωφελεί και τις δύο πλευρές: οι φορολογούμενοι που δρουν με διαφάνεια μπορούν να προσδοκούν μεγαλύτερη βεβαιότητα και ταχύτερη διαχείριση των φορολογικών τους θεμάτων με λιγότερο εκτεταμένους ελέγχους και χαμηλότερο κόστος συμμόρφωσης.

Μία ενισχυμένη σχέση μεταξύ των φορολογικών διοικήσεων και φορολογικών εκπροσώπων/ενδιάμεσων (λογιστικές εταιρείες κλπ.), θα απέφερε επίσης σημαντικά αμοιβαία οφέλη. Τόσο οι φορολογικές διοικήσεις όσο και οι μεγάλες επιχειρήσεις επιδιώκουν την μέγιστη δυνατή διαφάνεια: οι φορολογικές διοικήσεις επιδιώκουν την μεγιστοποίηση της εθελούσιας φορολογικής συμμόρφωσης των φορολογουμένων με τη φορολογική νομοθεσία, ενώ οι μεγάλες επιχειρήσεις από την άλλη πλευρά επιζητούν διαφάνεια στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται από τις φορολογικές διοικήσεις. Πιο συγκεκριμένα, θέλουν να γνωρίζουν με βεβαιότητα τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, τις ενέργειες/συναλλαγές τους οι οποίες είναι πιθανό να χαρακτηριστούν ως «επικίνδυνες» από τη φορολογική διοίκηση και τον τρόπο με τον οποίο η τελευταία θα αντιδράσει σε αυτές.

Αρκετές φορολογικές διοικήσεις έχουν εισάγει και συνεχώς αναπτύσσουν κίνητρα τα οποία ενθαρρύνουν τις μεγάλες επιχειρήσεις να υιοθετήσουν τη λογική της ενισχυμένης συνεργασίας και της διαχείρισης φορολογικού κινδύνου στο πλαίσιο της καλής εταιρικής διακυβέρνησης. Αυτό, από την πλευρά της φορολογικής διοίκησης καθιστά επιτακτική:

⁴ **Πηγές:** 1. Ο.Ο.Σ.Α.: Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance, October 2004

2. European Commission: Compliance Risk Management Guide for Tax Administrations, European Union, 2010

- ✓ Τη δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης με τους φορολογούμενους και ιδιαίτερα με τις επιχειρήσεις, τη στιγμή που μέχρι πρότινος η μεταξύ τους σχέση οριοθετούνταν περισσότερο σε μία βάση εκτεταμένων ελέγχων προς αυτούς.
- ✓ Τη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος για την υιοθέτηση πιο συνεργατικών και διαφοροποιημένων προσεγγίσεων, συμπεριλαμβανομένου του νομοθετικού και διοικητικού πλαισίου λειτουργίας, καθώς και της οργανωτικής κουλτούρας της.
- ✓ Την ανάπτυξη και επικοινωνία ξεκάθαρων διαδικασιών και λοιπών υποστηρικτικών μηχανισμών που συνεισφέρουν στην υιοθέτηση μιας συνεργατικής προσέγγισης των φορολογουμένων.
- ✓ Την στελέχωσή της με επαρκώς εκπαιδευμένο επιστημονικό προσωπικό, με αυξημένα προσόντα στη διαχείριση σχέσεων.
- ✓ Την άμεση ανταπόκρισή της στην εξυπηρέτηση των φορολογουμένων, η οποία συνίσταται τόσο στην παροχή ποιοτικών υπηρεσιών όσο και στην έγκαιρη παροχή αυτών.

Προς αυτή την κατεύθυνση, θα μπορούσαν να υιοθετηθούν στρατηγικές i) *συνεργασίας με εμπλεκόμενους οργανισμούς και ιδρύματα*, ώστε να διασφαλιστεί ότι η διοίκηση φορολογικού κινδύνου συμπεριλαμβάνεται στις προδιαγραφές των προγραμμάτων πιστοποίησης της εταιρικής διακυβέρνησης, ii) *ενεργούς και συνεχούς επικοινωνίας με μεγάλες επιχειρήσεις, διαμεσολαβητές, λογιστές, βιομηχανίες και νομικούς εκπροσώπους* προκειμένου να γνωστοποιηθούν οι στρατηγικές συμμόρφωσης, οι δράσεις και τα αντιλαμβανόμενα ρίσκα, iii) *συνεργασίας με φορολογικούς διαμεσολαβητές* (λογιστές, ελεγκτικές εταιρείες κλπ.) για την ενίσχυση του ρόλου τους στην προώθηση της καλής εταιρικής διακυβέρνησης και συμμόρφωσης, πχ. μέσω συμβολής τους στη μείωση του φορολογικού κινδύνου των πελατών τους, iv) *δέσμευσης των δικηγορικών συλλόγων, λογιστικών ενώσεων κλπ.* στην εκπαίδευση πάνω στη σημασία της χρηστής διακυβέρνησης.

Με τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι, σε ένα περιβάλλον δυναμικό, διαρκώς μεταβαλλόμενο, περίπλοκο και παγκοσμιοποιημένο, όπου i) οι κυβερνήσεις καλούνται να δείξουν αποτελέσματα και την προστιθέμενη αξία της εποπτείας τους, ii) επιβάλλεται η μείωση των κυβερνητικών δαπανών, iii) η σχέση των κυβερνήσεων με τους πολίτες μεταβάλλεται προς μία προσέγγιση που βασίζεται περισσότερο στη δημιουργία κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης και iv) το παραδοσιακό μοντέλο της επιλογής υποθέσεων προς έλεγχο μέσω ανάλυσης κινδύνου (με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης) δεν είναι πλέον επαρκές, εισάγεται η

έννοια της Διαχείρισης του Κινδύνου Φορολογικής Συμμόρφωσης (Compliance Risk Management), ως μια νέα τάση διαφοροποιημένης προσέγγισης του φορολογούμενου και του κινδύνου φορολογικής συμμόρφωσης από τη φορολογική διοίκηση.

Η γενική κατεύθυνση προς τις φορολογικές διοικήσεις, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΟΣΑ, είναι η μετάβαση από την ανάλυση κινδύνου για επιλογή υποθέσεων για φορολογικό έλεγχο, στην ολιστική προσέγγιση για τη διαχείριση των κινδύνων που προκύπτουν από τη μη συμμόρφωση των φορολογουμένων, η οποία επιτρέπει στη φορολογική διοίκηση να λειτουργεί πιο αποτελεσματικά σε ένα δυναμικό περιβάλλον γεμάτο κινδύνους. Η κατεύθυνση αυτή στηρίζεται στην:

α) αναζήτηση μεθόδων που επηρεάζουν τη φορολογική συμπεριφορά (π.χ. ανάλυση αιτίας-αιτιατού ως βασικής μεθόδου στη λήψη αποφάσεων, μέσω ενός μηχανισμού ανατροφοδότησης)

β) αναζήτηση συνεργασιών στο χώρο των επιχειρήσεων, της επιστήμης και των ενδιάμεσων (λογιστικών, νομικών εταιρειών κλπ.) προκειμένου να δημιουργηθεί ένα τέτοιο περιβάλλον που να επιτρέπει την ελαχιστοποίηση των λαθών

γ) διαφάνεια (προστιθέμενη αξία των ενεργειών της φορολογικής διοίκησης)

δ) εξέλιξη της γνώσης της φορολογικής βάσης, η οποία βασίζεται στην ύπαρξη αποδείξεων

Η Διαχείριση του Κινδύνου Φορολογικής Συμμόρφωσης θα μπορούσε να περιγραφεί ως η συστηματική διαδικασία με την οποία η φορολογική διοίκηση κάνει προμελετημένες επιλογές «εργαλείων», τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την αποτελεσματική τόνωση της φορολογικής συμμόρφωσης και την αποφυγή της μη συμμόρφωσης, βασισμένης στη γνώση της συμπεριφοράς όλων των φορολογουμένων και συσχετισμένης με τους διαθέσιμους πόρους.

Η Διαχείριση Κινδύνου Φορολογικής Συμμόρφωσης συνίσταται σε 3 πτυχές: γνωρίζω-επιλέγω-δρω. Τα πλεονεκτήματα της εν λόγω προσέγγισης αφορούν σε: καλύτερη κατανομή πόρων, μεγαλύτερη επίγνωση του συνολικού φορολογικού πληθυσμού, πιο αποτελεσματική χρήση εργαλείων (προσέγγιση επίλυσης προβλημάτων και μίξης των διαθέσιμων εργαλείων, όπως η οριζόντια παρακολούθηση των επιχειρήσεων σε συνδυασμό με δράσεις προώθησης της εκούσιας φορολογικής συμμόρφωσης), καλύτερη μέτρηση της αποτελεσματικότητας

της διαμεσολάβησης, βελτίωση της άσκησης «ελέγχου» σε μεγάλες ομάδες φορολογουμένων.

Αποτελεί την εξέλιξη του μοντέλου της διαχείρισης κινδύνου για επιλογή υποθέσεων για έλεγχο, όπου στο επίκεντρο βρίσκονται οι φορολογούμενοι, τους οποίους θα πρέπει να γνωρίζει μετά από συστηματική μελέτη. Η εν λόγω προσέγγιση διαθέτει στρατηγική, με στόχο τη διασφάλιση εσόδων για τη χώρα και με όραμα την ενίσχυση της φορολογικής ηθικής.

2.7. Η περίπτωση της Ελλάδας

2.7.1. Φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και παραοικονομία στην Ελλάδα

Η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή είναι αρκετά διαδεδομένες στην Ελλάδα, με αρνητικά αποτελέσματα σε όρους οριζόντιας ισότητας, κάθετης ισότητας και αποδοτικότητας. Για την Ελλάδα, ο Tatsos (2001) υποστηρίζει ότι οι αυτοαπασχολούμενοι είναι περισσότερο πιθανό να προβαίνουν σε δραστηριότητες οι οποίες παραμένουν αόρατες στις φορολογικές αρχές. Ο ίδιος, ανέφερε ότι οι φορολογούμενοι με υψηλά εισοδήματα στην Ελλάδα είναι περισσότερο πιθανό να μην επιδεικνύουν φορολογική συμμόρφωση.

Διάφορες μελέτες που αφορούν στην Ελλάδα (π.χ. Vavouras, Karavitis & Tsouhlu, 1990; Tatsos, 2001; Schneider & Klinglmair, 2004; Schneider & Buehn, 2013) εκτιμούν το μέγεθος της παραοικονομίας ανάμεσα στο 25%-30% του ΑΕΠ (Πίνακας 2) και το μέγεθος της φοροδιαφυγής στο 15% του ΑΕΠ.

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται οι παράγοντες που συνεισφέρουν στην παραοικονομία 38 χωρών του ΟΟΣΑ συμπεριλαμβανόμενης και της Ελλάδας.

Από τον Πίνακα προκύπτει ότι οι παράγοντες με τη μεγαλύτερη επίδραση στην παραοικονομία στην Ελλάδα είναι οι έμμεσοι φόροι (16,2%) και τα ελευθέρια επαγγέλματα (18.7%), δύο παράγοντες στους οποίους κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις 38 χώρες.

Πίνακας 2: Μέγεθος και Εξέλιξη της Φοροδιαφυγής σε 38 χώρες του ΟΟΣΑ ως % του ΑΕΠ

Πηγή: Schneider & Buehn (2013)

Country	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Average
Australia	14.4	14.3	14.3	14.1	13.9	13.7	13.7	13.7	13.7	13.2	13.5	13.4	13.8
Austria	10.0	9.8	9.7	9.8	9.8	9.8	9.8	9.6	9.7	9.5	9.7	10.6	9.8
Belgium	22.7	22.2	22.1	22.0	22.0	21.8	21.8	21.4	20.8	20.3	20.5	20.7	21.5
Bulgaria	37.3	36.9	36.6	36.1	35.6	34.9	34.1	33.5	33.0	33.7	32.1	31.9	34.6
Canada	16.3	16	15.9	15.8	15.7	15.6	15.5	15.3	15.2	14.9	15.5	15.4	15.6
Chile	19.9	19.8	19.6	19.6	19.4	19.1	18.9	18.7	18.4	19.1	20.5	19.8	19.4
Cyprus	29.2	28.7	28.2	27.8	28.2	28.1	27.7	27.3	27.3	27.7	26.9	25.4	27.7
Czech Rep.	19.3	19.1	18.9	18.8	18.7	18.4	17.8	17.3	16.3	15.2	15.7	15.5	17.6
Denmark	18.4	18.0	18.0	18.0	18.0	17.8	17.6	17.0	16.5	15.3	16.2	16.2	17.3
Estonia	-	25.6	25.3	24.9	24.3	24.0	23.4	22.7	22.5	20.8	24.3	22.5	21.7
Finland	18.4	18.1	17.9	17.8	17.7	17.6	17.4	17.1	16.6	16.4	16.7	16.8	17.4
France	15.7	15.2	15.0	15.1	15.0	14.9	14.8	14.8	14.5	14.0	14.5	14.6	14.8
Germany	16.4	16.0	15.9	16.1	16.3	16.1	16.0	15.6	15.3	14.8	14.6	15.1	15.7
Greece	28.5	28.7	28.2	28.0	27.4	27.1	26.9	26.4	26.5	26.0	25.3	25.1	27.0
Hungary	25.4	25.1	24.8	24.5	24.4	24.1	24.0	23.7	23.7	23.1	23.1	23.1	24.1
Iceland	16.0	15.9	15.8	16.0	15.9	15.5	15.1	15.0	14.4	13.8	14.7	14.4	15.2
Ireland	16.1	15.9	15.9	15.9	16.0	15.8	15.6	15.5	15.9	15.9	17.5	16.5	16.1
Italy	27.8	27.1	26.7	26.8	27.0	27.0	27.1	26.9	26.8	26.7	26.5	26.7	26.9
Japan ²	11.4	11.2	11.2	11.3	11.2	10.9	10.7	10.4	10.3	11.0	11.0	11.0	11.0
Korea, Rep.	28.3	27.5	27.3	26.9	26.8	26.5	26.3	25.9	25.8	25.6	24.5	24.7	26.3
Latvia	23.9	23.6	23.2	22.9	22.5	22.1	21.5	20.8	20.8	22.6	20.0	21.5	22.1
Lithuania	27.2	27.1	26.7	26.2	25.4	25.1	24.4	23.8	24.3	26.0	23.6	25.4	25.4
Luxembourg	10.0	9.8	9.8	9.8	9.8	9.8	9.7	9.6	9.3	9.1	9.3	9.6	9.6

Malta	27.4	27.1	27.3	27.3	27.5	27.6	27.3	27.0	26.8	27.0	26.7	28.1	27.3
Mexico ²	30.8	30.1	30.3	30.4	30.5	30.1	29.9	29.2	28.8	30.0	30.0	30.0	30.0
Netherlands	13.3	13.1	13.1	13.2	13.3	13.2	13.2	13.2	13.1	12.7	12.9	13.6	13.2
New Zealand	13.0	12.8	12.6	12.4	12.2	12.0	12.1	12.1	12.0	11.8	12.0	12.0	12.2
Norway	19.2	19.1	19.0	19.0	19.0	18.5	18.5	18.2	18.1	17.7	18.6	18.2	18.6
Poland	27.7	27.6	27.7	27.7	27.5	27.3	26.9	26.4	25.4	24.7	24.6	23.8	26.4
Portugal	23.0	22.7	22.6	22.7	23.0	23.1	23.3	23.2	22.5	21.9	22.0	22.2	22.7
Romania	34.3	34.4	33.7	33.5	32.8	32.0	31.7	30.7	30.8	31.5	30.0	30.9	32.2
Slovak Rep.	18.9	18.9	18.8	18.6	18.3	18.1	17.6	17.2	16.6	16.0	15.8	15.8	17.5
Slovenia	27.3	27.1	26.7	26.6	26.4	26.2	25.8	25.3	25.3	24.6	23.5	23.7	25.7
Spain	23.0	22.7	22.4	22.4	22.4	22.5	22.4	22.4	22.3	22.9	24.5	23.5	22.8
Sweden	19.6	19.2	19.1	19.0	18.7	18.5	18.6	18.2	18.0	17.7	17.9	18.1	18.6
Switzerland	8.8	8.6	8.6	8.6	8.8	8.6	8.5	8.3	8.0	7.2	7.8	8.0	8.3
Turkey	32.7	32.1	32.8	32.4	31.8	31.0	30.0	29.5	28.0	28.6	29.4	29.0	30.6
United Kingdom	12.8	12.7	12.6	12.6	12.5	12.4	12.4	12.3	12.4	12.1	12.9	12.0	12.5
United States	8.8	8.7	8.8	8.8	8.7	8.6	8.5	8.4	8.6	8.6	9.3	9.1	8.7
Average	20.3	20.7	20.6	20.5	20.4	20.1	19.9	19.6	19.3	19.2	18.3	18.3	20.3

Πίνακας 3: Μέση σχετική επίδραση (σε ποσοστό) των επιμέρους προσδιοριστικών παραγόντων στη δημιουργία παραοικονομίας σε 38 χώρες του ΟΟΣΑ (περίοδος 1999-2010)

Πηγή: Schneider & Buehn (2013)

Country	Average size of the shadow economy	Personal income tax	Indirect taxes	Tax morale	Unemployment	Self-employment	GDP growth	Business freedom
Australia	13.8	12.4	13.4	14.1	18.1	15.8	13.2	13.0
Austria	9.8	12.4	14.6	14.1	11.8	16.8	15.9	14.4
Belgium	21.5	12.9	12.8	14.4	16.2	16.0	14.2	13.3
Bulgaria	34.6	14.9	13.5	14.8	14.8	14.2	13.7	14.2
Canada	15.6	12.7	14.9	14.9	18.4	11.7	13.8	13.6
Chile	19.4	16.1	14.1	14.1	14.2	12.9	14.4	14.3
Cyprus	27.2	13.8	14.5	14.5	14.3	14.5	13.8	14.6
Czech Rep.	17.6	15.1	16.0	14.0	11.5	13.1	14.3	15.9
Denmark	17.3	10.8	13.1	14.7	18.2	15.6	14.4	13.2
Estonia	21.7	16.4	14.4	14.5	12.4	13.1	14.0	15.2
Finland	17.4	15.4	13.0	14.8	12.9	16.9	13.7	13.3
France	14.8	9.1	14.4	14.8	15.1	17.3	15.1	14.3
Germany	15.7	16.6	13.2	15.0	13.0	12.8	15.2	14.2
Greece	27.0	10.3	16.2	14.5	10.4	18.7	14.3	15.5
Hungary	24.1	14.0	14.1	15.0	15.0	14.2	13.5	14.2
Iceland	15.2	12.4	14.3	14.7	15.1	14.4	14.8	14.3
Italy	26.9	13.0	13.9	14.0	14.5	14.0	16.6	13.9
Korea	26.3	13.3	14.4	14.9	13.3	14.6	15.3	14.2
Latvia	22.2	14.6	14.3	13.9	15.1	14.6	13.3	14.2
Lithuania	25.4	13.1	14.5	14.1	15.1	14.5	14.2	14.5
Luxembourg	9.6	14.7	14.3	14.2	13.0	14.9	14.5	14.3
Malta	27.3	14.3	14.3	15.1	14.3	14.3	13.4	14.3
Mexico	30.0	14.3	13.7	14.5	14.4	14.2	14.9	13.9
Netherlands	13.2	14.6	13.6	14.0	16.1	13.7	14.2	13.8
New Zealand	12.2	14.6	14.2	14.2	15.2	14.3	13.2	14.2
Norway	18.6	14.1	13.8	14.2	14.1	14.5	15.4	13.9
Poland	26.4	14.1	14.4	14.4	14.2	14.5	14.1	14.4
Portugal	22.7	12.5	14.1	14.9	14.2	14.4	15.9	14.1
Romania	32.2	15.5	14.2	13.9	14.2	14.1	14.0	14.2
Slovak Rep.	17.5	15.0	14.7	14.7	14.4	14.4	12.0	14.8
Slovenia	25.2	14.4	14.3	14.4	14.8	14.4	13.2	14.4
Spain	22.8	11.2	13.6	14.6	17.5	16.4	13.8	12.9
Sweden	18.6	14.9	14.3	14.6	13.3	14.2	14.2	14.5
Switzerland	8.3	13.8	13.0	15.7	13.4	14.4	14.8	14.8
Turkey	30.6	13.9	14.1	14.5	13.7	14.5	15.1	14.3
United Kingdom	12.5	13.6	14.0	14.3	18.1	12.4	13.7	14.0
United States	8.7	13.9	14.1	13.7	14.9	14.4	15.0	14.1
Average	20.3	13.8	14.1	14.5	14.6	14.6	14.3	14.2

Ένα πρόσφατο άρθρο του Economist (2014) αναφέρει τα ακόλουθα στοιχεία για την Ελλάδα, σύμφωνα με δήλωση συμβούλου της Τράπεζας της Ελλάδος:

- Δύο στους τρεις εργαζομένους είτε υποεκτιμούν τα έσοδά τους είτε δεν τα δηλώνουν στις φορολογικές αρχές

- Το 2013, το 24% της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα ήταν αδήλωτη σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο που ανήλθε σε 19%

Προσπαθώντας να αιτιολογήσει αυτά τα στοιχεία, ο συγγραφέας του άρθρου του Economist (2014) αναφέρει ότι περισσότερο από τους Ευρωπαίους εταίρους τους, οι Έλληνες αισθάνονται ότι οι φόροι τους δεν «πιάνουν τόπο» με αποτέλεσμα να εμφανίζουν εξαιρετικά χαμηλή φορολογική συνείδηση. Στους σημαντικότερους λόγους χαμηλής φορολογικής συνείδησης και φοροδιαφυγής, αναφέρονται (επικαλούμενος έρευνα που χρησιμοποιεί δεδομένα από τη δεκαετία του 1990):

- Η διαφθορά στον δημόσιο τομέα η οποία είναι μεγαλύτερη από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Η περιορισμένη ικανοποίηση των πολιτών από την παροχή δημόσιων υπηρεσιών
- Τα αυξημένα ποσοστά αυτοαπασχόλησης τα οποία οδηγούν σε μεγαλύτερες παραοικονομίες
- Το αυξημένο ύψος των κυβερνητικών εισφορών οι οποίες ανέρχονται σε 43% του εργατικού κόστους, ιδίως όταν αυτό συγκριθεί με το μέσο όρο των πλούσιων κρατών που ανέρχεται σε 26%

Αναφέρει επίσης ότι, σύμφωνα με τον κ. F. Schneider του Πανεπιστημίου Johannes Kepler, το ποσοστό της επίσημης ανεργίας στην Ελλάδα κυμαίνεται στα επίπεδα του 25% και ότι η σκιώδης οικονομία αποτελεί για τους ανέργους «σωστική λέμβο», όπως επίσης και ότι τα 2/3 των κερδών της σκιώδους οικονομίας ξοδεύονται άμεσα σε επιχειρήσεις οι οποίες πληρώνουν φόρους. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν, μεταξύ άλλων, την αρνητική εικόνα που ακόμη επικρατεί για την Ελλάδα εκτός συνόρων.

Η φοροδιαφυγή στη χώρα έχει αποδειχθεί ότι αυξάνει την ανισότητα και τη φτώχεια, μειώνει την προοδευτικότητα του φόρου και συνιστά ανασταλτικό παράγοντα είσπραξης φορολογικών εσόδων (Matsaganis & Flevotomou, 2010). Επιπρόσθετα, επηρεάζει σημαντικά την προσφορά και ζήτηση εργασίας, την κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος μεταξύ κατανάλωσης και αποταμίευσης, καθώς και την κατανομή της κατανάλωσης μεταξύ διαφορετικών υπηρεσιών και αγαθών (Slemrod & Yitzhaki 2002; Sandmo 2005). Όπως διαφαίνεται από τα ανωτέρω, η φοροδιαφυγή έχει πολλαπλές αρνητικές επιδράσεις τόσο στο κοινωνικό όσο και στο οικονομικό επίπεδο της χώρας.

Στρατηγικά, η Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014β) έχει καταρτίσει ένα σχέδιο δράσεων, από το οποίο προκύπτουν δύο κυρίαρχες ομάδες δράσεων που αφορούν στο θέμα της διπλωματικής: Ενέργειες καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, καθώς και ενέργειες ενίσχυσης της εκούσιας φορολογικής συμμόρφωσης.

2.7.2. Κατευθύνσεις της Ελληνικής φορολογικής διοίκησης

Η Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων του Υπουργείου Οικονομικών βρίσκεται τα τελευταία χρόνια σε μία φάση εκσυγχρονισμού και αναδιοργάνωσης, τόσο σε επίπεδο οργανωτικής και λειτουργικής δομής, όσο και σε επίπεδο ευθυγράμμισης της με τις σύγχρονες μορφές φορολογικής διοίκησης που υιοθετούνται σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Οι δράσεις καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής εντάσσονται στο πλαίσιο βέλτιστων μεθόδων επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας και προϋποθέτουν την απουσία συμμόρφωσης. Οι ομάδες (άξονες) δράσεων που οριοθετήθηκαν πρόσφατα από τις Ελληνικές φορολογικές αρχές στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Σχεδίου της ΓΓΔΕ είναι οι ακόλουθες (Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων, 2014β):

- Βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των ελέγχων με την εισαγωγή πιο σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών ανάλυσης κινδύνου, καθώς και την αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογιών και μέσων (π.χ. δημιουργία κριτηρίων ανάλυσης κινδύνου, διασταυρώσεις, ηλεκτρονικά ελεγκτικά εργαλεία και ηλεκτρονικό περιουσιολόγιο)
- Αύξηση της ικανότητας του ελέγχου μέσω αποτελεσματικότερων δομών, βελτίωσης του νομικού πλαισίου, ενίσχυσης του αριθμού και εκπαίδευσης του ειδικευμένου προσωπικού (π.χ. εξορθολογισμός προστίμων για τελωνιακές παραβάσεις)
- Ανάπτυξη εξειδικευμένων μονάδων και διαδικασιών ελέγχου (π.χ. διασταυρώσεις βάσεων οχημάτων)
- Αποκάλυψη και καταπολέμηση περιπτώσεων μεγάλης φοροδιαφυγής, κυκλικής απάτης, λαθρεμπορίου και ξεπλύματος μαύρου χρήματος (π.χ. επέκταση μητρώου τραπεζικών λογαριασμών, χρήση εξοπλισμού x-ray στα τελωνεία, έλεγχοι εισροών-εκροών καυσίμων και χρήση GPS, διασταυρώσεις Φ.Π.Α)

- Έμφαση σε δράσεις για την αντιμετώπιση του παραεμπορίου, προστασίας της δημόσιας υγείας, της ασφάλειας, του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς (π.χ. κοινοί έλεγχοι με Ελληνική αστυνομία και επικαιροποίηση κώδικα τροφίμων και ποτών).

Το σύνολο των αξόνων και δράσεων που προτείνονται για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής εστιάζουν κατά κύριο λόγο στον εκσυγχρονισμό των μεθόδων και μέσων που χρησιμοποιούνται από τις ελεγκτικές αρχές και σε συνεργασίες με άλλους φορείς. Στο πλαίσιο της διπλωματικής, ιδιαίτερη μνεία οφείλει να γίνει στον εξορθολογισμό των προστίμων για τελωνειακές παραβάσεις που προτείνεται, η οποία είναι σύμφωνη με την άποψη του Doran (2009) αναφορικά με την αμφιβόλου αποτελέσματος επίδραση της αύξησης των προστίμων στη φοροδιαφυγή. Σύμφωνα με τους Allingham & Sandmo (1972) η μείωση των προβλεπόμενων προστίμων είναι αποτελεσματική μόνο όταν η πιθανότητα εντοπισμού είναι από υψηλή έως βέβαιη, γεγονός το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη από τις αρχές για τον υπολογισμό του ύψους των ποινών.

Όσον αφορά στις ομάδες (άξονες) δράσεων που οριοθετήθηκαν για τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και την ενίσχυση της εκούσιας φορολογικής συμμόρφωσης, οι κυριότερες παρεμβάσεις είναι οι ακόλουθες (Επιχειρησιακό Σχέδιο 2014-2015, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων, 2014β):

- Επέκταση της διαθεσιμότητας ηλεκτρονικών υπηρεσιών / συναλλαγών (π.χ. υποβολή όλων των φορολογικών δηλώσεων ηλεκτρονικά)
- Ανάπτυξη και εφαρμογή του κώδικα φορολογικών διαδικασιών (Κ.Φ.Δ.)
- Ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών για κατηγορίες φορολογούμενων
- Ανάπτυξη δέσμευσης εξυπηρέτησης φορολογούμενου-πελάτη για συναλλαγές με τις φορολογικές και τελωνειακές αρχές (π.χ. παροχή εντύπων οδηγίων υποβολής δηλώσεων, επέκταση υποδομών τηλεφωνικού κέντρου και ηλεκτρονική επικοινωνία με τους φορολογούμενους)
- Προώθηση ενεργειών ενίσχυσης της εκούσιας συμμόρφωσης και ανάπτυξης της επικοινωνίας (π.χ. ενημέρωση για το έργο της Γ.Γ.Δ.Ε.)

Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον εκσυγχρονισμό και στην απλοποίηση των διαδικασιών, στη διευκόλυνση των φορολογούμενων και στη βελτίωση της προσβασιμότητας που μπορεί να έχουν σε πληροφόρηση. Κάποιες διαστάσεις της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών

(π.χ. αμεσότερη ανταπόκριση και επικοινωνία με τους φορολογούμενους) θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι εντάσσονται στο πλαίσιο δράσεων που στοχεύουν στην ενίσχυση των παραγόντων φορολογικής συνείδησης, όπως παρουσιάστηκαν σε προηγούμενη υποενότητα. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εξυπηρέτηση της πλειοψηφίας των εν λόγω παραγόντων απαιτεί μία γενικότερη προσπάθεια από το σύνολο του δημόσιου τομέα και των θεσμών στην Ελλάδα (π.χ. κράτος δικαίου, διαφάνεια διαδικασιών, αντιλήψεις δικαιοσύνης, κ.λπ.).

Συνολικά, το επιχειρησιακό σχέδιο 2014-2015 της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων, φαίνεται να δίνει έμφαση πρωτογενώς σε παράγοντες επιβολής και δευτερογενώς σε παράγοντες ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης, κάτι το οποίο εν μέρει μπορεί να αποδοθεί στη ιδιαίτερη κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή της ελληνικής κοινωνίας, της οποίας κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η βαθιά ριζωμένη κουλτούρα της ανεπαρκούς φορολογικής συνείδησης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ακόλουθη ποσοτική ανάλυση δευτερογενών δεδομένων επιδιώκει να παράγει επιπρόσθετα στοιχεία αναφορικά με την αποτελεσματικότητα στην είσπραξη των φορολογικών οφειλών ως συνάρτηση των προσπαθειών επιβολής συμμόρφωσης, όπως αυτές εκφράζονται από το πλήθος των φορολογικών ελέγχων που διενεργούνται.

3. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3.1. Μεθοδολογικές παρατηρήσεις

Η εμπειρική ανάλυση αφορά σε δευτερογενή στοιχεία τα οποία αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων (www.publicrevenue.gr) το διάστημα 10 με 12 Νοεμβρίου 2014 (βλέπε Παράρτημα I για αναλυτική παρουσίαση αυτών). Το σύνολο των παρατηρήσεων ανήλθε σε 21, αφού αφορούσε στο διάστημα Ιανουάριος 2013 - Σεπτέμβριος 2014 (21 μήνες). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι για κάποιες μεταβλητές οι παρατηρήσεις ήταν ακόμα λιγότερες. Με δεδομένο το περιορισμένο πλήθος των παρατηρήσεων, ο στόχος της ανάλυσης δεν μπορεί να είναι η εξαγωγή θεωρητικών κανόνων και γενικεύσεων. Αντιθέτως, η ανάλυση είναι περισσότερο διερευνητικής φύσης στο πλαίσιο ικανοποίησης των στόχων της διπλωματικής.

Όλες οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση, εκτός από τον μήνα παρατήρησης, είναι μετρικές, διακριτές ή συνεχείς. Για τη διενέργεια του ελέγχου Mann-Whitney, επανακωδικοποιήθηκε η κατηγορική μεταβλητή «μήνας» σε «έτος» με δύο τιμές: 2013 και 2014⁵.

Συνολικά, επιδιώχθηκε η διενέργεια περιγραφικής (μονομεταβλητής) και διμεταβλητής στατιστικής ανάλυσης της αποτελεσματικότητας είσπραξης των δημοσίων εσόδων (φορολογικό κενό) και του πλήθους των φορολογικών ελέγχων κατά την τελευταία διετία. Απώτερος σκοπός αυτής της ανάλυσης είναι η διερεύνηση των τάσεων στην αποτελεσματικότητα είσπραξης των φορολογικών αρχών, όπως αυτή μετράται από τα ποσοστά εισπράξεων από φορολογικούς ελέγχους και στην ένταση επιβολής συμμόρφωσης που καταβάλλεται, όπως αυτή μετράται από το πλήθος των φορολογικών ελέγχων σε νομικά και φυσικά πρόσωπα. Επιπρόσθετα, επιδιώκεται η συσχέτιση των δύο εννοιών (αποτελεσματικότητα είσπραξης και ένταση επιβολής) κατά τη διάρκεια της υπό διερεύνηση περιόδου (ήτοι 01/2013 – 09/2014). Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Microsoft Excel καθώς και το στατιστικό πακέτο SPSS (version 20).

⁵ Οι ορισμοί των μεταβλητών παρέχονται αναλυτικά στο Παράρτημα II.

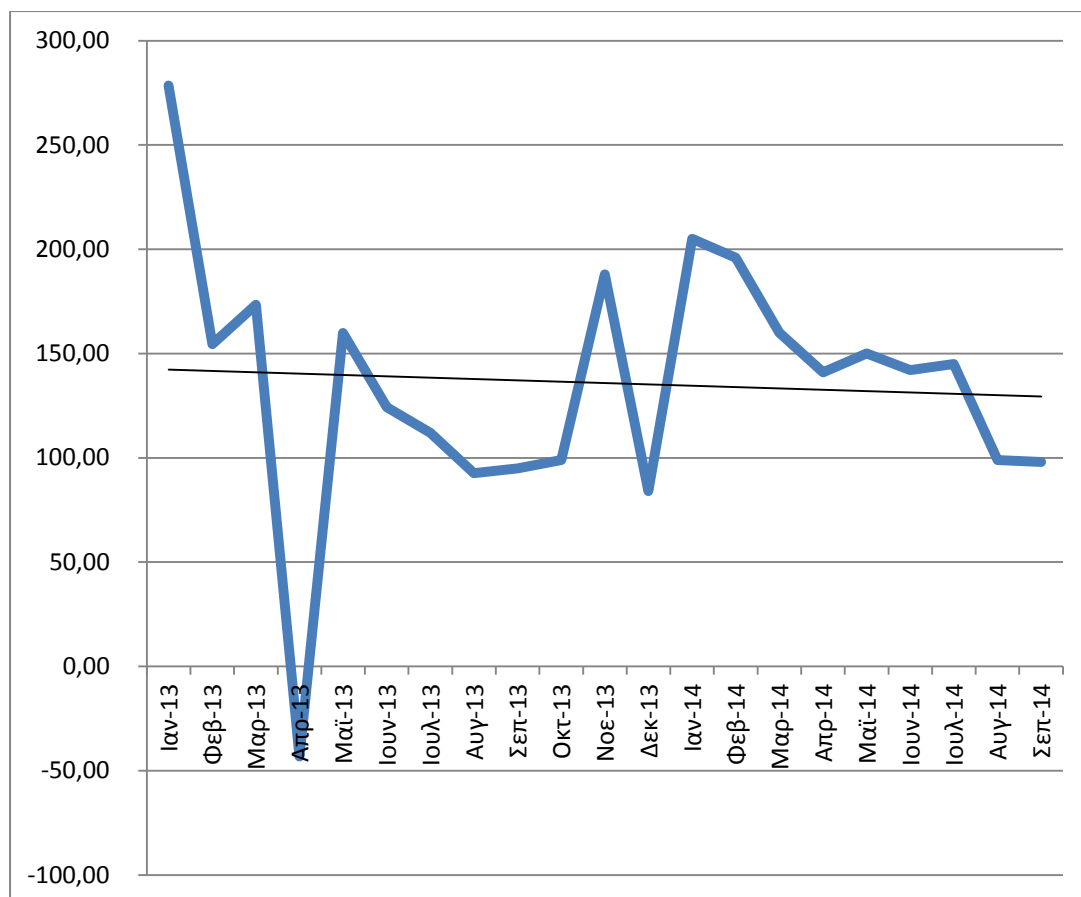
3.2. Μονομεταβλητή ανάλυση δεδομένων

Ο Πίνακας 4 απεικονίζει τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης αναφορικά με τα ποσά εισπράξεων παλαιών οφειλών. Ο μέσος όρος των εισπράξεων παλαιών οφειλών ανά μήνα κατά την περίοδο υπό διερεύνηση ανέρχεται σε περίπου €136 εκατομμύρια. Η τιμή της διαμέσου (€142 εκατομμύρια) δεν απέχει πολύ από τον μέσο όρο ενώ οι τιμές παρουσιάζουν σχετικά μεγάλη διασπορά, όπως διαφαίνεται από τις τιμές της τυπικής απόκλισης, του ελάχιστου και του μέγιστου.

Πίνακας 4: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Είσπραξη Παλαιών Οφειλών»

N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		135,9048
Διάμεσος		142,0000
Τυπική Απόκλιση		62,39972
Ελάχιστο		-43,20
Μέγιστο		278,57

Στο Διάγραμμα 5, παρουσιάζονται τα ποσά εισπράξης παλαιών οφειλών ανά μήνα, κατά την περίοδο υπό εξέταση. Σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, οι εισπράξεις παρουσιάζουν ακανόνιστες αυξομειώσεις και τα δύο έτη ενώ σε μακροχρόνιο ορίζοντα, οι εισπράξεις εμφανίζουν μία ασθενή πτωτική τάση. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι, η ελάχιστη τιμή (-43,20) αφορά στο μήνα Απρίλιο του 2013 και το γεγονός ότι είναι αρνητική, αποδίδεται στην αλλαγή του τρόπου υπολογισμού του μεγέθους της εισπράξης παλαιών οφειλών από τις φορολογικές αρχές τον Απρίλιο του 2013, καθώς δεν υφίσταται η έννοια της αρνητικής εισπράξης.

Διάγραμμα 5: Ποσό Είσπραξης Παλαιών Οφειλών (σε Εκατομμύρια Ευρώ)

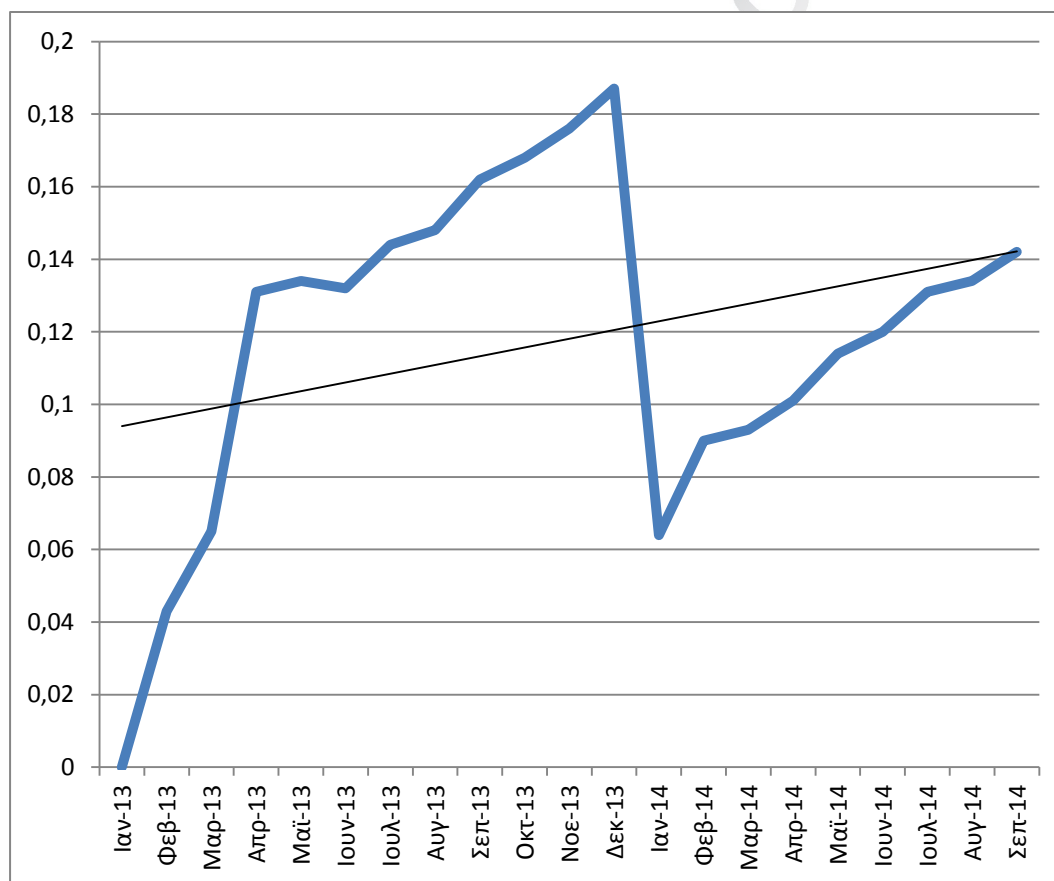
Πηγή Δεδομένων: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης αναφορικά με το ποσοστό είσπραξης ληξιπρόθεσμων οφειλών τρέχοντος έτους. Αυτή η μεταβλητή αποτελεί σημαντικό δείκτη της αποτελεσματικότητας είσπραξης των αρχών και είναι σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας του φορολογικού κενού. Οι φορολογικές αρχές εισέπρατταν κατά μέσο όρο 12,34 % των ληξιπρόθεσμων οφειλών του τρέχοντος έτους ανά μήνα κατά την περίοδο υπό διερεύνηση. Η τιμή της διαμέσου (13,15%) δεν απέχει πολύ από τον μέσο όρο ενώ οι τιμές παρουσιάζουν σχετικά μεγάλη διασπορά, όπως προκύπτει από τις τιμές της τυπικής απόκλισης, του ελάχιστου και του μέγιστου.

Πίνακας 5: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Είσπραξης Ληξιπρόθεσμων Οφειλών Τρέχοντος έτους»

N	Έγκυρα	20
	Έλλιπείς Τιμές	1
Μέσος Όρος		12,3400
Διάμεσος		13,1500
Τυπική Απόκλιση		3,82463
Ελάχιστο		4,30
Μέγιστο		18,70

Η πορεία των εισπράξεων ληξιπρόθεσμων οφειλών τρέχοντος έτους κατά την περίοδο υπό εξέταση παρατηρείται στο Διάγραμμα 6.

Διάγραμμα 6: Είσπραξη Ληξιπρόθεσμων Οφειλών Τρέχοντος Έτους

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, τα ποσοστά εισπράξεων παρουσιάζουν αναλογικές αυξομειώσεις και τα δύο έτη υπό διερεύνηση. Μακροχρόνια, τα ποσοστά εμφανίζουν

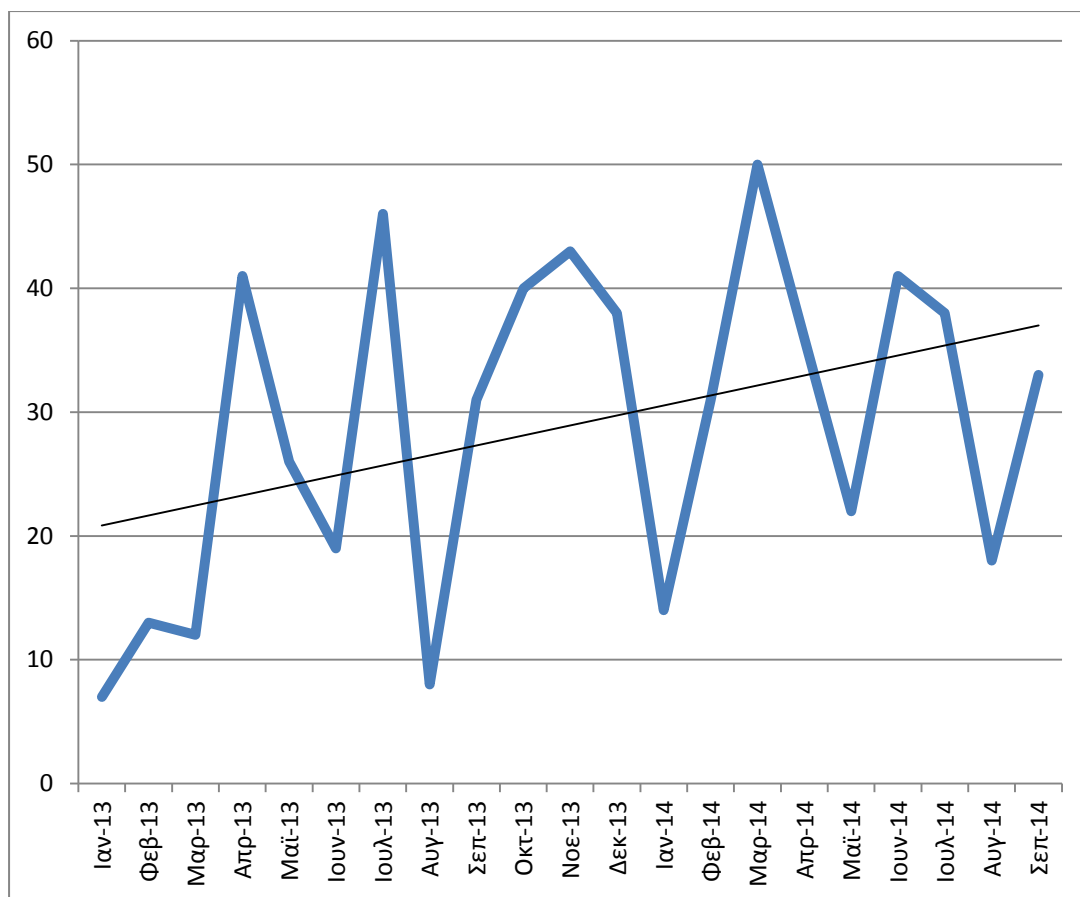
τάση αύξησης, γεγονός το οποίο είναι θετικό αφού αποτελεί ένδειξη βελτίωσης της αποτελεσματικότητας είσπραξης των τρεχουσών οφειλών. Σε κάθε περίπτωση βέβαια, δεν είναι δυνατός ο προσδιορισμός των αιτιών βελτίωσης των εισπράξεων, ο οποίος μπορεί να οφείλεται σε πληθώρα παραγόντων (π.χ. αιτίες που προκύπτουν από τις φορολογικές αρχές ή τους φορολογούμενους).

Ο Πίνακας 6 εμπεριέχει τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης αναφορικά με το πλήθος τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις. Η συγκεκριμένη μεταβλητή είναι σημαντικός δείκτης της προσπάθειας που καταβάλλεται από τις φορολογικές αρχές για την επιβολή του φορολογικού νόμου στους φορολογούμενους και συγκεκριμένα στις μεγάλες επιχειρήσεις. Την περίοδο υπό εξέταση, οι ελεγκτικές αρχές προέβησαν στη διενέργεια σχεδόν 29 τακτικών ελέγχων ανά μήνα. Η τιμή της διαμέσου (31 έλεγχοι) δεν απέχει πολύ από αυτή του μέσου όρου. Αξιοσημείωτο είναι το μεγάλο εύρος των παρατηρήσεων (43), γεγονός που υποδεικνύει την πιθανότητα σημαντικών διακυμάνσεων στο πλήθος των ελέγχων που διενεργούνται, ανάλογα με τη χρονική περίοδο.

Πίνακας 6: Μέτρα Κεντρικής Τάσης, και Διασποράς της Μεταβλητής «Πλήθος Τακτικών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις».

Πλήθος τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις		
N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		28,90
Διάμεσος		31,00
Τυπική Απόκλιση		13,311
Ελάχιστο		7
Μέγιστο		50

Το Διάγραμμα 7, απεικονίζει την πορεία του πλήθους των τακτικών φορολογικών ελέγχων στις μεγάλες επιχειρήσεις. Παρά τις βραχυχρόνιες διακυμάνσεις, η γραμμή τάσης υποδεικνύει μία αύξηση του αριθμού των ελέγχων σε μακροχρόνιο ορίζοντα, γεγονός το οποίο υποδεικνύει την εντατικοποίηση των προσπαθειών εκ μέρους των φορολογικών αρχών επιβολής φορολογικής συμμόρφωσης στα νομικά πρόσωπα.

Διάγραμμα 7: Πλήθος Τακτικών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις

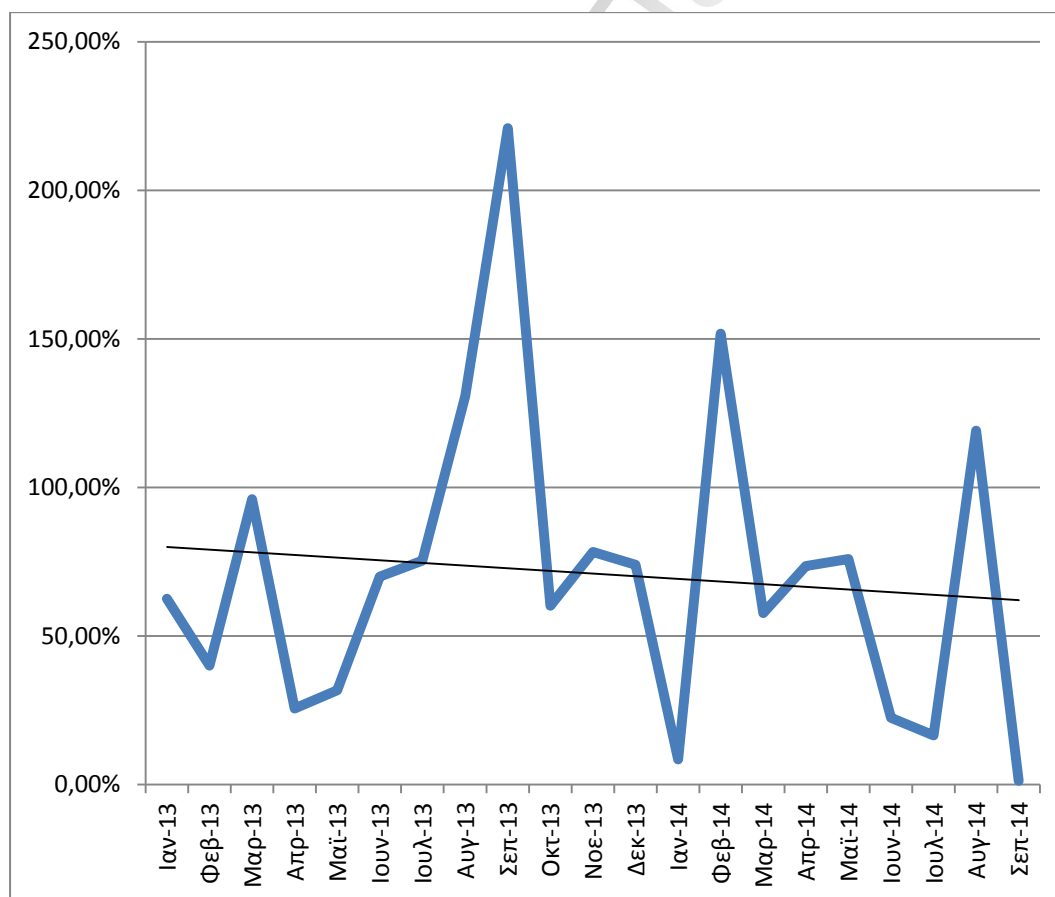
Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής ανάλυσης αναφορικά με το ποσοστό είσπραξης από τακτικούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις. Αυτή η μεταβλητή είναι ένας δείκτης της αποτελεσματικότητας είσπραξης των φορολογικών αρχών επί του συνόλου των ποσών που καταλογίστηκαν στις μεγάλες εταιρείες και αποτελεί έναν ακόμα σημαντικό δείκτη του φορολογικού κενού. Κατά μέσο όρο, οι φορολογικές αρχές εισέπρατταν το 71% των οφειλομένων που προέκυψαν από προσωρινούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις κάθε μήνα της περιόδου υπό διερεύνηση. Η διάμεσος ανέρχεται σε 70% και δεν απέχει ιδιαίτερα από την τιμή του μέσου όρου. Το εύρος (μέγιστο – ελάχιστο) των τιμών είναι εξαιρετικά μεγάλο, γεγονός που υποδηλώνει την πιθανότητα σημαντικής διασποράς των παρατηρήσεων.

Πίνακας 7: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Είσπραξης από Τακτικούς Ελέγχους Μεγάλων Επιχειρήσεων»

N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		71,0476
Διάμεσος		70,0000
Τυπική Απόκλιση		52,27209
Ελάχιστο		1,20
Μέγιστο		220,90

Στο Διάγραμμα 8 απεικονίζεται το ποσοστό εισπράξεων από τακτικούς φορολογικούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις. Παρατηρείται μια μακροχρόνια τάση πτώσης στο ποσοστό εισπράξης ενώ βραχυχρόνια, το ποσοστό εισπράξης αυξάνεται κατά τους χειμερινούς και καλοκαιρινούς μήνες και στα δύο έτη υπό διερεύνηση.

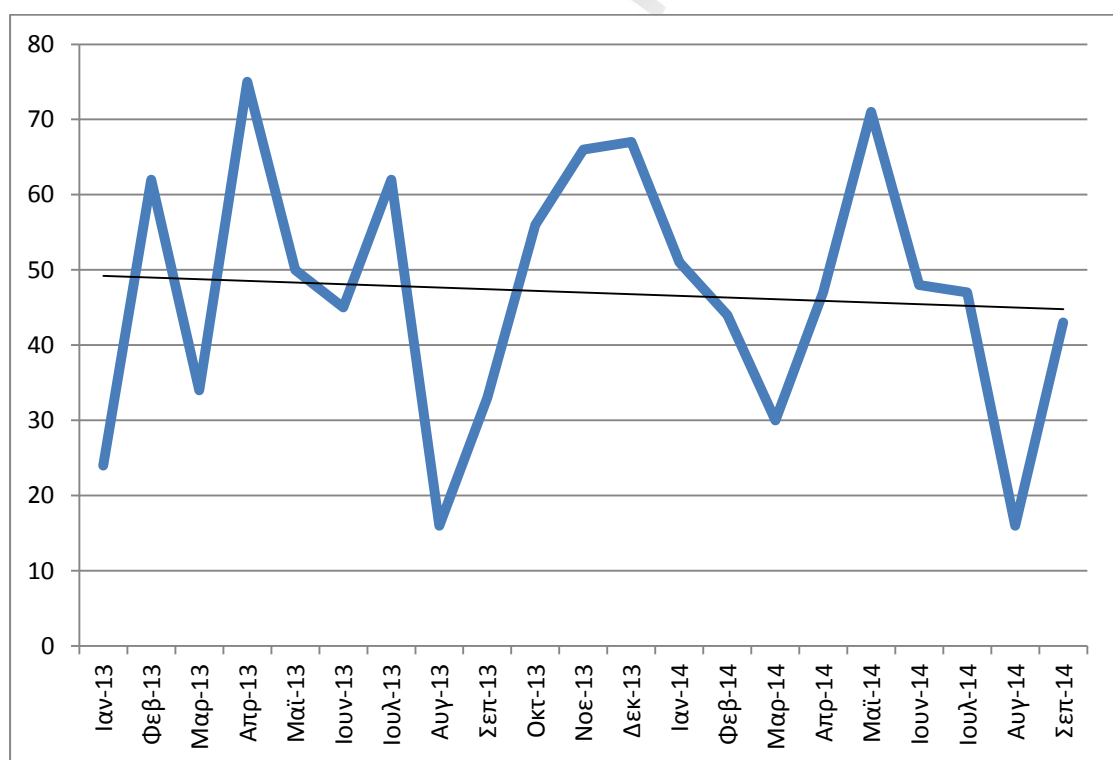
Διάγραμμα 8: Ποσοστό Είσπραξης από Τακτικούς Ελέγχους σε Μεγάλες Επιχειρήσεις

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Ο Πίνακας 8 εμπεριέχει τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής ανάλυσης αναφορικά με το πλήθος των προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις. Είναι επίσης ένας δείκτης μέτρησης της προσπάθειας που καταβάλλεται από τις φορολογικές αρχές για την επιβολή φορολογικής συμμόρφωσης. Κατά μέσο όρο, οι προσωρινοί έλεγχοι στις επιχειρήσεις ανήλθαν σε 47 ανά μήνα της περιόδου υπό διερεύνηση. Το εύρος των τιμών ανήλθε σε 59.

Πίνακας 8: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Πλήθος Προσωρινών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις»

N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		47,00
Διάμεσος		47,00
Τυπική Απόκλιση		17,047
Ελάχιστο		16
Μέγιστο		75

Διάγραμμα 9: Πλήθος Προσωρινών Ελέγχων σε Μεγάλες Επιχειρήσεις

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 9 το πλήθος των προσωρινών φορολογικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις παρουσίασε πτωτική πορεία μακροχρόνια. Αυτή η

πρωτογενή πορεία σε συνδυασμό με την μακροχρόνια αύξηση του πλήθους των τακτικών ελέγχων, μπορεί να υποδεικνύει μία στρατηγική επιλογή υποκατάστασης των προσωρινών ελέγχων με τακτικούς ελέγχους από τη φορολογική διοίκηση.

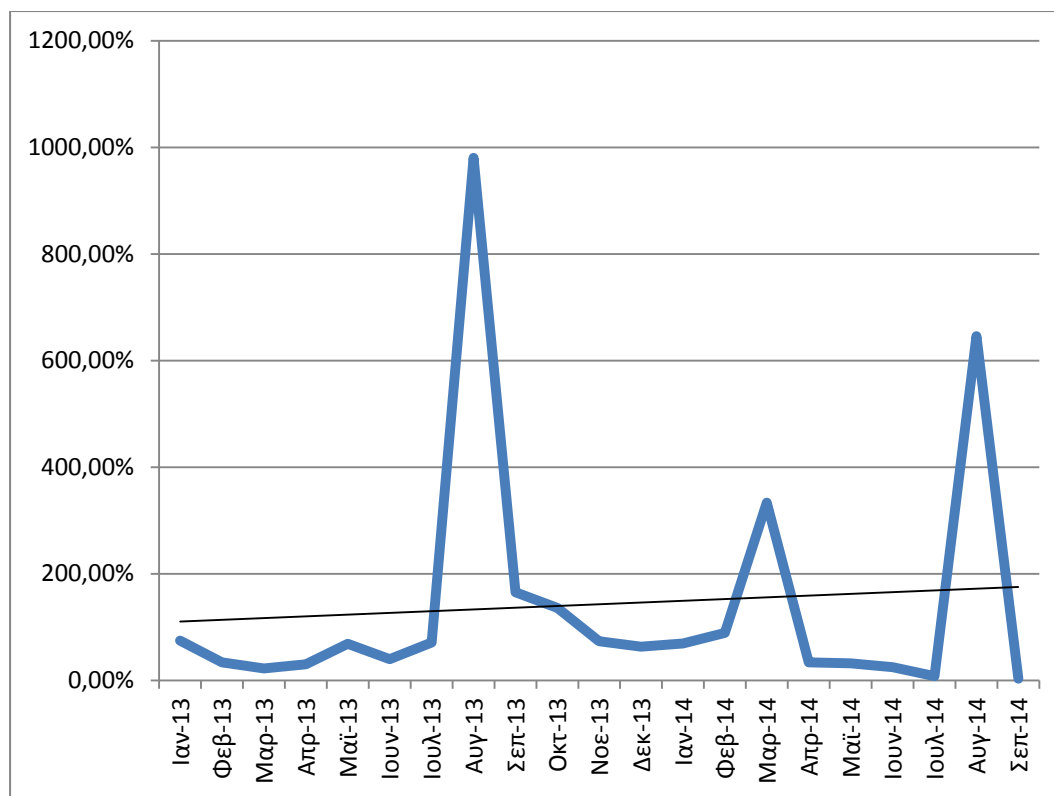
Ο Πίνακας 9 απεικονίζει τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής ανάλυσης σχετικά με το ποσοστό εισπράξεων από προσωρινούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις. Αυτή η μεταβλητή αποτελεί σημαντικό δείκτη της αποτελεσματικότητας είσπραξης των φορολογικών αρχών καθώς και του φορολογικού κενού. Ο μέσος όρος (περίπου 143%) απέχει πολύ από τη διάμεσο (περίπου 69%) γεγονός το οποίο οφείλεται στην παρουσία ακραίων τιμών (π.χ. μέγιστο 980% και ελάχιστο 3,10%) με αποτέλεσμα να μην είναι ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικός.

Πίνακας 9: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Εισπράξεων από Προσωρινούς Ελέγχους σε Μεγάλες Επιχειρήσεις»

N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		142,7571
Διάμεσος		68,6000
Τυπική Απόκλιση		239,92319
Ελάχιστο		3,10
Μέγιστο		980,00

Στο Διάγραμμα 10 απεικονίζεται το ποσοστό εισπράξεων από προσωρινούς φορολογικούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις. Σε αντίθεση με τους τακτικούς ελέγχους, παρατηρείται μια μακροχρόνια τάση αύξησης στο ποσοστό είσπραξης. Βραχυχρόνια, το ποσοστό είσπραξης αυξάνεται κατά τους χειμερινούς και καλοκαιρινούς μήνες και στα δύο έτη υπό διερεύνηση, όμοια με την περίπτωση των τακτικών ελέγχων.

Αυτά τα αντικρουόμενα ευρήματα αναφορικά με το πλήθος ελέγχων σε επιχειρήσεις και ποσοστό είσπραξης από τις καταλογισθείσες οφειλές, μεταξύ των περιπτώσεων τακτικών και προσωρινών ελέγχων, δημιουργεί ερωτήματα όσον αφορά τη σχέση αποδοτικότητας είσπραξης και προσπάθειας επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας από τις φορολογικές αρχές. Αυτή η σχέση αποτελεί αντικείμενο της διμεταβλητής ανάλυσης που διενεργείται στην επόμενη υποενότητα.

Διάγραμμα 10: Ποσοστό Εισπράξεων από Προσωρινούς Ελέγχους σε Μεγάλες Επιχειρήσεις

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

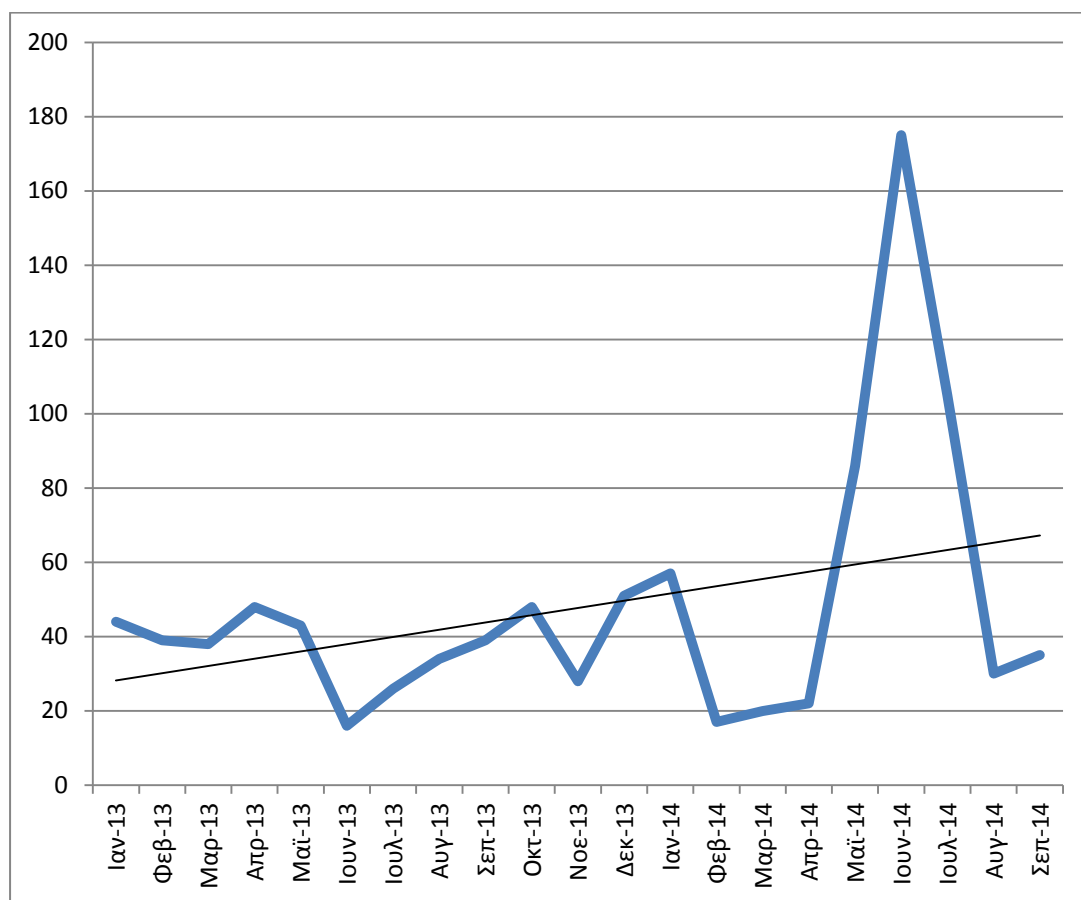
Ο Πίνακας 10 απεικονίζει τη βασική περιγραφική ανάλυση του πλήθους ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα. Ο μέσος όρος (περίπου 48 έλεγχοι) ανά μήνα διαφέρει σημαντικά με τη διάμεσο (39 έλεγχοι). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το σημαντικό μέγεθος του εύρους το οποίο ανέρχεται σε 159 (175 – 16).

Πίνακας 10: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Πλήθος Ελέγχων σε Φυσικά Πρόσωπα»

N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		47,67
Διάμεσος		39,00
Τυπική Απόκλιση		36,215
Ελάχιστο		16
Μέγιστο		175

Ενώ το πλήθος όλων των ελέγχων στις επιχειρήσεις παρουσιάζει αναλογικές αυξομειώσεις βραχυχρόνια, το καλοκαίρι του 2014 παρατηρείται μία σημαντική αύξηση στους ελέγχους φυσικών προσώπων (Διάγραμμα 11), γεγονός το οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προκαλεί την αυξημένη τιμή του εύρους.

Μακροχρόνια, η προσπάθεια επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας στα φυσικά πρόσωπα μέσω της διενέργειας φορολογικών ελέγχων φαίνεται ότι παρουσιάζει αύξηση κατά την περίοδο υπό διερεύνηση.

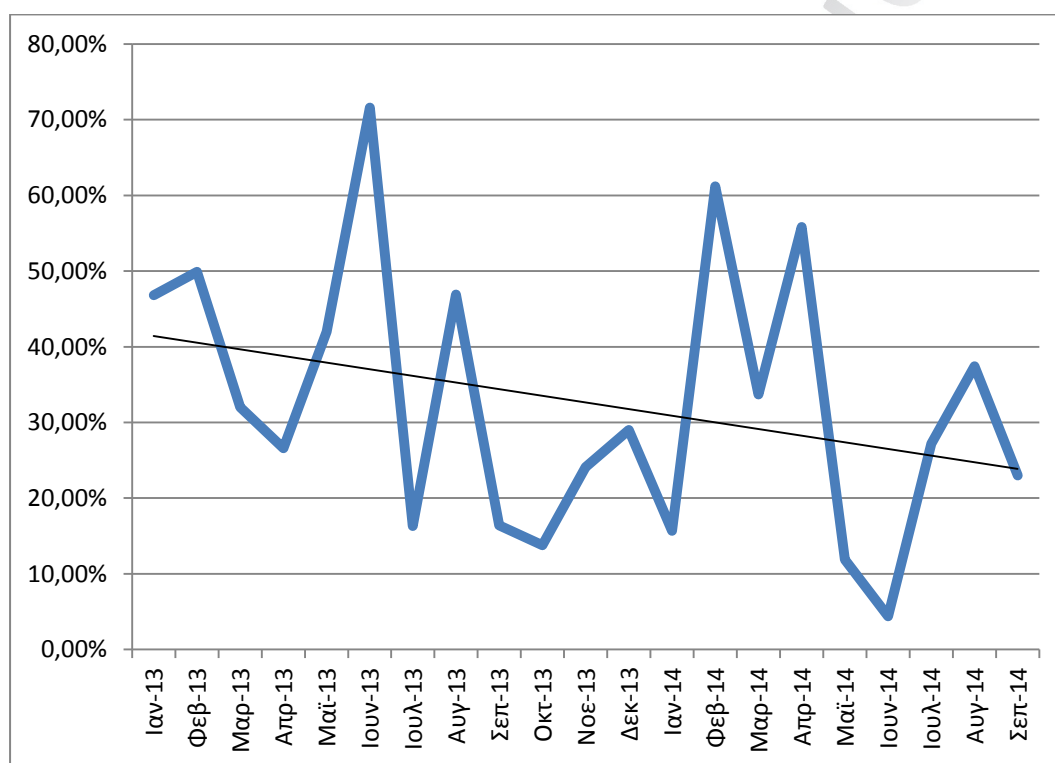
Διάγραμμα 11: Πλήθος Ελέγχων σε Φυσικά Πρόσωπα

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Ο Πίνακας 11 απεικονίζει τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής ανάλυσης του ποσοστού είσπραξης από ελέγχους φυσικών προσώπων. Ο μέσος όρος ανέρχεται σε περίπου 33% και η διάμεσος σε 29%. Αξίζει να σημειωθεί ότι το μέσο ανά μήνα ποσοστό είσπραξης επί των καταλογισθέντων οφειλών σε φυσικά πρόσωπα είναι αρκετά χαμηλότερο από το ποσοστό που εισπράττεται από τακτικούς και προσωρινούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις.

Πίνακας 11: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Ποσοστό Είσπραξης από Ελέγχους Φυσικών Προσώπων»

N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		32,6524
Διάμεσος		29,0000
Τυπική Απόκλιση		17,78900
Ελάχιστο		4,40
Μέγιστο		71,60

Διάγραμμα 12: Ποσοστό Είσπραξης από Ελέγχους Φυσικών Προσώπων

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Στο Διάγραμμα 12 απεικονίζεται η διαχρονική πορεία του ποσοστού εισπράξεων από ελέγχους σε φυσικά πρόσωπα. Όμοια με το ποσοστό εισπράξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων εταιρειών, παρατηρείται μια μακροχρόνια τάση μείωσης στο ποσοστό εισπράξης από ελέγχους φυσικών προσώπων. Βραχυχρόνια, το ποσοστό εισπράξης παρουσιάζει ακανόνιστες διακυμάνσεις και στα δύο έτη υπό διερεύνησης. Η μακροχρόνια τάση εισπράξης μικρότερου ποσοστού από τους φορολογικούς ελέγχους σε φυσικά πρόσωπα επισημαίνει ένα πιθανώς αυξανόμενο

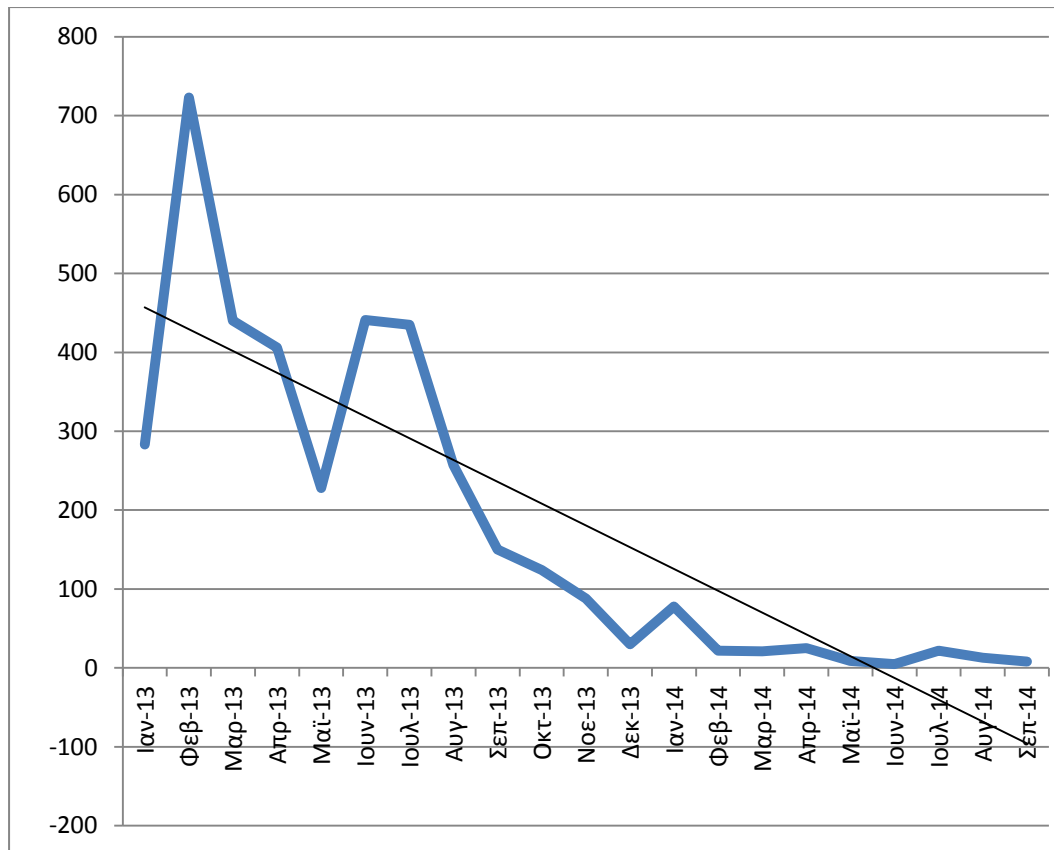
πρόβλημα φορολογικού κενού, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη η δραματική αύξηση του πλήθους αυτών των ελέγχων.

Ο Πίνακας 12 παρουσιάζει τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής ανάλυσης του συνόλου αναφορών για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή. Ο μέσος όρος ανήλθε σε περίπου 181 αναφορές, αριθμός που διαφέρει σημαντικά με τη διάμεσο (88 αναφορές). Αυτή η σημαντική διαφορά οφείλεται στην ύπαρξη ακραίων τιμών, όπως διαφαίνεται από την τιμή του μέγιστου και του ελάχιστου, γεγονός το οποίο καθιστά το μέσο όρο λιγότερο αντιπροσωπευτικό του δείγματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αναφορές βεβαιωμένης φοροδιαφυγής θα μπορούσαν να αποτελέσουν μία έμμεση ένδειξη της φορολογικής συμμόρφωσης, εφόσον δεν σχετίζονται σημαντικά με το πλήθος των φορολογικών ελέγχων που διενεργούνται (π.χ. αύξηση των ελέγχων μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των αναφορών για φοροδιαφυγή) και δεν αποδίδονται στη διενέργεια ελέγχων χαμηλότερης ποιότητας από τις αρχές.

Πίνακας 12: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Σύνολο Αναφορών για Βεβαιωμένη Φοροδιαφυγή»

N	Έγκυρα	21
	Ελλιπείς Τιμές	0
Μέσος Όρος		181,33
Διάμεσος		88,00
Τυπική Απόκλιση		203,403
Ελάχιστο		5
Μέγιστο		723

Στο Διάγραμμα 13 απεικονίζεται η διαχρονική πορεία του συνόλου των αναφορών για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι αναφορές για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή παρουσιάζουν μία έντονη μακροχρόνια τάση μείωσης κατά τη διάρκεια της περιόδου υπό εξέταση. Χαρακτηριστικά, από το μέγιστο των 723 αναφορών το Φεβρουάριο του 2013, οι αναφορές τον Ιούνιο του 2014 ήταν μόλις 5. Αυτό το εύρημα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, ιδίως αν ληφθεί υπόψη η αύξηση του πλήθους των τακτικών φορολογικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και φορολογικών ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα.

Διάγραμμα 13: Πλήθος Αναφορών Βεβαιωμένης Φοροδιαφυγής

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

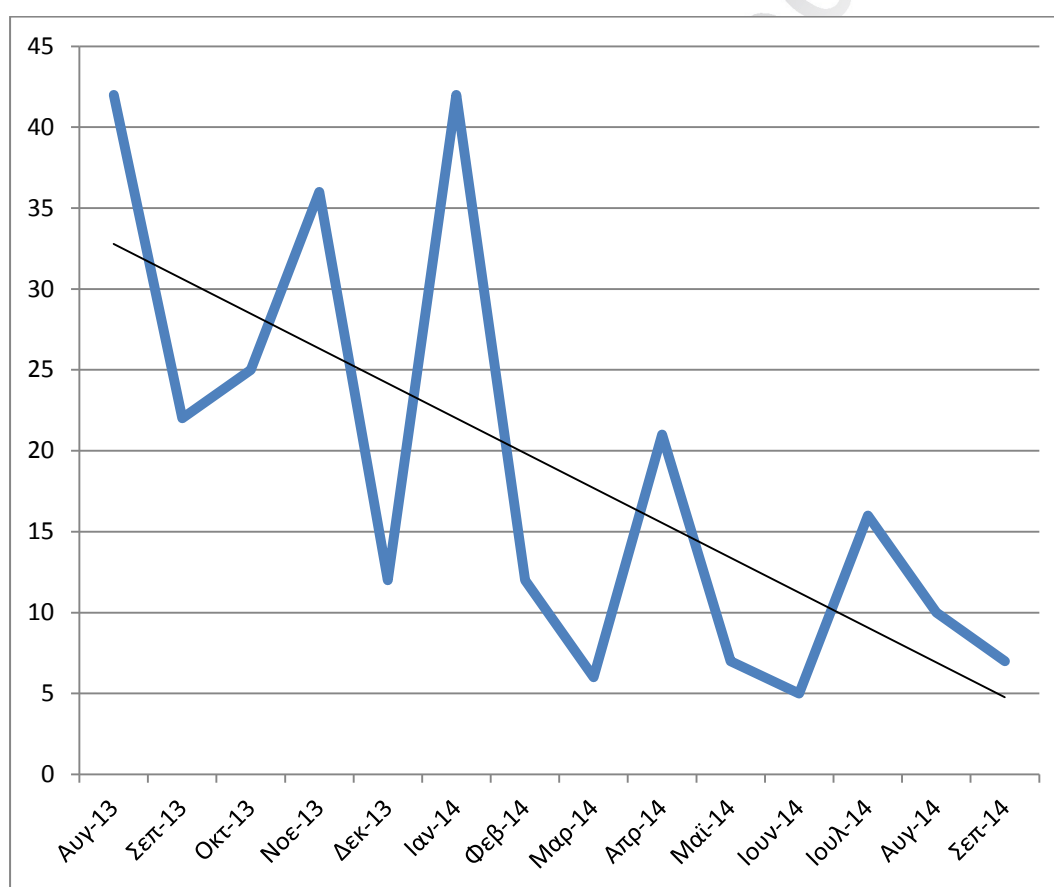
Ο Πίνακας 13 απεικονίζει τα αποτελέσματα της βασικής περιγραφικής ανάλυσης του συνόλου αναφορών για μεγάλη φοροδιαφυγή (> € 50.000).

Πίνακας 13: Μέτρα Κεντρικής Τάσης και Διασποράς της Μεταβλητής «Σύνολο Αναφορών για Βεβαιωμένη Φοροδιαφυγή > € 50.000»

	N	Έγκυρα	14
		Ελλιπείς Τιμές	7
Μέσος Όρος			18,79
Διάμεσος			14,00
Τυπική Απόκλιση			13,116
Ελάχιστο			5
Μέγιστο			42

Κατά μέσο όρο, οι αναφορές για μεγάλη φοροδιαφυγή ανήλθαν σε περίπου 19 ανά μήνα, ενώ η διάμεσος ανήλθε σε 14 αναφορές. Το εύρος των τιμών ανήλθε σε 37 (42-5).

Όμοια, όπως διαφαίνεται και στο Διάγραμμα 14, το πλήθος των αναφορών μεγάλης φοροδιαφυγής παρουσίασε βραχυχρόνιες αυξομειώσεις με μία έντονη μακροχρόνια τάση μείωσης. Ο μικρός αριθμός αναφορών μεγάλης φοροδιαφυγής εντός του 2014 σε συνδυασμό με την αύξηση του πλήθους των τακτικών φορολογικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και των φορολογικών ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα είναι μη αναμενόμενος και μπορεί να οφείλεται σε πλήθος παραγόντων.

Διάγραμμα 14: Πλήθος Αναφορών Βεβαιωμένης Φοροδιαφυγής > € 50.000

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

3.3. Διμεταβλητή ανάλυση δεδομένων

Ο σκοπός της παρούσας διμεταβλητής ανάλυσης είναι η περαιτέρω διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών. Πιο συγκεκριμένα, βασικός σκοπός είναι η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των προσπαθειών επιβολής φορολογικής συμμόρφωσης από τις φορολογικές αρχές (όπως αυτές μετρούνται από το πλήθος των ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και φυσικά πρόσωπα) και της αποδοτικότητας είσπραξης αυτών των οφειλών (όπως αυτή μετράται από τα ποσοστά είσπραξης της κάθε κατηγορίας). Η διερεύνηση αυτής της σχέσης δύναται να βοηθήσει στον προσδιορισμό της σημασίας του ρόλου της επιβολής μέσω της διενέργειας ελέγχων στη συμμόρφωση των φορολογούμενων (όπου συμμόρφωση λογίζεται η απόδοση των φορολογικών οφειλών τους στη φορολογική διοίκηση). Με την αποσαφήνιση αυτής της σχέσης, εμμέσως μπορούν να εξαχθούν πρώιμα συμπεράσματα και για τη σημασία της φορολογικής συνείδησης στη φορολογική συμμόρφωση.

Πριν τη διενέργεια οποιασδήποτε διμεταβλητής ανάλυσης, είναι απαραίτητη η διερεύνηση της κατανομής των δεδομένων. Η κανονικότητα ή όχι της κατανομής των μετρικών μεταβλητών καθορίζει την επιλογή παραμετρικών ή μη-παραμετρικών στατιστικών μεθόδων ανάλυσης (Field, 2009). Στον Πίνακα 14, με γκρι σκίαση αποτυπώνονται οι μεταβλητές των οποίων οι έλεγχοι κανονικότητας είναι στατιστικά σημαντικοί ($p < 0,05$). Για αυτές τις μεταβλητές ακολουθήθηκαν μη παραμετρικές στατιστικές μέθοδοι διμεταβλητής ανάλυσης.

Πίνακας 14: Έλεγχοι Κανονικότητας Κατανομών των Υπό Διερεύνηση Μεταβλητών

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Είσπραξη παλαιών οφειλών	,155	21	,200 [*]	,920	21	,086
Είσπραξη ληξιπρόθεσμων οφειλών τρέχοντος έτους	,179	20	,094	,961	20	,559
Πλήθος τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	,134	21	,200 [*]	,938	21	,198
Ποσοστό είσπραξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων	,207	21	,020	,908	21	,050

Πλήθος προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	,122	21	,200 [*]	,963	21	,581
Ποσοστό εισπράξεων από προσωρινούς ελέγχους	,350	21	,000	,562	21	,000
Πλήθος ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα	,273	21	,000	,714	21	,000
Ποσοστό εισπράξης από ελέγχους φυσικών προσώπων	,105	21	,200 [*]	,965	21	,627
Σύνολο αναφορών για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή	,201	21	,027	,821	21	,001
Αναφορές για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή > 50.000 €	,198	14	,144	,865	14	,036
<p>*. This is a lower bound of the true significance. a. Lilliefors Significance Correction</p>						

Στη συνέχεια επιδιώχθηκε η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της έντασης διενέργειας φορολογικών ελέγχων και στα ποσοστά εισπράξης από αυτούς ελέγχους κατά την περίοδο υπό διερεύνηση. Η μελέτη έλαβε χώρα σε δυάδες μεταβλητών ανά κατηγορία ελέγχων.

Ο πρώτος έλεγχος αφορά στη σχέση μεταξύ του πλήθους τακτικών φορολογικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και του ποσοστού εισπράξης από τακτικούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις. Δεδομένης της απουσίας κανονικής κατανομής στη μεταβλητή «ποσοστό εισπράξεων από τακτικούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις» διενεργήθηκαν οι μη παραμετρικές αναλύσεις συσχέτισεων Spearman Rho και Kendall's tau b. Ο Πίνακας 15 παρουσιάζει τα αποτελέσματα του στατιστικού ελέγχου. Και οι δύο συντελεστές αποδίδουν αδύναμη αρνητική συσχέτιση (-0,129 και -0,209 αντίστοιχα) η οποία υποδηλώνει αντίστροφη σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών. Με άλλα λόγια, όσο το πλήθος των ελέγχων αυξάνει, το ποσοστό εισπράξης από αυτούς τους ελέγχους μειώνεται και αντίστροφα (ο συντελεστής συσχέτισης δεν δείχνει κατεύθυνση της σχέσης μεταξύ των δύο μεταβλητών). Παρόλα αυτά, η συσχέτιση δεν είναι στατιστικά σημαντική και με τις δύο μεθόδους ($p > 0,05$) γεγονός το οποίο δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων (τα αποτελέσματα είναι εξαιρετικά πιθανό να οφείλονται στην τύχη).

Πίνακας 15: Μη παραμετρική ανάλυση συσχέτισης μεταξύ πλήθους τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και ποσοστού είσπραξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων

			Πλήθος τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	Ποσοστό είσπραξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων
Kendall's tau_b	Πλήθος τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	Συντελεστής Συσχέτισης	1,000	-,129
		Sig. (2-tailed)	.	,414
		N	21	21
	Ποσοστό είσπραξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων	Συντελεστής Συσχέτισης	-,129	1,000
		Sig. (2-tailed)	,414	.
		N	21	21
Spearman's rho	Πλήθος τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	Συντελεστής Συσχέτισης	1,000	-,209
		Sig. (2-tailed)	.	,363
		N	21	21
	Ποσοστό είσπραξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων	Συντελεστής Συσχέτισης	-,209	1,000
		Sig. (2-tailed)	,363	.
		N	21	21

Ομοίως διενεργήθηκε ανάλυση συσχέτισης μεταξύ του πλήθους των προσωρινών φορολογικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και του ποσοστού είσπραξης από προσωρινούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων (Πίνακας 16).

Πίνακας 16: Μη παραμετρική ανάλυση συσχέτισης μεταξύ πλήθους προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και ποσοστού είσπραξης από προσωρινούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων

			Πλήθος προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	Ποσοστό εισπράξεων από προσωρινούς ελέγχους
Kendall's tau_b	Πλήθος προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	Συντελεστής Συσχέτισης	1,000	-,283
		Sig. (2-tailed)	.	,074
		N	21	21
	Ποσοστό εισπράξεων από προσωρινούς ελέγχους	Συντελεστής Συσχέτισης	-,283	1,000
		Sig. (2-tailed)	,074	.
		N	21	21
Spearman's rho	Πλήθος προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις	Συντελεστής Συσχέτισης	1,000	-,406
		Sig. (2-tailed)	.	,068
		N	21	21

	Ποσοστό εισπράξεων από προσωρινούς ελέγχους	Συντελεστής Συσχέτισης	-,406	1,000
		Sig. (2-tailed)	,068	.
		N	21	21

Τα αποτελέσματα της μη παραμετρικής στατιστικής ανάλυσης αποδίδουν από αδύναμη έως μέτριας ισχύος αρνητική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών (-0,283 και -0,406 αντίστοιχα). Όμοια με τους τακτικούς ελέγχους, τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι όσο το πλήθος των προσωρινών ελέγχων αυξάνει, το ποσοστό εισπράξης από αυτούς τους ελέγχους μειώνεται και αντίστροφα. Αν και πολύ κοντά στο όριο στατιστικής σημαντικότητας ($p < 0,05$), τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά ($p = 0,074$ και $p = 0,068$ αντίστοιχα). Συνεπώς, οι προκύπτουσες τιμές μπορεί να αποδίδονται σε τυχαίους παράγοντες.

Η τρίτη ανάλυση συσχέτισης αφορούσε στο πλήθος ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα και στο ποσοστό εισπράξης από ελέγχους σε φυσικά πρόσωπα. Δεδομένου ότι η μεταβλητή «πλήθος ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα» ακολουθεί μη κανονική κατανομή, εφαρμόστηκαν οι δύο μη παραμετρικές αναλύσεις συσχέτισης των Kendall και Spearman ως ακολούθως (Πίνακας 17). Οι δύο μεταβλητές παρουσιάζουν ισχυρή αρνητική συσχέτιση και με τις δύο μεθόδους που ακολουθήθηκαν. Αυτό το γεγονός είναι αρκετά ενδιαφέρον αφού υποδηλώνει ότι το πλήθος των ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα είναι αντιστρόφως ανάλογο με το ποσοστό των εισπράξεων (αποτελεσματικότητα εισπράξης) από αυτούς τους ελέγχους.

Πίνακας 17: Μη παραμετρική ανάλυση συσχέτισης μεταξύ πλήθους ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα και ποσοστού εισπράξεων από ελέγχους φυσικών προσώπων

			Πλήθος ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα	Ποσοστό εισπράξης από ελέγχους φυσικών προσώπων
Kendall's tau_b	Πλήθος ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα	Συντελεστής Συσχέτισης	1,000	-,469**
		Sig. (2-tailed)	.	,003
		N	21	21
	Ποσοστό εισπράξης από ελέγχους φυσικών προσώπων	Συντελεστής Συσχέτισης	-,469**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,003	.
		N	21	21
Spearman's rho	Πλήθος ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα	Συντελεστής Συσχέτισης	1,000	-,619**
		Sig. (2-tailed)	.	,003
		N	21	21

Ποσοστό είσπραξης από ελέγχους φυσικών προσώπων	Συντελεστής Συσχέτισης	-,619	1,000
	Sig. (2-tailed)	,003	.
	N	21	21
**. Η συσχέτιση είναι σημαντική στο επίπεδο 0.01 (2-tailed).			

Τέλος, κρίθηκε σκόπιμο να διερευνηθούν οι διαφορές στις αναφορές για φοροδιαφυγή μεταξύ των δύο ετών της περιόδου υπό διερεύνηση. Μία πρώτη σύγκριση περιγραφικής φύσης για τις δύο περιόδους, απέδωσε σημαντικές διαφορές στο μέσο όρο αναφορών (Πίνακας 18).

Πίνακας 18: Περιγραφικά στατιστικά συνόλου αναφορών για φοροδιαφυγή ανά έτος

Έτος	N	Εύρος	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
2013	12	693	30	723	300,42	196,910
2014	9	73	5	78	22,56	22,018

Για την αξιολόγηση αυτής της διαφοράς και εξαιτίας της μη κανονικής κατανομής της μετρικής μεταβλητής, ακολουθήθηκε ο έλεγχος Mann-Whitney U-Test (Πίνακας 19). Ο έλεγχος απέδωσε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις αναφορές για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή μεταξύ 2013 και 2014 ($p < 0,05$). Όπως προκύπτει από τον έλεγχο, το 2013 έγιναν πολύ περισσότερες αναφορές για φοροδιαφυγή σε σύγκριση με το 2014.

Πίνακας 19: Έλεγχος Mann-Whitney συνόλου αναφορών για φοροδιαφυγή ανά έτος

Τάξεις				
	Έτος	N	Μέση Τάξη	Σύνολο Τάξεων
Σύνολο αναφορών για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή	2013	12	15,42	185,00
	2014	9	5,11	46,00
	Σύνολο	21		

	Σύνολο αναφορών για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή
Mann-Whitney U	1,000
Wilcoxon W	46,000
Z	-3,768
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,000 ^b
a. Grouping Variable: Έτος	
b. Not corrected for ties.	

Στο Κεφάλαιο 4, παρουσιάζεται η ανάλυση των ευρημάτων, η σύνθεση αυτών με τη σχετική θεωρία και τα συμπεράσματα που προκύπτουν τόσο από τη θεωρητική ανάλυση όσο και από τη στατιστική διερεύνηση της περίπτωσης της Ελλάδας.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1. Ανάλυση ευρημάτων

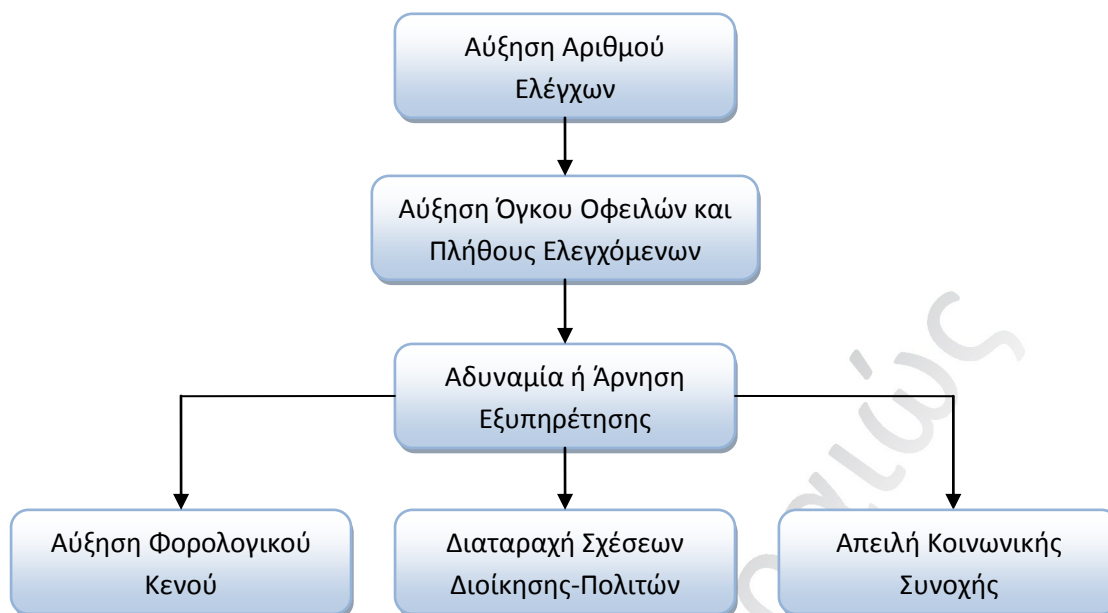
Όπως διαφαίνεται από τα αποτελέσματα, το πλήθος των τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις και το πλήθος των ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα παρουσιάζει τάση αύξησης τα δύο έτη υπό διερεύνηση. Αυτό το εύρημα αποτελεί ένδειξη της εντατικοποίησης των προσπαθειών των φορολογικών αρχών να επιβάλλουν τη φορολογική συμμόρφωση τους φορολογούμενους. Είναι γεγονός ότι η αύξηση των φορολογικών ελέγχων ως μέσο καταπολέμησης της φοροδιαφυγής δεν συγκαταλέγεται στις μεθόδους ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης, οι οποίες οδηγούν σε εκούσια συμμόρφωση των φορολογούμενων. Αντιθέτως, η στρατηγική που διαφαίνεται να ακολουθείται, ενισχύει την άποψη ότι οι Ελληνικές φορολογικές αρχές δίνουν προς το παρόν μεγαλύτερη έμφαση στις κλασικές θεωρίες περί «αναχαίτισης» της φοροδιαφυγής (π.χ. Tittle, 1980). Συγκεκριμένα, σε αυτή τη θεώρηση εντάσσεται η άποψη των Graetz & Wilde (1985) σύμφωνα με την οποία οι περισσότεροι έλεγχοι συνεισφέρουν στη φορολογική συμμόρφωση. Παρόμοια άποψη αναφέρει και ο Tagkalakis (2013) ο οποίος υποστηρίζει ότι η εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων επιφέρει αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση, πέρα από την εμπειρική διερεύνηση του πλήθους των φορολογικών ελέγχων, η έμφαση σε αυτές τις μεθόδους από την Ελληνική φορολογική διοίκηση προκύπτει και από την επισκόπηση του επιχειρησιακού σχεδίου της φορολογικής διοίκησης για τη διετία 2014-2015 που διενεργήθηκε σε προηγούμενη ενότητα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η σχετικά πιο περιορισμένη υιοθέτηση δράσεων για την ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης και της εκούσιας φορολογικής συμμόρφωσης μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι σε χώρες με παγιωμένη «κουλτούρα φοροδιαφυγής» όπως η Ελλάδα, η καθιέρωση φορολογικής συνείδησης είναι εξαιρετικά δύσκολη (GIZ, 2010). Ως αποτέλεσμα, στο πλαίσιο του δεύτερου ερευνητικού στόχου, μπορεί να ειπωθεί ότι παρόλο που βιβλιογραφικά η συνεισφορά της φορολογικής συνείδησης στη συμμόρφωση είναι αδιαμφισβήτητη, στην Ελλάδα φαίνεται να προτάσσονται οι παραδοσιακές θεωρήσεις αναχαίτισης των φαινομένων φοροδιαφυγής – φοροαποφυγής και επιβολής της συμμόρφωσης. Επισημαίνεται βέβαια ότι, σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, διαφαίνεται η τάση και της ελληνικής φορολογικής διοίκησης προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης, ακόμη και μέσα από συγκεκριμένες δράσεις που περιγράφονται στο

Επιχειρησιακό Σχέδιο 2014-2015 της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων του Υπουργείου Οικονομικών.

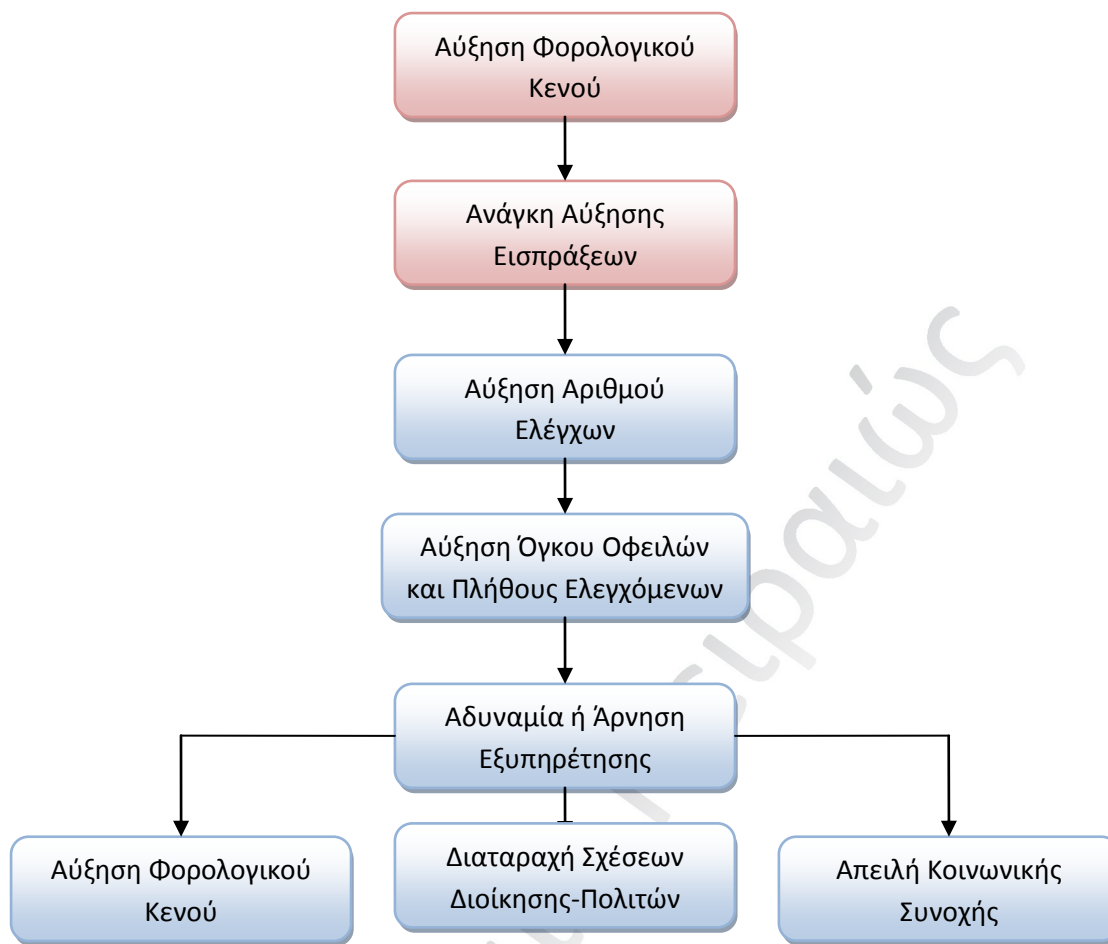
Ο τρίτος στόχος της διπλωματικής αφορούσε στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ενεργειών επιβολής και αποτελεσματικότητας αποκόμισης δημοσίων εσόδων. Και οι τρεις στατιστικοί έλεγχοι συσχέτισης του πλήθους ελέγχων, ως μέτρηση επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας και των ποσοστών εισπράξεων από αυτούς τους ελέγχους, ως μέτρο αποτελεσματικότητας, απέδωσαν αρνητικές συσχετίσεις. Μάλιστα, ο τρίτος έλεγχος μεταξύ πλήθους φορολογικών ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα και ποσοστό είσπραξης από τους ελέγχους φυσικών προσώπων είναι στατιστικά σημαντικός. Αυτά τα ευρήματα κρίνονται αξιοσημείωτα για τη χάραξη φορολογικής στρατηγικής, αφού απώτερος σκοπός της διοίκησης είναι η είσπραξη των οφειλών και όχι ο απλός καταλογισμός τους στους φορολογούμενους. Σε κάθε περίπτωση, θα ήταν σκόπιμη η παρακολούθηση, από τη φορολογική διοίκηση, της εξέλιξης της εν λόγω σχέσης σε βάθος χρόνου, ώστε να διαπιστωθεί η δυναμική της και να καταστεί δυνατή η εξαγωγή πιο αναλυτικών συμπερασμάτων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω και δεδομένου ότι η ανάλυση συσχέτισης δεν υποδηλώνει κατεύθυνση της σχέσης των μεταβλητών, τα ευρήματα μπορεί να έχουν δύο πιθανές κατευθύνσεις. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το «φορολογικό κενό» εκφράζεται από τη διαφορά μεταξύ του συνόλου των οφειλών και των καταβληθέντων οφειλών, τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να ερμηνευθούν ως ακολούθως: Είτε το πλήθος των φορολογικών ελέγχων αυξάνει το φορολογικό κενό, είτε η αύξηση του φορολογικού κενού εξωθεί τις αρχές στη διενέργεια περισσότερων ελέγχων. Όποια και αν είναι η κατεύθυνση της σχέσης, το αποτέλεσμα δύναται να είναι δυσμενές τόσο για τις φορολογικές αρχές όσο και για τους φορολογούμενους.

Διάγραμμα 15: Πιθανή Επίδραση της Αύξησης των Ελέγχων στο Φορολογικό Κενό

Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 15, η διενέργεια περισσότερων ελέγχων (για οποιοδήποτε λόγο) είναι εξαιρετικά πιθανό να οδηγεί σε καταλογοισμό περισσότερων οφειλών και σε αύξηση του πλήθους των οφειλετών. Αυτό δύναται να έχει ως αποτέλεσμα την επιβάρυνση των πολιτών με σημαντικά ποσά τα οποία δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να εξυπηρετήσουν (απουσία συμμόρφωσης). Ως εκ τούτου, δύναται να μειωθούν τα ποσοστά είσπραξης των αρχών, να διαταραχθεί η σχέση διοίκησης – φορολογούμενων και να απειληθεί η κοινωνική συνοχή.

Διάγραμμα 16: Πιθανή Επίδραση της Αύξησης του Φορολογικού Κενού στο Πλήθος των Ελέγχων

Η εναλλακτική ερμηνεία παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 16. Τα περιορισμένα ποσοστά εισπράξεων από τους φορολογικούς ελέγχους π.χ. εξαιτίας αδυναμίας ή άρνησης αποπληρωμής από τους φορολογούμενους, δημιουργούν ανάγκη αύξησης των εισπράξεων με αποτέλεσμα τη διενέργεια περισσότερων ελέγχων. Οι περισσότεροι έλεγχοι μπορεί να οδηγήσουν σε αύξηση του όγκου των οφειλών και / ή του πλήθους των οφειλετών. Αυτό είναι εξαιρετικά πιθανό να επιφέρει αδυναμία ή άρνηση πληρωμής⁶ από τους φορολογούμενους. Η μη καταβολή των αυξημένων επιβαρύνσεων έχει ως αποτέλεσμα την περαιτέρω μείωση των ποσοστών εισπράξεων από τις αρχές και παράλληλα τη συνεχιζόμενη επιβάρυνση των φορολογούμενων με μεγαλύτερες (σε απόλυτα νούμερα) οφειλές, γεγονός το οποίο θέτει σε κίνδυνο τόσο τη σχέση διοίκησης – πολιτών όσο και την κοινωνική συνοχή.

⁶ Π.χ. προσφυγή των φορολογουμένων σε φορολογικά δικαστήρια εξαιτίας πλημμελούς εργασίας από τις φορολογικές αρχές λόγω αδυναμίας ανταπόκρισης στον όγκο των ελέγχων.

Και οι δύο πιθανές εκδοχές που αναφέρθηκαν έχουν κοινό παρονομαστή την αρνητική σχέση μεταξύ των προσπαθειών επιβολής και της αποτελεσματικότητας είσπραξης των καταλογισθέντων φορολογικών οφειλών, ενώ οδηγούν σε αρνητικά αποτελέσματα στα δημοσιονομικά έσοδα και στην εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Περαιτέρω, η διαταραχή της κοινωνικής συνοχής και της σχέσης διοίκησης - πολιτών επιβαρύνει τις αντιλήψεις των πολιτών για τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη και την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών (OECD, 2012; GIZ, 2010; Everest-Phillips, 2008; Allingham & Sandmo, 1972; GIZ, 2010). Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση ζημίας στην ήδη περιορισμένη φορολογική συνείδηση των Ελλήνων πολιτών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η υιοθέτηση περισσότερων δράσεων ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης θα μπορούσε να είχε θετικές επιδράσεις στην αντιμετώπιση παρόμοιων προβλημάτων. Η καθιέρωση φορολογικής συνείδησης στην Ελληνική κοινωνία δύναται να διευκολύνει την εκούσια συμμόρφωση και να περιορίσει τον αναγκαίο αριθμό φορολογικών ελέγχων ή να τους κατευθύνει πιο στοχευμένα σε κατηγορίες φορολογουμένων «υψηλού κινδύνου», με αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους επιβολής για τη διοίκηση, τον καταλογισμό λελογισμένων φορολογικών οφειλών και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

Η διμεταβλητή ανάλυση των διαφορών στις αναφορές φοροδιαφυγής μεταξύ 2013 και 2014 υπέδειξε ότι κατά το 2014, ο μέσος όρος των αναφορών φοροδιαφυγής είναι σημαντικά μικρότερος. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι το πλήθος των παρατηρήσεων για το 2014 ήταν μικρότερο (9 έναντι 12 για το 2013) και με την πρόσθεση των εναπομεινουσών παρατηρήσεων, η σχέση μπορεί να μεταβληθεί. Τα ευρήματα πιθανώς να υποδηλώνουν είτε αυξανόμενη φορολογική συμμόρφωση είτε αδυναμία των αρχών να εντοπίσουν τις παραβάσεις. Δεδομένου ότι τα στοιχεία είναι αρκετά περιορισμένα, χρειάζεται επιπρόσθετη έρευνα για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

4.2. Προτάσεις για μελλοντικές προοπτικές

Αυτή η υποενότητα επιδιώκει την εξαγωγή συμπερασμάτων και προτάσεων για τη φορολογική διοίκηση στην Ελλάδα με βάση τη θεωρητική επισκόπηση και τη βασική στατιστική ανάλυση που διενεργήθηκαν. Όπως προσδιορίστηκε σε προγενέστερη υποενότητα, τα στοιχεία από τους παράγοντες που συνεισφέρουν στην παραοικονομία της Ελλάδας υποδεικνύουν ότι τα ελευθέρια επαγγέλματα φέρουν το μεγαλύτερο μερίδιο. Ως πιθανή λύση αντιμετώπισης του προβλήματος, η

κυβέρνηση μπορεί να παρέχει κίνητρα επιχειρηματικότητας τα οποία να διευκολύνουν την αυτοαπασχόληση. Παράλληλα όμως, θα πρέπει να ισχυροποιήσει τους θεσμούς και τη φορολογική συνείδηση έτσι ώστε να μειώσει την πιθανότητα οι αυτοαπασχολούμενοι να μετατοπίζουν σημαντικά ποσοστά των δραστηριοτήτων τους εντός της σκιάδους οικονομίας.

Όσον αφορά στη δομή των φορολογικών αρχών, η οργάνωση ανάλογα με τις λειτουργίες της διοίκησης και όχι με βάση τα διαφορετικά είδη φορολογίας ή εσόδων θεωρείται πιο αποδοτική στη διεθνή βιβλιογραφία (π.χ. GIZ, 2010) και η ελληνική φορολογική διοίκηση φαίνεται να έχει ήδη υιοθετήσει τη συγκεκριμένη θεώρηση, λαμβάνοντας υπόψη και τη δυναμικότητα των αλλαγών της οργανωτικής της δομής τα τελευταία χρόνια, όπως αυτές περιγράφονται στο Επιχειρησιακό της Σχέδιο για το 2014-2015. Επιπρόσθετα, η απασχόληση ποιοτικού, επαρκώς εκπαιδευμένου και παρακινήμένου προσωπικού είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική είσπραξη των φόρων και λειτουργία της φορολογικής διοίκησης. Για την παρακίνηση των εργαζομένων και τη μείωση του κινδύνου εμπλοκής τους σε ζητήματα διαφθοράς, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις απολαβές τους και σε σχετικά κίνητρα αποδοτικότητας.

Σε όλη τη διπλωματική εργασία έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της φορολογικής συνείδησης για την εκούσια συμμόρφωση των φορολογούμενων. Η ανάγκη υιοθέτησης πρόσθετων στοχευμένων δράσεων από τις Ελληνικές αρχές προς αυτή την κατεύθυνση υπερθεματίζεται τόσο από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, όσο και από τα εμπειρικά στοιχεία της διπλωματικής. Δράσεις προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να είναι:

Αναφορικά με την ανάπτυξη φορολογικής συνείδησης:

- Επικαιροποίηση των νόμων ανταγωνισμού έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ύπαρξη «υγιούς ανταγωνισμού» στο επιχειρηματικό πεδίο
- Προώθηση της σημασίας των ηθικών αξιών πάνω στις οποίες δομείται ο κοινωνικός ιστός
- Ο διαχωρισμός των πολιτών με βάση επιλεγμένα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τα οποία επηρεάζουν τη φορολογική συνείδηση και συμπεριφορά, έτσι ώστε να σχεδιαστούν αποτελεσματικές δράσεις προσαρμοσμένες στην κάθε ομάδα
- Ενίσχυση της εικόνας των θεσμών και υποστήριξη των δημοκρατικών διαδικασιών

- Ορθή αξιοποίηση των φορολογικών εσόδων με παράλληλη επικοινωνία αυτής στους φορολογούμενους
- Ενδυνάμωση των αντιλήψεων ύπαρξης δικαιοσύνης των φορολογούμενων (σε συνεργασία με άλλους δημόσιους φορείς)
- Πάταξη διαφθοράς στο εσωτερικό της διοίκησης, καθώς και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και επικοινωνία της στους φορολογούμενους (σε συνεργασία με άλλους δημόσιους φορείς)
- Διασφάλιση κράτους δικαίου μέσω της αποφυγής περιπτώσεων άνισης μεταχείρισης, αυθαιρεσιών και διακρίσεων σε ζητήματα φορολογικής φύσεως

Αναφορικά με τις δράσεις αναχαίτισης και επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας:

- Επικράτηση δικαιότερου, απλούστερου και σαφέστερου φορολογικού συστήματος, έστω και αν αυτό απαιτεί τη μείωση των φορολογικών συντελεστών ή τον περιορισμό των προστίμων
- Προσδιορισμός λελογισμένου αριθμού φορολογικών ελέγχων έτσι ώστε να μην επιδεινώνεται το φορολογικό κενό και να μην επιβαρύνεται ο κοινωνικός ιστός

Πέρα από την παγιωμένη κουλτούρα φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής στην Ελλάδα, καθώς και τις αρνητικές αντιλήψεις των πολιτών για τη διοίκηση, η καθιέρωση φορολογικής συνείδησης είναι μία εφικτή λύση για τα φοροεισπρακτικά προβλήματα της χώρας. Είναι γεγονός ότι η δυσκολία επίτευξης ικανοποιητικής φορολογικής συνείδησης οφείλεται τόσο σε παθογένειες της κοινωνίας όσο και σε προβλήματα εντός των φορολογικών αρχών. Παράλληλα όμως, είναι βέβαιο ότι η στροφή προς αυτή την κατεύθυνση θα είναι ωφέλιμη σε κάθε επίπεδο της κοινωνικής, επιχειρησιακής και δημόσιας ζωής. Τόσο ο τομέας διοίκησης όσο και ο τομέας σχεδιασμού πολιτικής πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό αναμορφώσεων του φορολογικού νόμου ή κατά την εισαγωγή παρεμβάσεων. Συνολικά, ο προσδιορισμός λύσεων στα ζητήματα της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής απαιτεί προσεκτική ανάλυση της παρούσας κατάστασης, καθώς και των μορφών φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής που υφίστανται στη χώρα. Η εξεύρεση λύσεων με αποκλειστική εξάρτηση σε εξωτερικούς παράγοντες επιβολής της φορολογικής συμμόρφωσης μπορεί να παραγκωνίσει σημαντικούς εγγενείς παράγοντες που πηγάζουν από τους ίδιους τους φορολογούμενους (Frey, 1997) και

οι οποίοι δύνανται να προσφέρουν λύσεις για τα συνεχιζόμενα προβλήματα φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής τόσο στην Ελλάδα όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

5.1. Ελληνική

Ανδρεάδης Α. 1935. *Γενικές Αρχές Φορολογίας*. Αθήνα

Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων. 2014α. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.publicrevenue.gr/kpi/public/report/2014/18/0000/> [Προσπελάστηκε στις 10/11/2014].

Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων. 2014β. Επιχειρησιακό Σχέδιο 2014-2015. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.publicrevenue.gr/kpi/public/archive/842/> [Προσπελάστηκε στις 15/11/2014].

Δράκος, Γ. Ε. 1996. *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική*. Αθήνα-Πειραιάς: Εκδόσεις Σταμούλη

Κόντος-Μάναλης, Λ. 2003. *Ελληνικό Φορολογικό Δίκαιο: Θεμελιώσεις, Φορολογική Διαδικασία, Εφαρμογές*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μάνεσης, Α. 1978. *Πολιτική Ιστορία και Σύγχρονοι Πολιτικοί Θεσμοί*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μαυριάς, Κ. & Παντελής, Α. 1981. *Συνταγματικά Κείμενα, Ελληνικά και Ξένα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σγουρίτσας, Χ. 1947. *Ο Μέγας Χάρτης των Ελευθεριών*.

Φινοκαλιώτης, Κ.Δ. 2005. *Φορολογικό Δίκαιο: Ουσιαστικό Μέρος, Φορολογική Διαδικασία, Φορολογική Δικονομία, Γ Έκδοση*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

5.2. Ξενόγλωσση

Aitken, S.S. & Bonneville, L. 1980. A general taxpayer opinion survey. Washington, DC: IRS, Office of Planning and Research.

Ali, A.M. 1997. Economic freedom, democracy and growth. *Journal of Private Enterprise*, 13, pp. 1–20.

Allingham, M., & Sandmo, A. 1972. Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, 1(2), pp. 323–338.

Alm, J., Bahl, R. & Murray, M.N. 1993. Audit Selection and Income Tax Under-reporting in The Tax Compliance Game. *Journal of Development Economics*, 42: pp. 1-33.

Alm, J. & Gomez, J.L. 2008. Social capital and tax morale in Spain. *Economic Analysis & Policy*, 38(1), pp. 73-87.

Alm, J., Jackson, B., & McKee, M. 1992. Deterrence and beyond: Toward a kinder, gentler IRS. In J. Slemrod (Ed.), *Why people pay taxes: Tax compliance and enforcement*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Alm, J. & Martinez-Vazquez, J.L. 2001. Societal institutions and tax evasion in developing and transition countries. *Paper prepared for the public finance in developing and transitional countries conference*, Georgia State University.

Alm, J., Martinez-Vazque, J. & Torgler, B. 2006. Russian attitudes toward paying taxes-before, during, and after the transition. *International Journal of Social Economics*, 33(12), pp. 832-857.

Alm, J., McClelland, G. H., & Schulze, W. D. 1992. Why do people pay taxes? *Journal of Public Economics*, 48, pp. 21–38.

Andreoni, J., Erard, B., & Feinstein, J. 1998. Tax compliance. *Journal of Economic Literature*, 36, pp. 818–60.

Alt, J. 1983. The evolution of tax structures. *Public Choice*, 41(1), pp. 181-222.

Beck, T., Ross, L., & Norman, L. 2000. Finance and the sources of growth. *Journal of Financial Economics*, 58, pp. 61–300.

Benabou, R. (1996). Unequal societies. *NBER working paper*, no. W5583.

- Chan, C.W., Troutman, C.S. & O'Bryan, D. 2000. An Expanded Model of Taxpayer Compliance: Empirical Evidence from the United States and Hong Kong. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 9: pp. 83-103.
- Chau, G & Leung, P. 2009. A critical review of Fischer tax compliance model: A research synthesis. *Journal of Accounting and Taxation*, 1(2), pp. 034-040.
- Chiumya, C. 2006. Counteracting tax evasion in Malawi: An analysis of the methods and a quest for improvement. *MPRA (Munich Personal RePEc Archive)*, Paper No. 9892.
- Choi, J.H., & Wong T.J. 2002. Audit markets and legal environments: An international investigation. *Working paper, The Hong Kong University of Science and Technology*.
- Coffee, J. 2001. Do norms matter? A cross-country examination of private benefits of control. *Columbia University Law School*.
- Cowell, F.A. 1987 The economic analysis of tax evasion. In: J.D. Hey and P.J. Lambert (eds) *Surveys in the economics of uncertainty*. Oxford: Blackwell.
- Cowell, F.A. 1990. *Cheating the government: The economics of evasion*. Cambridge: MIT Press.
- Doerrenberg, P., Duncan, D., Fuest, C. & Peichl, A. 2012. Nice guys finish last: Are people with higher tax morale taxed more heavily?, *CESifo Working Paper: Public Finance*, No. 3858
- Doerrenberg, P. & Peichl, A. 2010. Progressive Taxation and Tax Morale, *IZA Discussion Paper Series*, No. 5378.
- Doran, M. 2009. Tax Penalties and Tax Compliance. *Harvard Journal of Legislation*, 46, pp. 111-161.
- Dyck, A. & Zingales, L. 2001. Private benefits of control: An international comparison. *Working paper, Harvard University*.
- Everest-Phillips, M. 2008. Business tax as state-building in developing countries: applying governance principles in private sector development. *International Journal of Regulation and Governance*, 8(2), pp. 123–154.
- Erard, B. & Feinstein, J.S. 1994. Honesty and Evasion in the Tax Compliance Game. *The RAND Journal of Economics*, 25(1), pp. 1-19.

- Feige, E.L. 1989. *The underground economies: Tax evasion and information distortion*. Cambridge: Cambridge University Press
- Feld, L.P. & Frey, B.S. 2002. Trust breeds trust: How taxpayers are treated (Working paper no. 98). *Institute of Empirical Research in Economics, University of Zurich*.
- Feld, L.P. & Frey, B.S. 2005. Tax compliance as the result of a psychological tax contract: The role of incentives and responsive regulation. *Centre for Tax System Integrity Research School of Social Sciences - Australian National University Working Paper, No. 76*.
- Field, A.P. 2009. *Discovering statistics using SPSS* (3rd edn). London: Sage publications.
- Fischer, C.M., Wartick, M. & Mark, M. 1992. Detection Probability and Taxpayer Compliance: A Review of the Literature. *J. Acc. Lit.* 11: pp. 1-46.
- Fishlow, A. & Friedman, J. 1994. Tax evasion, inflation and stabilization, *Journal of Development Economics*, 43(1), pp. 105-123.
- Fjeldstad, O.H. & Moore, M. 2009. Revenue authorities and public authority in sub-Saharan Africa. *Journal of Modern African Studies*, 47 (I), pp. 1-18
- Frederiksen, A., Graversen, E.K. & Smith, N. 2005. Tax evasion and work in the underground sector. *Labour Economics*, 12, pp. 613-28.
- Frey, B.S. 1994. Direct democracy: Politico-economic lessons from Swiss experience. *American Economic Review, Papers and Proceedings*, 2, pp. 338–342.
- Frey, B.S. 1997. A constitution for knaves crowds our civic virtues. *Economic Journal*, 107, pp. 1043–1053.
- Frey, B.S., & Feld, L.P. 2002. Deterrence and Morale in Taxation: An Empirical Analysis, *CESifo Working Paper*, No. 760.
- Frey, B.S. & Torgler, B. 2004. Taxation and conditional cooperation. *Institut d'Economia de Barcelona*. Document de treball – Working paper.
- Frey, B. S. & Torgler, B. 2007. Tax morale and conditional cooperation. *Journal of Comparative Economics*, 35(1), pp. 136-159.
- Graetz, M.J. & Wilde, L.L., 1985. The economics of tax compliance: facts and fantasy. *National Tax Journal* 38, pp. 355–363.

- Graetz, M. J., Reinganum, J. F., & Wilde, L. L. 1986. The tax compliance game: Toward an interactive theory of law enforcement. *Journal of Law, Economics and Organization*, 2, pp. 1–32.
- Grasmick, H. & Scott, W.J. 1982. Tax Evasion and Mechanisms of Social Control: A Comparison with Grand and Petty Theft. *Journal of Economic Psychology*, 2: pp. 213-230.
- GIZSector Programme Public Finance, Administrative Reform. 2010. *Addressing tax evasion and tax avoidance in developing countries*. Eschborn: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
- Groenland, E. & Veldhoven, G.M. 1983. Tax Evasion Behavior: A Psychological Framework. *Journal of Economic Psychology*, 3, pp. 129-144.
- Hermalin, B.E. 1992. The effects of competition on executive behavior. *Rand Journal of Economics*, 23, pp. 350–65.
- Hinrichs, H.H. 1966. *A General Theory of Tax Structure Change During Economic Development*. The Law School of Harvard University, Cambridge, MA.
- Houston, J. & Tran, A. 2001. A Survey of Tax Evasion Using the Randomized Response Technique. *Advanced Taxation*, 13, pp. 69-94.
- Jackson B.R., & Milliron V.C. 1986. Tax Compliance Research: Findings, Problems, and Prospects, *J. Account. Lit.* 5: pp. 125-165.
- Kinsey, K. 1986. Theories and models of tax cheating. *Criminal Justice Abstracts*, 2, pp. 403–425.
- Kirchgässner, G. 2010. Tax Morale, Tax Evasion, and the Shadow Economy. *University of St. Gallen Discussion Paper*, No. 2010-17.
- Konrad, K.A. & Qari, S. 2009. The last refuge of a scoundrel? Patriotism and tax compliance. *IZA Discussion paper Series*, No. 4121.
- Matsaganis, M. & Flevotomou, M. 2010. Distributional Implications of Tax Evasion in Greece. *Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe – London School of Economics and Political Science*, GreeSE Paper No. 31.
- Mo, P.L.L. 2003. *Tax avoidance and anti-avoidance measures in major developing economies*. Westport, Conn: Praeger.

Musgrave, R.A. 1969. *Fiscal Systems*. New Haven and London: Yale University Press.

OECD (1996) Definition of Taxes. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www1.oecd.org/daf/mai/pdf/eg2/eg2963e.pdf> [Προσπελάστηκε στις 28/10/2014].

OECD 2012. What Drives Tax Morale. *OECD Working Paper No. 315*.

Parker, S. 2003. 'Does tax evasion affect occupational choice? *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 65, pp. 379-94.

Pommerehne, W.W. & Weck-Hannemann, H. 1996. Tax rates, tax administration and income tax evasion in Switzerland. *Public Choice*, 88, pp. 161–170.

Riahi-Belkaoui, A. 2004. Relationship between tax compliance internationally and selected determinants of tax morale. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 13, pp. 135–143.

Richardson, G. 2006. Determinants of tax evasion: a cross-country investigation. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 15: pp. 150-169.

Schneider, F. & Buehn, A. 2013. Shadow Economies in highly developed OECD countries: What are the driving forces?, *Working Paper*, Department of Economics, Johannes Kepler University of Linz, No. 1317.

Roth J. A. & Scholz, J. T., & Witte, A. D. 1989. (Eds.). *Taxpayer Compliance: An Agenda for Research*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Russell, B. 2010. Revenue Administration: Developing a Taxpayer Compliance Program. *International Monetary Fund – Fiscal Affairs Department*.

Sandmo, A. 2005. The theory of tax evasion: a retrospective view. *National Tax Journal*, 58(4), pp. 643-663.

SBP. 2005. *Counting the cost of red tape for business in South Africa*. Johannesburg: SBP.

Schneider, F. & Klinglmair, R. 2004. Shadow economies around the world: what do we know? *IZA Discussion Paper no.1043*, Bonn: Institute for the Study of Labor.

Schwartz, R. D., & Orleans, S. 1967. On legal sanctions. *University of Chicago Law Review*, 34, 282–300.

Slemrod, J. (Ed.). 1992. *Why people pay taxes: Tax compliance and enforcement*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Slemrod, J. & Yitzhaki, S. 2002. *Tax avoidance, evasion, and administration*, *Handbook of Public Economics*, in: A. J. Auerbach & M. Feldstein (ed.), *Handbook of Public Economics*, edition 1, volume 3, chapter 22, pp. 1423-1470.

Smith, A. 1776. *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London.

Song, Y.D. & Yarborough, T.E. 1978. *Tax Ethics and Taxpayer Attitude: A Survey* *Public Administration Review*, September-October: 442-452.

Stiglitz, J.E. 1985. The general theory of tax avoidance. *National Tax Journal*, 38(3), pp. 325-337.

Sutherland, E. 1949. *White Collar Crime*. New York: Dryden.

Tagkalakis, A. 2013. Audits and tax offenders: recent evidence from Greece. *Bank of Greece Working Paper*, No.152.

Tatsos, N. 2001. *Shadow economy and tax evasion in Greece*, Athens: Institute of Economic and Industrial Research.

The Economist (2014) Greece's Shadow Economy: The treasures of Darkness. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21623742-getting-greeks-pay-more-tax-not-just-hard-risky-treasures> [Προσπελάστηκε στις 20/11/2014]

Tittle, C. 1980. *Sanctions and social deviance: The question of deterrence*. New York: Praeger.

Torgler, B. 2005. Tax morale in Latin America. *Public Choice*, 122(1-2), pp. 133-157.

Torgler, B. 2007. *Tax Compliance and Tax Morale: A Theoretical and Empirical Analysis*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

Torgler, B. & Schneider, F.G. 2007α. The impact of tax morale and institutional quality on the shadow economy. *CESifo working paper*, No. 1899.

Torgler, B. & Schneider, F.G. 2007β. Shadow economy, tax morale, governance and institutional quality: a panel analysis. *CESifo working paper*, No. 1923.

Vavouras, G., Karavitis, N. & Tsouhlu, L. 1991. *Shadow economy, a direct estimation method of the size of the shadow economy and its application in the case of Greece*, Athens: Kritiki Editions.

Vogel, J.1974. Taxation and Public Opinion in Sweden: an Interpretation of Recent Survey Data. *National Tax Journal*, 27: pp. 499-513.

Williamson, O.E. 1985. *The Economic Institutions of Capitalism*. New York: Free Press

World Bank. 2008. World Development Indicator - Time to prepare and pay tax in hours.

Zywicki, T.J. 2002. The rule of law, freedom and prosperity. *George Mason law and economic research paper no. 02-20*.

O.E.C.D., October 2004. *Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance*

European Commission, 2010. *Compliance Risk Management Guide for Tax Administrations*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Στοιχεία Φορολογικών Ελέγχων και Δημοσίων Εσόδων (01/2013 – 09/2014)

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014α)

Μήνας	Είσπραξη Παλαιών Οφειλών (τα ποσά είναι σωρευτικά)	Είσπραξη Παλαιών Οφειλών (ανά μήνα)	% Είσπραξης Ληξιπρόθεσμων οφειλών τρέχοντος έτους	Πλήθος τακτικών ελέγχων μεγάλων επιχειρήσεων	% Εισπράξεων από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων	Πλήθος προσωρινών ελέγχων μεγάλων επιχειρήσεων	% Εισπράξεων από προσωρινούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων	Έλεγχοι σε Φυσικά Πρόσωπα	% Εισπράξεων από τακτικούς ελέγχους φυσικών προσώπων	Αναφορές βεβαιωμένης φοροδιαφυγής	Αναφορές βεβαιωμένης φοροδιαφυγής (> € 50.000)
Ιαν-13	278,53	278,53	-	7	62,50%	24	74,5%	44	46,8%	283	-
Φεβ-13	433,00	154,47	4,30%	13	40,00%	62	33,90%	39	49,90%	723	-
Μαρ-13	606,40	173,40	6,50%	12	96,00%	34	22,30%	38	32,00%	440	-
Απρ-13	563,20	-43,20 ⁷	13,10%	41	25,60%	75	30,20%	48	26,60%	406	-
Μαΐ-13	723,10	159,90	13,40%	26	31,70%	50	68,60%	43	42,00%	228	-
Ιουν-13	847,30	124,20	13,20%	19	70,00%	45	40,00%	16	71,60%	441	-
Ιουλ-13	959,30	112,00	14,40%	46	75,40%	62	71,10%	26	16,30%	435	-
Αυγ-13	1.052,00	92,70	14,80%	8	130,70%	16	980,00%	34	46,90%	257	42
Σεπ-13	1.147,00	95,00	16,20%	31	220,90%	33	165,00%	39	16,40%	150	22
Οκτ-13	1.246,00	99,00	16,80%	40	60,20%	56	135,90%	48	13,80%	124	25
Νοε-13	1.434,00	188,00	17,60%	43	78,30%	66	73,70%	28	24,10%	88	36
Δεκ-13	1.518,00	84,00	18,70%	38	74,00%	67	63,20%	51	29,00%	30	12
Ιαν-14	205,00	205,00	6,40%	14	8,50%	51	69,50%	57	15,70%	78	42
Φεβ-14	401,00	196,00	9,00%	31	151,80%	44	89,30%	17	61,20%	22	12
Μαρ-14	561,00	160,00	9,30%	50	57,70%	30	333,60%	20	33,70%	21	6
Απρ-14	702,00	141,00	10,10%	36	73,50%	47	33,60%	22	55,80%	25	21
Μαΐ-14	852,00	150,00	11,40%	22	75,90%	71	32,20%	86	11,90%	9	7
Ιουν-14	994,00	142,00	12,00%	41	22,50%	48	24,50%	175	4,40%	5	5
Ιουλ-14	1.139,00	145,00	13,10%	38	16,50%	47	7,70%	105	27,20%	22	16
Αυγ-14	1.238,00	99,00	13,40%	18	119,10%	16	646,00%	30	37,40%	13	10
Σεπ-14	1.336,00	98,00	14,20%	33	1,20%	43	3,10%	35	23,00%	8	7

⁷ Ο τρόπος υπολογισμού της εισπράξης παλαιών οφειλών άλλαξε τον Απρίλιο του 2013

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: Ορισμοί Μεταβλητών

Πηγή: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων (2014β)

Είσπραξη παλαιών οφειλών (εκ ευρώ): Ποσό εισπράξεων (σε εκ. ευρώ) που πραγματοποιήθηκαν ανά μήνα του τρέχοντος έτους έναντι των συνολικών ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το δημόσιο που έληξαν χωρίς να πληρωθούν έως το τέλος του Νοεμβρίου (30/11) του προηγούμενου ημερολογιακού έτους.

Είσπραξη ληξιπρόθεσμων οφειλών τρέχοντος έτους: Το ποσοστό είσπραξης επί των οφειλών που καθίστανται ληξιπρόθεσμες από την πρώτη ημέρα του Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους και μετά και εισπράχθηκαν εντός του τρέχοντος έτους.

Πλήθος τακτικών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις: Αριθμός τακτικών φορολογικών ελέγχων (έλεγχος όλων των κατηγοριών φορολογίας και λοιπών οικονομικών στοιχείων) σε μεγάλες επιχειρήσεις που ολοκληρώθηκαν στο τρέχον έτος.

Ποσοστό είσπραξης από τακτικούς ελέγχους μεγάλων επιχειρήσεων: Ποσοστό είσπραξης που πραγματοποιήθηκε μέσα στο τρέχον έτος, ως προς τα οφειλόμενα ποσά (βεβαιωθέντες φόροι, πρόστιμα, κλπ.) που προέκυψαν από τακτικούς φορολογικούς ελέγχους του τρέχοντος έτους.

Πλήθος προσωρινών ελέγχων σε μεγάλες επιχειρήσεις: Αριθμός προσωρινών φορολογικών ελέγχων (έλεγχος συγκεκριμένων κατηγοριών φορολογίας) σε μεγάλες επιχειρήσεις που ολοκληρώθηκαν στο τρέχον έτος.

Ποσοστό εισπράξεων από προσωρινούς ελέγχους σε μεγάλες επιχειρήσεις: Ποσοστό είσπραξης που πραγματοποιήθηκε μέσα στο τρέχον έτος, ως προς τα οφειλόμενα ποσά (βεβαιωθέντες φόροι, πρόστιμα, κλπ.) που προέκυψαν από ολοκληρωμένους προσωρινούς φορολογικούς ελέγχους του τρέχοντος έτους. Από τον Ιούνιο ο ορισμός άλλαξε και τα στοιχεία αναπροσαρμόστηκαν από την αρχή του έτους.

Πλήθος ελέγχων σε φυσικά πρόσωπα: Αριθμός φορολογικών ελέγχων (έλεγχος όλων των κατηγοριών φορολογίας και λοιπών οικονομικών στοιχείων) σε φυσικά πρόσωπα που ολοκληρώθηκαν στο τρέχον έτος.

Ποσοστό είσπραξης από ελέγχους φυσικών προσώπων: Ποσοστό είσπραξης που πραγματοποιήθηκε μέσα στο τρέχον έτος, ως προς τα οφειλόμενα ποσά (βεβαιωθέντες φόροι, πρόστιμα, κλπ.) που προέκυψαν από φορολογικούς ελέγχους φυσικών προσώπων του τρέχοντος έτους.

Σύνολο αναφορών για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή: Πλήθος Αναφορών προς την Αρχή καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης βάσει του Ν.3691/2008.

Αναφορές για βεβαιωμένη φοροδιαφυγή > € 50.000: Πλήθος αναφορών άνω των € 50.000 προς την Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης βάσει του Ν.3691/2008.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
<http://www.mba-unipi.gr/>